

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**BİLGİNİN TOPLUMSALLAŞMASINDA DIŞLANMIŞ KESİMLERE
YÖNELİK HİZMETLER**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

AYŞE BAŞKAN

ANKARA - 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**BİLGİNİN TOPLUMSALLAŞMASINDA DIŞLANMIŞ KESİMLERE
YÖNELİK HİZMETLER**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

AYŞE BAŞKAN

PROF. DR. HAKAN ANAMERİÇ

Ankara - 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

AYŞE BAŞKAN

BİLGİNİN TOPLUMSALLAŞMASINDA DIŞLANMIŞ
KESİMLERE YÖNELİK HİZMETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Fatoş SUBAŞIOĞLU
- 2- Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ
- 3- Dr. Öğr. Üyesi Malik YILMAZ

İmzası

Tez Savunması Tarihi

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ danışmanlığında hazırladığım “Bilginin Toplumsallaşmasında Dışlanmış Kesimlere Yönelik Hizmetler (Ankara, 2019) ” adlı yüksek lisans - doktora/bütünleşik doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Ayşe BAŞKAN

ÖNSÖZ

Günlük hayatımızda yaşamın tüm alanlarında bilgiye ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyacımız için farklı yollara başvurmaktayız. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında her bireyden beklenen; öncelikle bilgiye olan ihtiyacının farkında olması, bu gereksinimi karşılayabilmek için başvuracağı yöntemleri bilmesi, ihtiyaç duyduğu doğru bilgiye erişebilmesi, farklı kaynaklardan ulaştığı bilgiyi kullanması ve son aşamada eriştiği bilgiyi yorumlayıp sentezleyerek yeni bilgi üretebilmesidir. Bilgi toplumu bireyi olmanın gerektirdiği bu süreç, dışlanmış gruplar söz konusu olduğunda çok da rahat işlememektedir.

Dışlanmış gruplar içinde en geniş kitleyi oluşturan engelliler, fiziksel çevrenin uygunsuzluğu, eğitimsizlik, yoksulluk, sağlıklı bireylerin ayrımcı tutum ve davranışları, ailelerin korumacı yaklaşımları sonucu engelli bireyde gelişen özgüven eksikliği gibi nedenlerle günlük yaşamın pek çok alanından uzak kalmaktadırlar. Kamusal bir buluşma alanı olarak halk kütüphaneleri de bu noktada engellilerin, sosyal yaşama güvenle katılarak bireysel ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunabilmeleri için büyük önem arz etmektedir.

Toplumun tüm kesimlerine eşit hizmet verme amacı ile hareket eden halk kütüphanelerinin, engelli bireylere de eşit hizmet sunabilmesi için bazı fiziki ve diğer düzenlemeleri tamamlamaları gerekmektedir. Ülkemizde çoğu kamu binalarında olduğu gibi kütüphanelerimizin de erişilebilirlik yönünden ciddi eksikleri bulunmaktadır. Çalışmamızda, mevzuata göre olması gerekenlere ana hatları ile değinilmiş ve erişilebilirlik formu kapsamında mevcut durum tespiti yapılarak bilginin, toplumun tüm kesimlerine mümkün olduğunca eşit düzeyde ulaşmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında destek ve yardımlarını esirgemeyen başta tez danışmanım Prof. Dr. Hakan Anameriç olmak üzere, Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu ve Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'ndeki bütün hocalarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VIII
TABLOLAR.....	IX
GRAFİKLER.....	X
ŞEKİLLER.....	XI
RESİMLER.....	XII
I. BÖLÜM –GİRİŞ.....	1
<i>I.1. Problem .....</i>	<i>1</i>
<i>I.2. Konunun Amacı .....</i>	<i>2</i>
<i>I.3. Konunun Önemi.....</i>	<i>3</i>
<i>I.4. Hipotez.....</i>	<i>3</i>
<i>I.5. Kapsam.....</i>	<i>5</i>
<i>I.6. Yöntem .....</i>	<i>5</i>
I.6.1. Veri Toplama Tekniği	6
<i>I.7. Düzen.....</i>	<i>7</i>
<i>I.8. Kaynaklar .....</i>	<i>8</i>
II. BÖLÜM -KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
<i>II.1. Halk Kütüphanesi.....</i>	<i>9</i>
<i>II.2. Bilginin Toplumsallaşması.....</i>	<i>10</i>
<i>II.3. Bilgi Hizmetleri .....</i>	<i>12</i>
<i>II.4. Bilgi Edinme Hakkı .....</i>	<i>12</i>

II.5. Erişilebilirlik	14
II.6. Dışlanma / Ayrımcılık	18
II.7. Engelli / Özürlü Kavramı	22
II.7.1. Tıbbi-Medikal Tanım.....	23
II.7.2. Sosyal Tanım	25
II.7.3. İnsan Hakları Yaklaşımı	25
II.7.4. Uluslararası Kuruluşların Engelli Tanımları.....	27
II.7.4.1. Dünya Sağlık Örgütü	27
II.7.4.2. Birleşmiş Milletler	28
II.7.4.3. Avrupa Birliği	28
II.7.4.4. Uluslararası Çalışma Örgütü.....	29
II.7.5. Ulusal Mevzuatta Engelli Tanımları.....	29
II.7.5.1. Engelliler Hakkında Kanun.....	30
II.7.5.2. Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik	31
II.7.5.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik	31
II.7.5.4. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	31
II.7.5.5. Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik	32
II.7.5.6. Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik	32
II.7.5.7. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği	33
II.7.5.8. Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği	33

II.7.5.9. Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	33
II.8. Engellilik Sınıflamaları	34
III. BÖLÜM - ENGELLİ HAKLARININ GELİŞİMİ	38
III.1. Dünyada Engelli Haklarının Gelişimi	38
III.1.1. Birleşmiş Milletler	41
III.1.2. Avrupa Birliği.....	43
III.2. Türkiye 'de Engelli Haklarının Gelişimi	46
III.2.1. Ulusal Mevzuat.....	49
III.2.1.1. Anayasa 'da Engelliler.....	49
III.2.1.2. Engelliler Hakkında Kanun	50
III.2.1.3. İstihdam	54
III.2.1.4. Erişilebilirlik.....	55
III.2.1.5. Eğitim	58
IV. BÖLÜM – ANKARA'DAKİ HALK KÜTÜPHANELERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİK DEĞERLENDİRMESİ	61
IV.1. Değerlendirme Kriterleri	61
IV.1.1. Otoparklar.....	61
IV.1.2. Bina Girişi	62
IV.1.3. Rampalar	63
IV.1.4. Kapı ve Pencereleer	65
IV.1.5. Tuvaletler.....	65
IV.1.6. Bina İçi Yatay Dolaşım	66
IV.1.7. Bina İçi Dikey Dolaşım.....	66
IV.1.7.1. Merdivenler	66

IV.1.7.2. Asansörler.....	67
IV.1.8. Yönlendirme İşaretleri ve Alarm Sistemleri	68
IV.1.9. Hissedilebilir Yüzey	68
IV.1.10. Kütüphane Kullanım Ortamı	69
<i>IV.2. Çalışma Kapsamındaki Kütüphanelerimizin Durum Değerlendirmesi .....</i>	<i>72</i>
IV.2.1. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi	72
IV.2.2. Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi	76
IV.2.3. Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi	80
IV.2.4. Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi	83
IV.2.5. Cebeci Halk Kütüphanesi	86
IV.2.6. Cer Modern Sanat Kütüphanesi	91
IV.2.7. Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi	94
IV.2.8. Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi	99
IV.2.9. Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi.....	103
IV.2.10. Keçiören Aktepe Halk Kütüphanesi.....	106
IV.2.11. Mamak İlçe Halk Kütüphanesi.....	108
IV.2.12. Kutludüğün Halk Kütüphanesi.....	112
IV.2.13. Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi.....	115
IV.2.14. Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi.....	118
IV.2.15. Sincan İlçe Halk Kütüphanesi	121
IV.2.16. Sincan Yenikent Halk Kütüphanesi	124
IV.2.17. Sincan Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi	126
IV.2.18. Yenimahalle Yahyalar Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesi.....	130
IV.2.19. Şentepe Halk Kütüphanesi	132
IV.2.20. Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi	134
IV.2.21. Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi.....	137

<i>IV.3. Kütüphanelerin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi</i>	142
V. BÖLÜM - SONUÇ VE ÖNERİLER	158
<i>V.1. Sonuç</i>	158
<i>V.2. Öneriler</i>	159
KAYNAKÇA	168
ÖZET	180
SUMMARY	182
<i>Ek 1: Değerlendirme Formu</i>	184
<i>Ek 2: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İzni</i>	186

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birliği
- ADA : The Americans With Disability Act (Amerika Engelliler Birliği)
- BM : Birleşmiş Milletler
- ICF : International Classification of Functioning, Disability and Health (İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması)
- IDRM : International Disability Rights Monitor (Uluslararası Engelli Hakları İzleme Projesi)
- IFLA : The International Federation of Library Associations and Institutions (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu)
- ILO : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
- ÖİB : Özürlüler İdaresi Başkanlığı
- SHÇEK : Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
- TS : Türk Standardı
- UNESCO: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu)
- UNICEF : United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu)
- WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLULAR

Tablo 1: Bina Giriş Özellikleri Değerlendirme Tablosu	142
Tablo 2: Rampa Değerlendirme Tablosu.....	144
Tablo 3: Asansör Değerlendirme Tablosu.....	146
Tablo 4: Merdiven Değerlendirme Tablosu	148
Tablo 5: Engelli Tuvaleti Değerlendirme Tablosu	150
Tablo 6: Kütüphane Kullanım Ortamı Değerlendirme Tablosu.....	152

GRAFİKLER

Grafik 1: 2011-2016 İngiltere'de halk kütüphanelerinin engellilik durumuna göre kullanım oranları	10
Grafik 2: Kütüphaneye gitmeme nedenleri	12
Grafik 3: IDRM Avrupa Bölgesel Raporu	15
Grafik 4: Kütüphanelere bakış açısı (Libraries, 2016)	21
Grafik 5: Bina Giriş Özellikleri	143
Grafik 6: Rampalar	145
Grafik 7: Asansörler	147
Grafik 8: Merdivenler	149
Grafik 9: Engelli Tuvaleti	151
Grafik 10: Kütüphane Kullanım Ortamı	153

ŞEKİLLER

Şekil 1: Otopark ölçüleri.	62
Şekil 2: Rampalarda güvenli eğim aralıkları	64
Şekil 3: Yetişkinler için tekerlekli sandalye ölçüleri (TS 9111)	69
Şekil 4: Engelsiz ve engel üzerinden ön erişim.....	70
Şekil 5: Engelsiz yan erişim	70
Şekil 6: Engel üzerinden yan erişim	71
Şekil 7: Kitap raf aralığı	71

RESİMLER

Resim 1:Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi (AÖHK) bina girişi.....	72
Resim 2: (AÖHK) Yatay dolaşım alanı.....	73
Resim 3:(AÖHK) Merdivenler.....	73
Resim 4:(AÖHK) Asansör kapısı.....	74
Resim 5: (AÖHK) Asansör kabin içi.....	74
Resim 6:(AÖHK) Engelli tuvaleti.....	75
Resim 7: (AÖHK) Lavabo, ayna ve musluk.....	75
Resim 8: Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi (OSHK) bina girişi.....	76
Resim 9:(OSHK) Çalışma salonu.....	77
Resim 10:(OSHK) Çocuk bölümü.....	77
Resim 11:(OSHK) Engelli tuvaleti.....	78
Resim 12: (OSHK) Lavabo, ayna ve musluk.....	78
Resim 13:(OSHK) Yetişkin bölümü.....	79
Resim 14:(OSHK) Süreli yayınlar.....	79
Resim 15: Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi (ADÇK) bina girişi.....	80
Resim 16: (ADÇK) Tuvalet.....	81
Resim 17: (ADÇK) Okuma salonu.....	81
Resim 18: (ADÇK) Merdiven.....	82
Resim 19: (ADÇK) Üst kat çalışma salonu.....	82
Resim 20: Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi (HAHK) bina girişi.....	83
Resim 21: (HAHK) Okuma salonu.....	84
Resim 22: (HAHK) Çocuk bölümü.....	84
Resim 23: (HAHK) Pencere önü korumalık.....	84
Resim 24: (HAHK) Tuvalet kapı girişi kot farkı.....	84
Resim 25: (HAHK) Engelli tuvaleti.....	85

Resim 26: (HAHK) Lavabo, ayna ve musluk	85
Resim 27: Cebeci Halk Kütüphanesi (CHK) bina girişi.....	86
Resim 28: (CHK) Engelli park yeri	87
Resim 29: (CHK) Bina içi giriş merdiveni.....	87
Resim 30: (CHK) Birinci kat merdiveni	88
Resim 31: (CHK) Asma kat merdiveni	88
Resim 32: (CHK) Bodrum kat merdiveni.....	89
Resim 33: (CHK) Bodrum kat tavan yüksekliği	89
Resim 34: (CHK) Tarama bilgisayarı.....	90
Resim 35: (CHK) Okuma salonu kapı eşiği	90
Resim 36: (CHK) Okuma salonu raflar	90
Resim 37: (CHK) İnternet erişim odası.....	90
Resim 38: Cer Modern Sanat Kütüphanesi (CSK) bina girişi	91
Resim 39: (CSK) Tuvalet iç görünümü	92
Resim 40: (CSK) Lavabo, ayna ve musluk	92
Resim 41: (CSK) Kütüphane dolaşım alanı	93
Resim 42: (CSK) Kitap raf aralıkları.....	93
Resim 43: Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi (GHK)	94
Resim 44: (GHK) Bahçe kapı girişi	94
Resim 45: (GHK) Bina giriş merdivenleri	95
Resim 46:(GHK) Bahçeden giriş kapısına erişim sağlayan asansör	95
Resim 47: (GHK) Danışma bankosu	96
Resim 48: (GHK) Bina içi merdivenler.....	96
Resim 49: (GHK) Engelli tuvaleti	97
Resim 50: (GHK) Lavabo, ayna ve musluk	97
Resim 51: (GHK) Raf aralıkları	98

Resim 52: (GHK) Çalışma masaları	98
Resim 53: Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi (OHK).....	99
Resim 54: (OHK) Bina giriş merdivenleri	100
Resim 55:(OHK) Bina giriş rampası	100
Resim 56: (OHK) Bina kapı eşiği	100
Resim 57: (OHK) Bina içi merdivenler.....	100
Resim 58: (OHK) Kütüphane giriş kapısı	101
Resim 59: (OHK) Çalışma masaları	101
Resim 60: (OHK) Süreli yayınlar.....	102
Resim 61: (OHK) Kitap rafları.....	102
Resim 62: Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi (CMHK) bina girişi.....	103
Resim 63: (CMHK) Kütüphane giriş kapısı	103
Resim 64: (CMHK) Bina içi döner merdivenler	104
Resim 65: (CMHK) Bina içi merdivenler	104
Resim 66: (CMHK) Kitap rafları.....	105
Resim 67: (CMHK) Çalışma masaları	105
Resim 68: Aktepe Halk Kütüphanesi (AHK) çalışma masaları ve raflar.....	106
Resim 69: (AHK) Süreli yayınlar	107
Resim 70: (AHK) Ödünç alma masası	107
Resim 71: Mamak İlçe Halk Kütüphanesi(MHK) bina giriş merdivenleri	108
Resim 72: (MHK) Bina giriş rampası.....	108
Resim 73: (MHK) Kütüphaneye çıkan merdivenler.....	109
Resim 74: (MHK) Okuma salonu merdivenleri	109
Resim 75: (MHK) Kot farkı olan yerler	110
Resim 76: (MHK) Fotokopi alanı zemin kot farkı	110
Resim 77: (MHK) İnternet erişim odası kapı girişi.....	110

Resim 78: (MHK) Kitap rafları	110
Resim 79: (MHK) İnternet erişim odası	111
Resim 80: (MHK) Okuma salonu.....	111
Resim 81: Kutludüğün Halk Kütüphanesi (KDK)	112
Resim 82: (KDK) Bina giriş merdivenleri	113
Resim 83: (KDK) Bina içi merdivenler.....	113
Resim 84: (KDK) Raflar ve çalışma masaları	114
Resim 85: (KDK) Ödünç alma masası	114
Resim 86: (KDK) Bilgi erişim odası	114
Resim 87: (KDK) Kitap rafları	114
Resim 88: Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi (PHK).....	115
Resim 89: (PHK) Kütüphane giriş kapısı	116
Resim 90: (PHK) Gezici kütüphane	116
Resim 91: (PHK) İnternet erişim alanı	117
Resim 92: (PHK) Okuma salonu	117
Resim 93: Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi (AYHK) bina dış görünümü	118
Resim 94: (AYHK) Bina giriş kapısı kot farkı.....	119
Resim 95: (AYHK) Çalışma masası ve raflar	120
Resim 96: (AYHK) Kitap raf aralığı	120
Resim 97: Sincan İlçe Halk Kütüphanesi (SHK) bina girişi	121
Resim 98: (SHK) Tuvalet kapı önü kot farkı	122
Resim 99: (SHK) Dolaşım alanı kot farkı	122
Resim 100: (SHK) Kitap raf aralıkları	123
Resim 101: (SHK) Çalışma masaları	123
Resim 102: (SHK) Süreli yayınlar	123
Resim 103: (SHK) Ödünç alma masası	123

Resim 104: Sincan Yenikent Halk Kütüphanesi (YHK)bina girişı	124
Resim 105: (YHK) Bina içi merdiven ve tırabzanlar	124
Resim 106: (YHK) Kütüphane girişı	125
Resim 107: (YHK) Dolaşıım alanı	125
Resim 108: (YHK) Raf aralıkları	125
Resim 109: (YHK) Bilgisayar masası	125
Resim 110: Sincan Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi (ŞÇK) bina giriş kapısı	126
Resim 111: (ŞÇK) Bina önü kaldırım kot farkı	126
Resim 112: (ŞÇK) Kütüphane giriş kapısı	127
Resim 113: (ŞÇK) Bina içi merdivenler	127
Resim 114: (ŞÇK) Süreli yayımlar	128
Resim 115: (ŞÇK) Çalışma salonu girişı	128
Resim 116: (ŞÇK) Bilgi erişim odası	129
Resim 117: (ŞÇK) Çalışma masaları ve raflar	129
Resim 118: Yenimahalle Yahyalar Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesi (YAOK)	130
Resim 119: (YAOK) Merdivenler ve tırabzan	131
Resim 120: (YAOK) Okuma salonu giriş kapısı	131
Resim 121: Şentepe Halk Kütüphanesi (ŞHK) kaldırımından kütüphane girişine erişim	132
Resim 122: (ŞHK) Kütüphane giriş kapısı	132
Resim 123: (ŞHK) Raflar ve çalışma masaları	133
Resim 124: (ŞHK) Ödünç alma masası	133
Resim 125: Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi(MAEK)	134
Resim 126: (MAEK) Giriş kat raf düzeni	135
Resim 127: (MAEK) Bina içi merdivenler	135
Resim 128: (MAEK) Üst kat	135

Resim 129: (MAEK) Üst kat raf ve çalışma masaları	135
Resim 130: (MAEK) Lavabo, ayna ve musluk	136
Resim 131: (MAEK) Tuvalet	136
Resim 132: Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi (ADK) kaldırım rampası	137
Resim 133: (ADK) Bina girişi rampası	137
Resim 134: (ADK) Hissedilebilir yüzey	138
Resim 135: (ADK) Danışma masası	138
Resim 136: (ADK) Engelli bölümü kapı girişi.....	139
Resim 137: (ADK) Engelli bölümü çalışma alanı.....	139
Resim 138: (ADK) Merdiven altı baş yüksekliği	140
Resim 139: (ADK) Asansör	140
Resim 140: (ADK) Engelli tuvaleti	141
Resim 141: (ADK) Lavabo, ayna ve musluk	141

I. BÖLÜM –GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization -WHO,) verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engelli ve bu grubun da % 2'si ağır engelli diyebileceğimiz temel ihtiyaçlarını gidermede ciddi zorluk yaşayan ya da hiç gideremeyen kesimdir. Önümüzdeki yıllarda genel nüfusun yaş ortalamasının yükselmesi, kronik hastalıkların yayılımı ve engellilik değerlendirmelerindeki gelişmelerin de etkisi ile oranın daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bir milyarı aşan sayıdaki engelli kesim, sağlıklı bireylere göre % 50 daha fazla sağlık harcaması yapmaktadır ve bu durum bir aileyi yoksulluğa sürükleyebilecek bir orandır (WHO, 2018).

Her bireyin hayatının tümünde ya da kısa süreli de olsa bir döneminde doğuştan, hastalık, kaza, doğal afet gibi nedenlerle engelliliği yaşadığı düşünüldüğünde konunun önemi daha net görülmektedir.

Günlük yaşamın pek çok alanında engelleri nedeniyle dezavantajlı bir konumda olan bireyler; yaşamsal aktiviteler kadar eğitim, iş sahibi olma, kendini geliştirme ve ihtiyaç duyduğu bilgiye erişim konularında da sağlıklı bireylerle eşit imkanları talep etme hakkına sahiptir. Sosyal yaşamın içinde aktif olarak yer alma ve üretime katılma fırsatı bulabilmeleri için gerek çevresel anlamda gerek teknolojik olarak artı birtakım olanaklara, fazladan para ödemedi erişebilmeleri hukuki olarak da bir zorunluluktur.

I.1. Problem

Bilimsel bilginin toplumun tüm kesimlerine ulaşması olarak değerlendirebileceğimiz bilginin toplumsallaşması konusu, engelliler söz konusu olduğunda ayrı bir önem kazanmaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık % 15'ini oluşturan engelliler çevresel koşulların uygun olmaması, hareket kısıtlılığı ve bunlara bağlı olarak eğitim eksikliği, işsizlik, yoksulluk, ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalma gibi

birbirini etkileyen unsurlarla, bilgi ihtiyacının farkına varamamakta ya da geç fark etmektedir.

Engelliler bilgi gereksinimini çoğu zaman yakın çevresinden ya da gelişen iletişim teknolojileri aracılığı ile evinden kendi kendine karşılamaya çalışmakta ve bu yöntem hem doğru bilgiye ulaşılmasını zorlaştırmakta hem de toplumdan izole bir yaşam sürülmesine neden olmaktadır. Engellilerin toplumsallaşması yani dışlanmışlıklarının giderilmesi, sorunun çözümünde belki de en önemli ancak en zor olanıdır.

Bu bağlamda çalışmanın problemi “bilginin toplumsallaşmasında vazgeçilemez unsurlardan olan ve toplumun tüm kesimlerine eşit hizmet verme amacı ile hareket eden halk kütüphaneleri, engelli bireyler için erişilebilir durumda mıdır?” şeklindedir.

Araştırma problemi doğrultusunda ele alınacak başlıca sorunlar şöyledir:

- Ulusal ve uluslararası mevzuatta engelli tanımları,
- Engelli haklarının gelişimi,
- Engellilerin başlıca sorunları,
- Engellilerin toplumsallaşmalarında halk kütüphanelerinin önemi,
- Engelli bireylerin bağımsız bir şekilde kütüphaneleri kullanabilmeleri için gerekli temel unsurlar,
- Mevzuat ve standartlar çerçevesinde halk kütüphanelerimizin erişilebilirlik durumu ve çözüm önerileri.

I.2. Konunun Amacı

Kütüphaneler sadece bilgi kaynaklarını barındıran ve kaynak paylaşımını sağlayan kurumlar değil aynı zamanda eğitim ve kültür merkezi, paylaşma ve sosyalleşme alanı, birer yaşam merkezidirler (Güneş, 2017: 122).

Engelli bireylerin toplumsallaşması için en güvenilir ve uygun ortamların başında halk kütüphaneleri gelmektedir. Ancak bu ortamların kullanımı için farklı engel gruplarının ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerin yapılmış olması gerekir. Aksi halde ne kadar iyi hizmetler verilse de erişilemediği sürece engelliler için bir anlam ifade etmeyecektir.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; engellilerin topluma daha fazla katılımını sağlayabilecek toplumsal bir organizasyon olarak halk kütüphanelerinin erişilebilirlik değerlendirmesini yapmak, eksiklerin tespit edilerek giderilmesi konusunda öneriler geliştirmek ve engelsiz bilgi erişimine katkıda bulunmaktır.

I.3. Konunun Önemi

Bilginin toplumsallaşması yolu ile farklılıklara saygı, hoşgörü ve demokratik kültür gelişeceği, diğer bir ifadeyle toplumun sosyal sermayesi artacağı için engelli bireyin hayata katılımı ve ihtiyaç duyduğu bilgiye erişimi, bilgiyi kullanması, yeni bilgi üretebilmesi mümkün olacaktır. Sosyal sermayeyi artıran ve sosyal dışlanmanın belki de en az olması gereken mekanlardan biri olarak halk kütüphaneleri, bu noktada kilit rol oynamaktadır.

Toplumun tüm bireyelerine eşit hizmet sunma amacı taşıyan halk kütüphanelerinin, erişilebilirliğini ölçen ve mevcut yapılar ile özellikle de yeni hizmete açılan kütüphanelerin standartlara uygunluğunu yerinde inceleyen bir çalışmanın yapılmamış olması, bu konunun seçilmesine yönlendirmiştir.

I.4. Hipotez

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne göre; halkın bilgi ihtiyacını karşılama ve toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destek sağlama işlevleri olan halk kütüphanelerinin; engelli, hasta, yaşlı ve eve bağımlı olanlara yönelik pozitif ayrımcılığı

desteklemek amacıyla özel hizmetler sunma yükümlülükleri vardır. Anayasa ile diğer kanun ve yönetmeliklerde de, engelli bireyler için gerekli düzenlemelerin ve kolaylıkların sağlanması konusunda yasal zorunluluklar bulunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın ana hipotezi şöyledir: “Engellilerin tereddüt etmeden, güvenle ve bağımsız bir şekilde kullanabilecekleri bir mekân olan halk kütüphaneleri, kamusal alanların önemli bir kısmında olduğu gibi, erişilebilirlik konusunda yapılan ulusal ve uluslararası düzenlemelere rağmen istenilen düzeyde değildir.” Ana hipotezle ilişkili olarak çalışmanın alt hipotezleri de aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Standartlar ve yasal düzenlemeler, izlenecek yol bakımından yeterli durumdadır. Ancak erişilebilirlik konusunda yapılan çalışmalarda standartlara uygunluk bir bütün olarak ele alınmamaktadır
- Yeni kütüphane binaları / mekânları tasarlanırken engelli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda plan yapılması ve uygulanması, bina kaynaklı engellerin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır.
- Kütüphanelerin genel mobilya düzeninde (bilgilendirici/yönlendirici levhalar, kitap raf aralıkları ve ölçüleri, masa ölçüleri ve geçiş genişlikleri gibi), tüm engel grupları göz önünde bulundurularak güvenli ve yardımsız erişilebilirlik odaklı düşünce, engellilerin bu mekânları daha sık kullanmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda ergonomik dinlenme koltukları ve sandalyeler, engelli bireylerin kütüphanede geçirdiği sürede rahat etmesini sağlayacaktır.
- Erişilebilirlik düzenlemelerinin mümkün olduğunca bina yapımı aşamasında yapılması, sınırlı kamu kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlayacaktır.
- Kentsel alanların erişilebilirliği sağlanmadığı takdirde yalnızca binaların erişilebilir olması yeterli olmamaktadır.

I.5. Kapsam

Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde 43 halk kütüphanesi bulunmaktadır. Çalışmada bu 43 kütüphaneden merkez ve merkeze yakın 9 ilçede (Çankaya, Mamak, Altındağ, Keçiören, Yenimahalle, Sincan, Akyurt, Gölbaşı ve Pursaklar) bulunan 22 halk kütüphanesinden, Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi kapalı olduğu için 21'i; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Binalar İçin Erişilebilirlik Değerlendirme Formu ile mevzuat ve standartlar esas alınarak oluşturulan form çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu değerlendirme formu fiziksel düzenlemeleri kapsadığından, zihinsel engelli bireyler dışında bedensel, görme ve işitme engelliler çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Kütüphanelerin kaldırım ve bahçe girişinden itibaren bina girişi, bina içi yatay ve dikey dolaşım alanları, kütüphane kullanım alanlarının uygunluğu, kapı geçişleri, tuvaletler ve otoparklarının, engelli bireylerin mümkün olduğunca bağımsız kullanabileceği şekilde düzenlenip düzenlenmediği, mevzuat ve ilgili standartlar çerçevesinde değerlendirilmiş; yaya yolları, toplu taşıma araçları ile alt ve üst geçitler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Engelliler ile ilgili olarak 2005 tarihinde çıkarılan Kanun'da, 2014 yılında kapsamlı bir değişikliğe gidilmiş ve çalışmanın zaman sınırlamasında bu tarih itibariyle getirilen düzenlemeler kapsamında kütüphaneler, Kasım ve Aralık 2017 tarih aralığında ziyaret edilmiştir.

I.6. Yöntem

Çalışma kapsamında engellilik, erişilebilirlik standartları ve engellilere yönelik kütüphanecilik alanlarında ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül

bir biçimde ortaya konmasına yönelik gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikler kullanılarak elde edilen verilerin analiz edilip, sentezlendiği, özetlendiği ve yorumlandığı nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013:43).

Bu doğrultuda kütüphaneler yapısal unsurları itibariyle; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Binalar İçin Erişilebilirlik Değerlendirme Formu, mevzuat ve ilgili standartlarda belirtilen hususlar çerçevesinde düzenlenen ve 59 sorudan oluşan bir değerlendirme formu ile değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamındaki kütüphanelerde değerlendirme formu, her kütüphane için ayrı ayrı cevaplandırılmış ve dijital ortama aktarılmıştır. Elde edilen veriler, tablolar ve grafikler halinde düzenlenerek karşılaştırmalara yer verilmiştir. Ayrıca fotoğraf çekimleri ile desteklenen çalışmada elde olmayan bazı nedenlerle (hava koşulları ve çekilen resimlerde görüntü kalitesinin iyi olmaması gibi) resimlerin bir kısmı internetten edinilmiş ve kaynak web adresi gösterilmiştir.

I.6.1. Veri Toplama Tekniği

Veri toplama tekniği olarak yerinde gözlem ve görüşme kullanılmıştır. Araştırmacının olay ya da denek üzerinde herhangi bir dahli olmaksızın, sadece incelediği, olaya ilişkin sayımları veya izlenimlerini kaydetmekle yetindiği gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenenlerin kendi doğal ortamı içinde bulunmasıdır (Arıkan, 2013: 71). Çalışma planı;

- Literatür taraması,
- Hedef kütüphanelerin belirlenmesi ve yasal izin alınması (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) ,
- Kütüphane ziyaretleri,
- Elde edilen verilerin derlenerek yorumlanması,

- Öneriler sunulması şeklinde yapılmıştır.

Ziyaretlerde, kütüphane personeli ile de görüşülmüş, ancak tüm kütüphanelerin yalnızca birinde bir engelli kullanıcı ile karşılaşılmıştır. Çalışma, fiziki alan erişilebilirlik değerlendirmesi ile sınırlı olduğu için görüşmeler, önceden yapılandırılmamış olup kütüphanenin o andaki genel durumu, mevcut kullanıcıların yoğunluğu ve çalışanların görüşmeye olan istekliliği göz önünde bulundurularak yapılmış ve kayıt altına alınmamıştır.

I.7. Düzen

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır ve birinci bölümde çalışmanın amacı ve önemi, varsayımı, kapsamı, yöntemi, düzeni ve başvuru kaynaklarıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde çalışma çerçevesinde temel kavramlar olan halk kütüphanesi, bilginin toplumsallaşması, bilgi hizmetleri, bilgi edinme hakkı, erişilebilirlik, dışlanma / ayrımcılık, engelli / özürlü kavramı (uluslararası kuruluşlar ile ulusal mevzuatta yer alan farklı engellilik tanımları) ile engellilik sınıflamaları hakkında genel açıklamalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde dünyada ve Türkiye’de engelli haklarının gelişimi hakkında bilgiler yer almaktadır.

Dördüncü bölümde Ankara ili içinde bulunan 21 kütüphanenin fiziki erişilebilirlik değerlendirmesi bahçe girişinden itibaren yapılmıştır. Bina girişleri ve iç mekan özellikleri önce her bir kütüphane için değerlendirilmiş, ardından karşılaştırmalı olarak tablo ve grafiklerle genel görünüm hakkında bilgi verilmiştir.

Son olarak beşinci bölümde sonuç ve öneriler bulunmaktadır.

I.8. Kaynaklar

Çalışmanın araştırma aşamasında, basılı ve elektronik kaynaklardan literatür taraması yapılmıştır. Başvurulan kaynaklar aşağıda belirtilmiştir:

ADA The Americans With Disability Act

Ankara Üniversitesi Çevrimiçi Kataloğu

Bilgi Dünyası

EbscoHost

Emerald

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Web Sitesi

ERIC

ISI-Web Of Science

LISTA

Milli Kütüphane Çevrimiçi Kataloğu

Resmi Gazete

Statista

T.C. Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi

To-kat

Türk Kütüphaneciliği Dergisi

YÖK Tez Veri Tabanı.

II. BÖLÜM -KAVRAMSAL ÇERÇEVE

II.1. Halk Kütüphanesi

IFLA/UNESCO¹ Halk Kütüphanesi Bildirgesi'ne göre temel amacı; “*bireylerin ve grupların dinlenme ve boş zamanını da içine alan, eğitim, bilgi ve kişisel gelişim konularındaki gereksinimlerini karşılamak için çeşitli ortamlarda hizmet sağlama*” olan halk kütüphaneleri, bireylerin çok geniş biçimde çeşitli bilgi, düşünce ve fikirlere erişimlerini sağlayarak demokratik bir toplumun geliştirilmesinde ve yaşatılmasında önemli rol oynarlar (Yılmaz, 2007: 22). Söz konusu Bildirge'ye göre halk kütüphanesi hizmetleri; yaş, ırk, cinsiyet, dil ya da toplumsal statüye bakılmaksızın herkese eşitlik temelinde sağlanır. Engellilerin yanı sıra dilsel azınlıklar ya da hastane, hapisane gibi zorunlu ikamet yerlerinde yaşayan kullanıcılar için de özel hizmetler sunmak halk kütüphanelerinin görevidir (Yılmaz, 2007: 150).

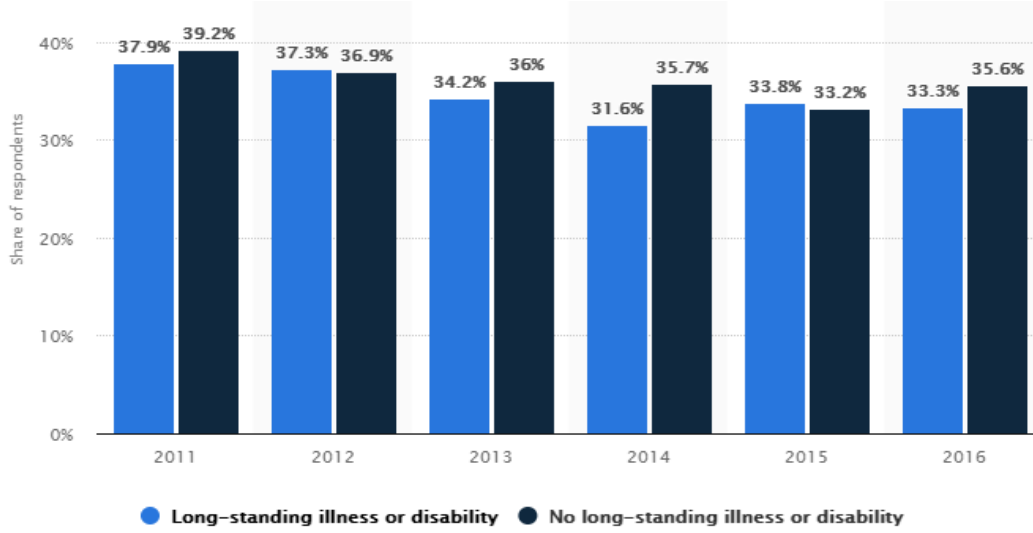
Toplumlardaki eşitsizliği tamamıyla ortadan kaldırmak mümkün olamayacağı için, eşitsizliği azaltma sorumluluğu, toplumsal kuruluşlara düşmektedir. En önemli toplumsal kuruluşlardan biri olarak kütüphanelerin, toplum içindeki rolünü yeniden belirlemesi, işlevlerini yeniden gözden geçirmesi ve sosyal bir kurum olarak misyonunu güçlendirmesi gerekmektedir (Subaşıoğlu, 2008: 413).

Halk kütüphaneleri engelli bireylerin bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve aynı zamanda sosyalleşebilecekleri güvenli bir ortam sunan toplumsal organizasyonlardır. Ülkemizde engellilerin kütüphane kullanım oranlarını gösteren bir araştırma olmamakla birlikte, İngiltere'de 2011-2016 yılları arasında halk kütüphanelerini kullananların (9000'den fazla kişinin katılımı ile), uzun süreli hastalık ve/veya engellilik ile sağlıklı olanlar arasındaki oranlarını gösteren bir istatistik

---

¹IFLA/UNESCO (The International Federation of Library Associations and Institutions-Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu / The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu).

bulunmaktadır (Grafik: 1). Bu istatistiğe göre yıllar itibariyle kullanıcıların sağlık durumlarına göre dağılımı birbirine yakın oranlarda seyretmektedir. Erişilebilir çevresel düzenlemeler ve farklı engel gruplarına yönelik hizmet çeşitliliğinin bulunması, halk kütüphanelerinin engelliler tarafından daha sık ve rahat kullanımını sağlayacaktır.

Grafik 1: 2011-2016 İngiltere’de halk kütüphanelerinin engellilik durumuna göre kullanım oranları²

Eğitim, bilgi, kişisel gelişim, çocuk ve gençlere yönelik hizmetler, kültürel gelişim ve toplumsal rol olma amaçları ile hizmet sunan halk kütüphaneleri, bu hizmetlerini sürekli geliştirerek tüm bireyler için bir cazibe merkezi olmak durumundadır. Engelli bireyler söz konusu olduğunda hizmet sunumu ve bina tasarımlarının da farklı ele alınması gerekmektedir (Yılmaz, 2007:87-88).

II.2. Bilginin Toplumsallaşması

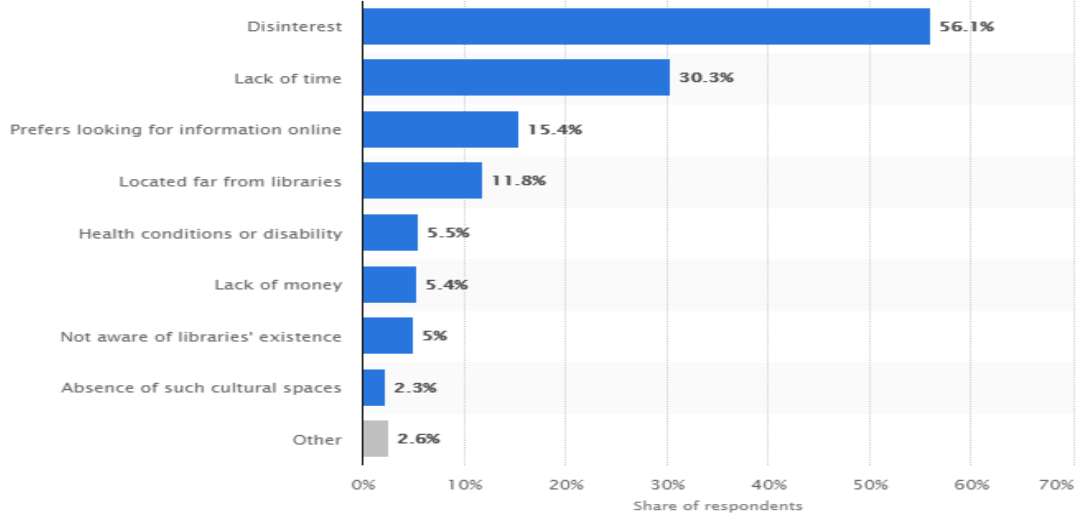
Yaşadığımız dönem bilgi çağı, bilgi toplumu olarak tanımlanmakta ve gücün göstergesi artık bilgiye erişim, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilme ve yeni bilgi

²<https://www.statista.com/statistics/295513/public-library-usage-uk-england-by-illness-or-disability/> adresinden erişilmiştir.

üretebilme potansiyeli ile ölçülmektedir. Bu doğrultuda Rukancı ve Anameriç (2004:333) bilgi toplumu tanımını: “bilgisayar ve bilgisayara dayalı olarak çalışan araçların kullanıldığı; bireysel ve kitle iletişiminin sınırlar ötesine geçtiği; temel ekonomik faaliyetlerin bilgi üzerine kurulduğu; üretici ve tüketicileri bir araya getiren hizmet türünün bilgi hizmetleri olarak şekillendiği; insan sermayesinin ön plana çıktığı; eğitimin süresizleştiği, her türlü bilgi kaynağının ve bilgi merkezinin önem kazandığı; bilginin kontrolü ve sahipliği için uluslar üstü örgütlerin kurumlaştığı bir toplum biçimidir.” şeklinde yapmışlardır.

Bilginin toplumsallaşması kısaca bilginin, toplumu oluşturan tüm birey ve sınıflara çeşitli kanallar ve yöntemlerle aktarılmasıdır. Bu aktarım kanallarından biri olan halk kütüphanelerinin kullanımı için, bireylerin bilgiye bakış açısı, gündelik sorunlara çözüm aramada bilgiye gereksinim duyup duymaması önem kazanmaktadır. Kütüphanecilerin buldukları bölgenin genel özelliklerini ve ihtiyaçlarını takip ederek bu doğrultuda hizmetlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Mevcut kullanıcıların yanı sıra dışlanmış kesimlere (engelliler, yaşlılar, hastalar, azınlıklar, mahkumlar gibi) yönelik farklı hizmet seçenekleri ile toplumun her bir bireyine bilgi hizmeti sunulabilmelidir (Anameriç, 2008: 69-228-230).

Kütüphanelerde farklı hizmetlerin yanı sıra engelli bireylerin bu hizmetlere erişimini sağlayacak özel düzenlemelere de yer verilmesi gerekmektedir. Kolombiya’da yaklaşık otuz bin kişiyle yapılan bir çalışmada, insanların kendini en rahat ve güvende hissedebileceği ortamlardan biri olan kütüphanelere neden gidilmediği sorusuna verilen cevaplar içinde % 5,5 oranında hastalık ve engellilik durumunun gösterilmesi, kütüphanelerde erişilebilirlik sorununun önemini göstermektedir (Grafik 2).

Grafik 2: Kütüphaneye gitmeme nedenleri³

II.3. Bilgi Hizmetleri

Bilginin ekonomik güç ve bilgiye erişimin de demokrasi göstergesi olduğu günümüzde çok sayıdaki bilgi kaynakları arasından doğru bilgiye nasıl ve nereden ulaşılacağı konusu, ciddi bir sorun olabilmektedir. Bu durumda bilgi hizmetlerinin verildiği kuruluşlar olarak kütüphaneler, arşivler ve müzeleri saymak mümkündür.

Bilgi hizmetleri, bilgi merkezlerinden yararlanmak isteyen kullanıcıların, gerek geleneksel yöntemlerle gerekse teknolojiden yararlanarak en kısa sürede ve en doğru şekilde ihtiyaç duyduğu bilgiye erişimini sağlamaktır. Bilgiyi kullandırmanın yanı sıra kullanıcıyı bilinçlendirme, danışmanlık ve rehberlik hizmeti verme etkinlikleri de bilgi hizmetlerinin sınırları içindedir ve bilgi hizmetleri, katalog tarama, bibliyografya hazırlama, kullanıcı eğitimi verme gibi geniş bir alanı kapsar (Akkaya, 2010: 68).

II.4. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgiyi bir ihtiyaç olarak ele aldığımızda, tüm bireylerin her an kolaylıkla ulaşmak istedikleri bir gereksinimdir. Söz konusu olan eğitimden istihdama; haber alma

³<https://www.statista.com/statistics/829269/reasons-not-going-library-colombia/> adresinden erişildi.

ihtiyacından hak arama, ya da sağlıkla ilgili bir konuda bilgi edinmeye kadar hayatımızda çok geniş yer tutan bir ihtiyaçtır.

Sosyal dışlanma nedenlerinden biri olan yoksulluk da bilgi edinme engellerindedir. Aslında bu engeller arasında karşılıklı bir etkileşim olup, birden fazla dışlanma unsuru sorunları katlayabilmektedir. Engelli birey, eğitime ulaşamadığı için işsiz, işsiz olunca yoksullukla karşı karşıya, temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamadığı için bilgi gereksiniminin de farkına varamamaktadır. Dolayısıyla bilmediği için yasal haklarına da ulaşamamakta hatta talep etmemektedir.

Bilgi edinme hakkının, bir hak olarak anayasal düzenlemelerde yer alması ilk olarak 1786 Virginia İnsan Hakları Bildirisi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgeleri ile olmuştur. Uluslararası alanda ise Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nun 1946 yılında aldığı kararda temel insan haklarından sayılan bilgi edinme hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 19. maddesinde şöyle yer almıştır: *“Herkesin görüş ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, müdahale olmaksızın görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve her hangi bir ülkede bilgi ve fikirleri arama, edinme ve yayma özgürlüğünü içerir”* (Yaşamış, 2015: 4-5).

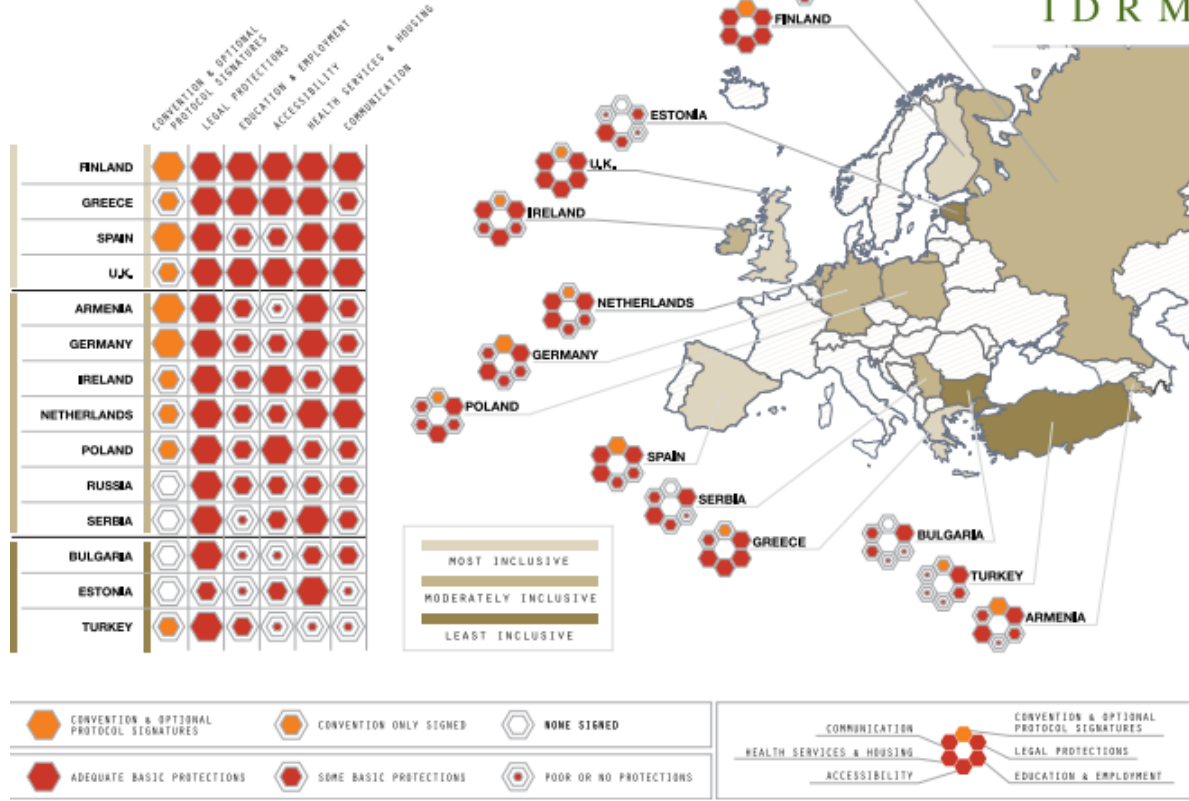
Ulusal mevzuatımızda 1924, 1961 ve 1982 anayasalarının üçünde de düşünce özgürlüğü yer almıştır. 1982 Anayasası'nın düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin düzenlendiği 26. maddesindeki *“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar.”* hükmü, bilgi edinme hakkının anayasal temelini oluşturmuştur. Yine Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı 40. maddesinde devlete; anayasal hak ve hürriyetleri kısıtlanan herkesin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtme zorunluluğu getirilerek, hakkın kullanımı

için yol gösterme görevi de verilmiştir. Ayrıca daha önce “dilekçe hakkı” kenar başlığı altında düzenlenen 74. madde 2010 yılında değiştirilerek, “dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” olarak düzeltilmiştir. Böylece bilgi edinme hakkı Anayasa’da kişi hakları arasında sayılmış ve anayasal güvence sağlanmıştır.

II.5. Erişilebilirlik

Engelliler Hakkında Kanun'da “*erişilebilirlik; binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını*” şeklinde tanımlanmıştır (2005).

Fiziksel çevrenin erişilebilirliği ülkemizde olduğu gibi uluslararası alanda da en ciddi eksiklerin görüldüğü bir konudur. Uluslararası Engelli Hakları İzleme Projesi’ nin (IDRM, International Disability Rights Monitor) farklı tarihlerde, Amerika kıtasında 24 ülke (IDRM, 2004), Asya’da 7 ülke (IDRM, 2005) ve Avrupa’da Türkiye dahil 14 ülkeyi kapsayan (IDRM, 2007) çalışmalarında en çok görülen eksikliğin fiziksel çevre ile ilgili konular olduğu saptanmıştır. Misyonu, engellilerin topluma dahil olmalarını, katılımlarını teşvik etmek, engelli haklarına saygı gösterilmesini ve uygulanmasını sağlamak için uluslararası insancıl hukukun kullanımını geliştirmek olan IDRM projesinin, 2007 Avrupa Bölgesel Raporunda mevcut durum görsel olarak sergilenmiştir (IDRM, 2007).

Grafik 3: IDRM Avrupa Bölgesel Raporu

Rapor özeti olarak değerlendirilebilecek olan bu resme göre Türkiye, engelli hakları konusunda en az kapsayıcı olan ülkelerdendir ve erişilebilirlik, sağlık hizmetleri ve iletişim konuları en yetersiz olduğu konulardır. Diğer taraftan yeterli temel önlemlerin alındığı tek alanın, yasal düzenlemeler olması dikkat çekicidir (Grafik 3).

BM Engelli Hakları Sözleşmesi 2. maddesinde erişilebilirlikle ilgili olarak, evrensel tasarım ve makul düzenlemenin tanımı yapılarak tüm engellere yönelik genel yaklaşımın nasıl olması gerektiği belirtilmiştir (Engellilerin Haklarına...2008).

“Evrensel tasarım, ürünlerin, çevrenin, programların ve hizmetlerin özel bir ek tasarıma veya düzenlemeye gerek duyulmaksızın, mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır.” Tanımdaki “herkes” ifadesi engellilerin yanı sıra yaşlılar, hamileler, aşırı kısa boylular, şişmanlar veya yaşamının bir döneminde

engellilik deneyimi yaşayanlar gibi engelli sınıfında değerlendirilmeyen kesimleri de kapsamaktadır (Çağlar, 2009: 204). Evrensel tasarım, kentsel mekânın, binaların ve bu binalarda verilen hizmetlerin, daha yapım aşamasındayken tüm insanların farklı ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde düzenlenmesini, taraf devletlerin yükümlülüğü saymıştır.

“Makul düzenleme, engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder” (Engellilerin Haklarına...2008). Makul düzenleme, evrensel tasarımın yapılmadığı alanlarda devreye giren ya da evrensel tasarıma rağmen öngörülemeyen bir ihtiyaç nedeniyle yapılması gereken değişiklik ve uyarlamaları ifade etmektedir. Bu uygulama evrensel tasarıma uygun olarak yapılmamış çevresel düzenlemeler ve binalarda karşımıza çıkar; kaldırımlara rampa yapılması ya da çok katlı binalarda tekerlekli sandalye ile kullanılacak ölçülerde asansör yapılması gibi (Çağlar, 2009: 206-207). Makul düzenleme için, her ne kadar “ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen” ifadesi kullanılsa da, hâlihazırda kullanımda olan bir bina ya da ulaşım aracında sonradan bir değişikliğe gitmek, yapım aşamasında gerekli düzenleme ile üretmekten daha maliyetli olacaktır. Dünya Bankası da herkes için erişilebilirliğin, yapım aşamasında getireceği ek mali yük miktarının yalnızca %1 olduğunu ifade etmiştir (From exclusion...,2007: 80).

Mevzuatımızda engelliler için temel yasa olan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da (2005) 2014'te yapılan değişiklikle birlikte düzenlenen erişilebilirlik başlıklı 7.maddesinde; *“Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü*

koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişebilirliğine uygun olması zorunludur. Bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin engelliler için erişilebilir olması sağlanır.” hükmü getirilmiştir.

Kanun’da sözü edilen erişilebilirlik standartlarının başlıcaları şunlardır;

- 20.04.1998 tarihinde yayınlanan ve şehir içi yollarda yapılacak raylı toplu taşıma sistemlerindeki yeraltı hemzemin ve yer üstünde yükseltilmiş istasyon tesislerinde özürllüler için mimari açıdan yapılacak düzenlemelerin tasarım kurallarını kapsayan **TS 12460 “Şehir içi yollar-raylı taşıma sistemleri bölüm 5: Özürllü ve yaşlılar için tesislerde tasarım kuralları” standardı.**
- 22.11.2011 tarihinde yayınlanan ve tüm binalar ve yakın çevresinde özürllüler ve hareket kısıtlılığı bulunanlar için ulaşılabilirliği sağlayacak fiziki düzenlemelere ait kural ve esasları kapsayan **TS 9111 “Özürllüler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için binalarda ulaşılabilirlik gerekleri” standardı,**
- 14.06.2012 tarihinde yayınlanan ve hareket kısıtlılığı bulunanlar dahil tüm yayaların, yaya yollarını ve kaldırımları, yaya geçitlerini ve kavşakları güvenli ve rahatça kullanabilmeleri için oluşturulacak yapısal önlemlerin ve işaretlemelerin tasarım kurallarını kapsayan **TS 12576 “Şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları” standardı.**

Söz konusu standartlarda kentsel açık alanlar kapsamında, kaldırım, rampa, yaya geçidi, yaya alt ve üst geçitleri, merdivenler, park yerleri; toplu taşıma hizmetleri kapsamında bekleme, aktarma, indirme-bindirme yerleri, raylı taşıma durakları; binalar kapsamında bina içi yatay ve dikey dolaşım, tuvaletler, asansörler ve binalarda işaretleme konularında ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıca BM tarafından

oluşturulmuş Engelliler İçin Engelsiz Çevre Erişilebilirlik Kılavuzu'nda da kentsel alan düzenlemesi, binalarda mimari düzenleme önerileri ve farklı amaçlarla kullanılan bina türleri ile ilgili uygulama önerileri getirilmiştir (BM Accessibility for the disabled...2004).

Bu genel kuralların yanı sıra engellilerin kütüphanelere erişimi konusunda IFLA tarafından da bir çalışma yaptırılmıştır. Dünyadaki kütüphanelerin engelli kullanıcı sayısının istenen düzeyde olmadığı ve bunu tersine çevirmek için kütüphane personeline, kendi ülkelerinin mevzuatına uygun düzenleme yapmaları ya da engelli grupları ile karşılıklı görüşmelerle çözüm getirmeleri tavsiye edilmektedir. Birbirinden çok farklı kütüphanelerin olması nedeniyle sayısal ölçüler vermeden fırsat eşitliği temelinde konuya yaklaşılmış ve tüm engel grupları için erişilebilirliğin sağlanması amacıyla daha genel ifadelerde bulunulmuştur. Raporda kütüphanecilere, değişimin yavaş olacağı ancak asıl önemli olanın mevcut durumun doğru tespit edilmesi, kütüphaneye gelen engelli kullanıcıların kendilerini rahat hissetmesinin sağlanması ve yeni bina planlaması için de herkes için erişim temelinde çalışmalar yapılması önerilmektedir (Irvall ve Nielsen, 2005).

II.6. Dışlanma / Ayrımcılık

Türk Dil Kurumu sözlüğünde dışarıda tutulmak, bir yere veya topluluğa alınmamak şeklinde ifade edilen ayrımcılık, Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖİB) tarafından yaptırılan araştırmada (Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın..., 2010: 11), “*bir grup insanın dil, din, cinsiyet ya da bedensel farklılıklarından dolayı diğer insanlarla eşit koşullar altında temel hak ve özgürlüklerini kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını engelleyen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama*” olarak tanımlanmıştır.

Tarihin en eski ve yaygın değer yargılarından biri olan ayrımcılığın cinsiyet ayrımcılığı, azınlıkların karşılaştığı ayrımcılık, din, dil, ırk ayrımcılığı gibi pek çok çeşidi bulunmaktadır ve günlük yaşam içindeki karşılığı sosyal dışlanma olarak da ifade edilebilmektedir. Sosyal dışlanma ifadesi ilk defa Fransa’da 1960’lı yıllarda kullanılmış ve bireyle toplumun bütünleşmesini sağlayan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal sistemlerden tamamen ya da kısmen yararlanamamak şeklinde tanımlanmıştır. 1974’de Fransa sosyal işler bakanı Rene Lenoir ülkesindeki dışlanmış grupların, toplam nüfusun onda birine denk geldiğini belirterek bunları; fiziksel ve zihinsel engelliler, intihara eğilimli kişiler, suçlular, bakıma muhtaç hasta ve yaşlılar, marjinal bireyler, madde bağımlıları, problemlı aileler, istismar edilen çocuklar ile yalnız ebeveynler ve diğer sosyal uyum sorunu yaşayanlar olarak sıralamıştır (Silver, 1994: 532).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’da “doğrudan” ve “dolaylı ayrımcılık”, BM Engelli Hakları Sözleşmesinin ikinci maddesinde de “engelliliğe dayalı ayrımcılık” tanımları yapılmıştır.⁴

Ayrımcılık ya da dışlanma nasıl tanımlanırsa tanımlansın sonuçta toplumun çok büyük bir kısmını doğrudan etkileyen bir konu olup, bir de bu dışlanan kesimler mesela yaşlı ve engelli, kadın ve engelli, suçlu ve asosyal gibi iki unsuru birden taşıyorlar ise karşılaştıkları sıkıntılar katlanarak artmaktadır.

Dışlanmaya sebep olan bir unsur olarak, Köten ve Erdoğan’ın (2014) bedensel engellilerin toplumla bütünleşme sorunlarının çözümünde, internet kullanımının etkileri üzerine yaptığı çalışma sonuçları oldukça dikkat çekicidir. Çalışmada kamusal hizmete erişimin yanında eğitim, eğlence ve sohbet gibi sosyal etkinlikler için de iletişim teknolojilerinin kullanımının, bir taraftan engelli bireylerin hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan daha izole bir yaşam sürülmesine neden olduğu ifade edilmektedir (Köten

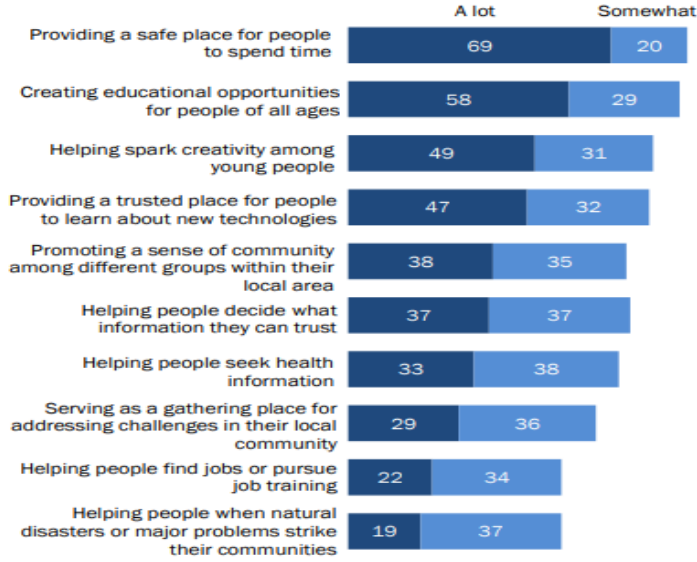
---

⁴Engelliler Hakkında Kanun ve BM başlıkları altında tanımlara yer verilmiştir.

ve Erdoğan, 2014: 121). Bir anlamda dışlanmaya yol açtığı, bireyleri toplumdan uzaklaştırdığı sonucu da çıkmaktadır.

Sadece engelliler yönünden değil tüm dışlanmış kesimleri topluma dahil etme, bir zihniyet değişimi olup bir çırpıda gerçekleştirilebilecek bir değişim değildir. Bu zihniyet değişiminin topluma yayılması ve benimsenmesi; eğitim kurumlarında başlayarak, yoksullukla mücadele, sosyal ve demokratik değerlerin geliştirilmesi, adil toplum yapısı, sivil ve siyasal katılımın teşviki gibi pek çok unsuru gerektirmektedir ki bu da bizi sosyal sermaye kavramına götürecektir. Genel olarak güven, aile, sosyal ilişkiler (ağlar), sivil organizasyonlar ve farklılıklara saygılı olma gibi unsurlardan oluştuğu kabul edilen sosyal sermayeyi (Karadeniz ve Yılmaz, 2015: 186-187) geliştirerek, sosyal dışlanmayı geriletme mümkündür.

Sosyal güven, özellikle dezavantajlı, riskli olarak tabir edilen gruplar için daha da büyük bir önem taşımaktadır. Başta engelliler olmak üzere azınlıklar, yaşlılar, yoksullar, eğitim düzeyi düşük olanlar, göçmenler gibi sosyo-ekonomik olarak zayıf kesimler, sosyal güven ve sosyal sermayeye en çok ihtiyaç duyan gruplardır. Söz konusu gruplar çoğunlukla yardımsız ihtiyaçlarını karşılayamayan, dışarıya çıkamayan, farklı yerlere gidemeyen bir kesim olduğu için güvenle gidebilecekleri toplumsal organizasyonlara ihtiyaç duymaktadırlar (Johnson, 2012:54).

Grafik 4: Kütüphanelere bakış açısı (Libraries, 2016)

2016 yılında Amerika’da 1601 kişiyle yapılan bir araştırmaya göre de insanlar kütüphaneleri; güvenilir bilgi kaynağı, eğitim fırsatı sunan güvenli bir yer ve ayrıca gençlerde yaratıcılığı tetikleyecek bir ortam olarak değerlendirmektedir (Libraries 2016: 8). Bu çalışmada da görüldüğü üzere halk kütüphaneleri sosyal sermayeye katkıda bulunabilecek en önemli kuruluşlardan biridir. Tüm dışlanmış grupların güvenle kullanabilecekleri ve önyargısız hizmet görecekları bir yapı olarak kütüphanelerin sayısı ve niteliği artırılmalıdır. Toplumsal bir organizasyon olarak kütüphaneler de;

- Gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde olmalı,
- Kapasitelerini tarafsız ve gayri resmi buluşma yerleri olarak geliştirmeli,
- Toplumdaki yeni kullanıcı grupları da gözetilerek daha erişilebilir hale gelmeli,
- Kütüphane çalışanları, farklı etnik grupların kültürel ve sosyal sermayelerini anlamalı,
- Halk kütüphanelerinin öğrenme merkezi haline gelmesi için, yöneticiler çalışanlarını bu konuda motive ederek eğitimlerini sağlamalıdır (Ferguson, 2012:22).

II.7. Engelli / Özürlü Kavramı

Dilimizde engelliliği ifade etmek için sakat, özürlü, malûl ve engelli gibi farklı kavramlar kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte bu kavramların karşılığı olarak;

Sakat: “1. *Vücutunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü; 2. mec. Bozuk veya eksik*”; **Özür:** “1. *Bir kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep, mazeret; 2. Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme, mazeret. 3. Sakatlık, bozukluk, eksiklik veya elverişsizlik; 4. Kusur, defo.*”; **Özürlü:** “1. *Özrü olan; 2. Engelli; 3. Kusuru olan, defolu.*”; **Malul:** “1. *Sakat (kimse); 2. Hasta (kimse).*”; **Engelli:** “1. *Engeli olan, mâialı; 2. Vücutunda eksik veya kusuru olan.*” tanımları yapılmıştır (Türk Dil Kurumu, 2018).

Günlük dilde sakat, özürlü ve engelli kelimeleri sözlük anlamlarındaki yakınlıkta da görüldüğü gibi genelde birbirinin yerine kullanılırken malûl kavramı, aynı anlamda ve sıklıkta tercih edilmemektedir. Malûl kavramı, hukuk dilinde “*bir kimsenin bir dış etki, hastalık veya kaza sonucunda çalışma gücünü kısmen veya tamamen yitirmesi*” (Yılmaz, 2005: 516) olarak tanımlanmakta ve pratikte de malûliyet, genelde çalışma gücündeki kaybı akla getirmektedir.

Bu genel ifadelerin yanı sıra doğrudan engelin ya da özrün kendisini tanımlayan kör, sağır, çolak, topal gibi kelimeler de günlük dilde kullanılabilir. Ayrıca süreğen (kronik) hastalıklar nedeniyle çalışma gücü kaybı ve günlük yaşam fonksiyonlarının sınırlanması halinde bu bireyler de engelli tanımı kapsamına girmektedir (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002: X).

Sakat ve özürlü sözcükleri; bozukluk, eksiklik, defo gibi olumsuz anlamlar taşıması nedeniyle toplumda ve engelli bireylerde rahatsızlığa yol açmakta ve son yıllarda “engelli” kelimesi daha çok tercih edilmektedir. Buna karşılık Altan (1976: 32),

sakat sözcüğünü kullanmaktan kaçınmanın örtülü bir nedeni olarak da sakatların toplumumuzda neredeyse insan onuru ile çelişen bir sosyal konumda bulunmalarını göstermiş; kendilerini inciteceği kaygısıyla sakat kelimesi yerine farklı sözcüklerin kullanılmasının, onların toplumsal rol ve statülerine yüklenilmiş olan olumsuzlukları gideremeyeceğini ve ne kadar kırıncı olmayacak kelimeleri seçmeye çalışsak da toplumsal yaşam içinde engelliler yeterince korunamıyorlarsa, zaman içinde kullandığımız bu sözcüklerin de olumsuz anlamlarla yükleneceği konusunda uyarıda bulunmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde engellilik, ekonomik yaşamla da ilintilendirilmiş ve tıbbi- medikal yaklaşım, sosyal yaklaşım ve son olarak yakın zamanlarda insan hakları yaklaşımı şeklinde bir ayrımla sosyologlar tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Engelliliğin, bireyin eksikliği, kusuru noktasından çıkış yapılarak getirilen hastalık, sakatlık tanımları tıbbî-medikal yaklaşım olarak değerlendirilirken; eksikliğin, engelin sebebini toplumsal yapıda ve bakış açısında arayan tanımlar da sosyal yaklaşım olarak adlandırılmıştır (Burcu, 2006: 64). Engellilik, fiziksel, ruhsal veya duygusal fonksiyonlardan kaynaklı bir sorun olmasa bile doğrudan fiziksel çevrenin herkes ve her durum için erişilebilir yapıda düzenlenmemesinden kaynaklı bir sınırlanma durumu olarak görülmüştür. Böyle bir ortamda uygun çevre düzenlemesinin yapılmaması, hamile, bebek arabası veya yük taşıma amaçlı küçük araç ile dolaşanları da engelli kavramına dahil etmektedir. Dolayısıyla engelliliğe, herkes yaşamı boyunca bir şekilde dahil olabilmektedir (Ürker, 2010).

II.7.1. Tıbbi-Medikal Tanım

“Medikal tanım”, 1800’lü yıllarda tıp ve rehabilitasyon alanlarındaki gelişmelerle birlikte ortaya çıkmış ve engelliliği yaşamın tüm alanlarında etkisi olan patolojik bir

vaka olarak görmüştür (Demircioğlu, 2009: 20). Engellilerin toplumdan dışlanma nedenini bireyin kendisinde bulduğu için bireysel yaklaşım olarak da ifade edilen bu akıma göre, tedavi ile birey değişebilir ve kısıtlamalarından kurtulabilir (Grover ve Piggott, 2007: 739). Kamanlıoğlu'nun (2007: 65-67) da belirttiği gibi tıbbî / medikal model engelleri, eksiklikleri nedeniyle toplumda sağlıklı olduğu için “normal” sayılan bireylerden ayrı bir konumda bulunan engellileri; “normal” yaşama dönebileceği ya da olabildiğince yaklaşabileceği, onarılabilir, daha da önemlisi “onarılması gereken” bir durum olarak görür. Bireyin kendisini değiştirerek “normal” olmaya yönlendirilmesi (Lennard, 2011: 187-188), özellikle endüstriyel üretim biçimine geçildikten sonra “sağlam bedenli” ve “sağlam kafalı” çalışanlara duyulan ihtiyacın sonucu olarak açıklanmaktadır (Oliver, 2011: 229). Çünkü daha önceleri yani tarımsal üretim döneminde engelli birey, kalabalık olan aile fertlerinin de desteği ile gücünün elverdiği ölçüde çalışarak hem üretime katılmış hem de toplumdan dışlanmamıştır (Okur ve Erdugan, 2010: 248).

Medikal modelin temelinde, engelli bireylerin sınırlı olduğu düşüncesinden hareketle kişinin güçlü özellikleri görmezden gelinmekte ve sadece “eksiklik, yetersizlik ya da patoloji” üzerinde durularak, çevredeki onu sınırlayan ve engel oluşturan etmenlerden çok engelli bireyin kendisini değiştirmesi beklenmektedir (Mackelprang ve Salsgiver, 1999: 214-215). Winter (2003: 347), bu bakış açısını eziyet verici olarak değerlendirmekte ve engellilerin toplumdan dışlanmasının temel nedenini, engelli olmayan “sağlıklı” insanların meşru sayılan üstünlüğüne bağlamaktadır. Oysa engellilerin tıp dünyasından beklentisi, sakatlığın nedenleri üzerinde çalışılarak koruyucu önlemlerin geliştirilmesi, bu önlemlerin mümkün olduğunca toplumun tüm kesimlerine ulaştırılması veya bireylerin engellerini hafifletici yöntemler aracılığı ile onların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda daha fazla yer almasını sağlayacak çalışmalar yapmalarındır.

II.7.2. Sosyal Tanım

1970’li ve 1980’li yıllarda dünyada eylemci engelliler ve engelli örgütleri, engelliye yönelik toplumsal bir yaklaşım geliştirmeye başlamışlardır. Geliştirilen bu yaklaşım “sosyal model” olarak isimlendirilmektedir (Aysoy, 2009: 24).

Sosyal model, engellilerin karşılaştığı belli başlı sorunları, toplumun kültürel yapısından ve fiziksel çevre kaynaklı sorunlarla açıklayan bütünsel bir yaklaşımdır (Demircioğlu, 2009: 24).

Michailakis (2003: 212) dünyadaki sakatların yüzde sekseninin gelişmekte olan ülkelerde, bunun yüzde doksanının ise kırsal bölgelerde yaşadığını belirtmiş ve bu noktadan hareketle bireyleri sakat bırakan, sosyal ve politik koşullara odaklanma gerekliliğinden bahsetmiştir.

Günlük yaşama dahil olmak adına, belirli bir yaşam düzeyini güvence altına alma, çalışma ve sosyal güvenlik hakkına sahip olma, çalışılmadığı durumlarda ekonomik olarak desteklenme, nitelikli sağlık ve rehabilitasyon hizmeti alma, ulaşılabilir fiziksel çevreye sahip olma, konut, genel eğitim olanaklarından ve durumlarına uygun özel eğitim olanaklarından yararlanma gibi hakların devlet tarafından bir lütuf olarak görülmeden güvence altına alınması, sosyal modelin talebidir. Bu taleplerin gerçekleşmesi; tıbbi modelde anormal, eksik, yetersiz oldukları gerekçesiyle düzeltilmeye çalışılan bu kişilerde, hem bireysel hem de topluluk şeklinde hareket etme bilincini oluşturarak, toplumsal hayata katılmaları ve bağımsız, özgür bir yaşama adım atmalarını sağlayacaktır (Okur ve Erdugan, 2010: 254).

II.7.3. İnsan Hakları Yaklaşımı

İnsan hakları yaklaşımına göre engelliler, toplumsal yaşamdan dışlanarak ayrımcılığa maruz kalan bir “azınlık” grubunu oluşturmakta ve bu durum, insan hakları

ihlali olarak görülmektedir. Çünkü insan hakları, insan olmanın doğal sonucu olarak kazanılan ve herkesin doğduğu andan itibaren sahip olduğu haklardır. Bu yaklaşım, tüm bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla birlikte; bağımsız onurlu bir yaşam sürme, özgürlük, ayrımcılığa maruz kalmadan ve tüm diğer alanlarda olduğu gibi korunma konusunda da eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır (Okur ve Erdugan, 2010: 257).

İnsan hakları yaklaşımı engelliliği, yaşamın her kesiminde herkesin karşılaşılabileceği evrensel bir insan olgusu olarak değerlendirmekte ve bu bağlamda, kişinin yaşamı boyunca ortaya çıkabilecek değişikliklere uyarlanabilir çevre talebini, kişiler ile çevresel faktörler arasındaki dinamik ilişkiyi yansıtmaya bakımından oldukça anlamlı bulmaktadır (Çağlar, 2009: 21).

İnsan hakları modeli, engelliliği veya farklılıkları önemsemeyen, onların işlevsel bozuklukları yerine toplumun insanları, normal ve normal olmayan şeklinde sınıflandırmasına dikkat çekmek suretiyle bütün insanların doğasından gelen eşitliği vurgulamaktadır (Kanter, 2003: 247). İnsanlardaki çeşitli durumları gruplayarak toplum içinde farklılaştırılmış insan kitleleri oluşturmak yanlıştır.

Özetle tıbbî model bireyin engeli üzerine yoğunlaşarak bunu gidermeye ve kişiyi “normalleştirmeye” çalışırken sosyal modelde, asıl sorun olarak toplumsal yaşamın sadece sağlıklı bireyler göz önünde bulundurularak düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan engeller üzerinde durulmaktadır. Fiziksel çevrenin erişilebilir olması, eğitim, istihdam, sosyal güvence ve kültürel yaklaşım konusunda bazı değişikliklerle engellilerin sosyal hayata tam katılımının sağlanabileceği vurgulanmaktadır. Çağdaş yaklaşım olarak da adlandırılan insan hakları modelinin farkı, bireyi tüm ayrımcı bakış açılarından arındırarak insan olarak görmesindedir. İnsanın doğuştan elde ettiği dokunulamaz, devredilemez hakları tüm bireylerin onurlu bir yaşam sürmesini gerektirmektedir.

Bireysel farklılıklar ve engellilik toplumsal yaşama tam ve etkili katılım için bir sorun teşkil etmemelidir.

II.7.4. Uluslararası Kuruluşların Engelli Tanımları

II.7.4.1. Dünya Sağlık Örgütü

WHO engelliliği sağlık yönünden ele almış ve yetersizlik, özürlülük ve engellilik olmak üzere üç ayrı tanımlama getirmiştir. Özürülüler İdaresi Başkanlığı da I. Özürülüler Şurası'nda bu tanımları kullanmıştır (Özürülüler İdaresi Başkanlığı [ÖİB],1999: 74):

“Yetersizlik (Impairment): Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik, ve anatomik (fiziksel) yapı veya fonksiyonlardaki eksikliği ve anormalliği ifade eder.”

“Özürlülük (Disability): Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki kısıtlılık veya yetersizliktir.”

“Engellilik (Handicap): Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir.”

Terimlerin Türkçe'ye çevirisinde ÖİB “disability” için özürlülük, “handicap” için de engelliliği tercih etse de, sözlük anlamı olarak ele alındığında “disability” için engelli kelimesini tercih etmek de yanlış olmayacaktır.

WHO artık engelliliği, yalnızca sağlık yönüyle ele almamakta ve yetersizlikleri, aktivite sınırlılıklarını ve katılım kısıtlılığını da kapsayan şemsiye bir terim olarak görmektedir. Buradaki yetersizliği vücut fonksiyonları veya yapısındaki bir problem; aktivite sınırlılığını bir görev veya eylem yürütülürken birey tarafından karşılaşılan zorluk; katılım kısıtlılığını ise günlük yaşam etkinliklerine katılımı bireyin karşılaştığı sorunlar, engeller şeklinde tanımlayarak engelliliğin sosyal yönüne de değinmektedir.

II.7.4.2. Birleşmiş Milletler

BM Engelli Hakları Sözleşmesi 9 Aralık 1975 tarihinde Genel Kurulun 3447 sayılı kararıyla ilan edilmiştir. Bu Sözleşmeye göre engelli; fiziksel ya da zihinsel gücünde doğuştan ya da sonradan meydana gelen bir eksiklik / yetersizlik sonucu normal kişisel ve / veya toplumsal yaşamın gerekliliklerini kısmen ya da tamamen yerine getiremeyen kimse olarak tanımlanmıştır (Rights of..., 2018).

BM Engelliler İçin Fırsatların Eşitlenmesinde Standart Kurallar' da (disability) özürsüzlük ve (handicap) engellilik ayrı ayrı tanımlanmış ve özürsüzlük için *“dünyanın herhangi bir ülkesindeki, herhangi bir kesimin karşılaştığı çok sayıdaki farklı işlevsel sınırlılıklar”* denilirken; engellilik için *“diğer bireylerle topluma eşit düzeyde katılım fırsatlarının sınırlılığı ya da yokluğu”* tanımlaması yapılmıştır. Bu ikinci tanımın amacını engellilerin çevre ve toplumda yer alan bilgi edinme, iletişim ve eğitim gibi çok sayıda örgütsel etkinliğe eşit imkanlarla katılımını önleyen eksikliklere dikkat çekmek olarak açıklamaktadır (Standard Rules..., 1993). Bu tanımla, BM'nin artık konuya bireysel değil sosyal yaklaştığı ve toplumsallaşmaya önem verdiği görülmektedir.

II.7.4.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nin (AB) engellilikle ilgili çalışmaları incelendiğinde konuya insan hakları açısından yaklaştığı ve toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmesi gereken bir kesim olarak ele aldığı görülmektedir (AB ve Özürsüzlük, 2017). AB engellileri, toplumdaki diğer dışlanmış kesimler arasında en dezavantajlı grup olarak nitelendirmekte ve bunun sonucunda politikasını da fırsat eşitliğinden yola çıkarak ayrımcılıkla mücadele üzerinden yürütmektedir (Aysoy, 2004).

II.7.4.4. Uluslararası Çalışma Örgütü

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization [ILO])’nün engellilikle ilgili çalışmaları, kuruluşundan yalnızca birkaç yıl sonrasında 1925’li yıllara dayanmaktadır. Engelli çalışanların mesleki rehabilitasyonuna ilişkin ilk uluslararası belge, Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından kabul edilmiştir.

1983 yılında çıkan ve engellilerin istihdamı ve mesleki rehabilitasyonunu düzenleyen 159 sayılı sözleşme, engellilerle ilgili önemli bir sözleşme olup, dört bölüm ve onyediy maddeden oluşmaktadır. Bu sözleşmenin birinci bölümünde tanım yapılmış ve *“sakat terimi, uygun bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel bir özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir bireyi ifade eder”* şeklinde tanımlanmıştır (Sakatların Mesleki..., 1999).

BM sisteminde engellilikle ilgili çalışmaların başlangıcı 1945’lerde tıbbî-medikal yaklaşım temelinde görülmekte ve daha sonraki yıllarda WHO, UNICEF, UNESCO, ILO⁵ gibi organizasyonlarla ortak çalışmalar da yürütülerek daha bütüncül, sosyal yaklaşım odaklı çözüm girişimleri günümüze kadar sürdürülmektedir. AB’nin çalışmaları daha yakın tarihlerde olduğu için toplumsal katılımın önemsendiği, sosyal yaklaşım ve insan hakları modeli çerçevesinde bir bakış açısının etkileri kendini göstermektedir. ILO’nun tanımında ise hareket noktasının engellinin istihdam potansiyeli üzerinden yapıldığını görmekteyiz.

II.7.5. Ulusal Mevzuatta Engelli Tanımları

Mevzuatımızda ilgili düzenlemenin konusuna göre farklı engelli tanımları yapılmıştır.

---

⁵UNICEF (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu), UNESCO (United Nations Children’s Fund, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu)

II.7.5.1. Engelliler Hakkında Kanun

2005 yılında çıkarılan Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'da (Özürlüler Kanunu) özürlü kelimesi kullanılmış ve: “*Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi*” olarak tanımlanmıştır. Söz konusu Kanun'un adı 2013 yılında çıkarılan 6462 sayılı yasa ile Engelliler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiş ve yine bu yasa ile değişik kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde yer alan özürlü, sakat gibi ifadelerin engelli olarak değiştirilmesi hükmü getirilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da da Engelliler Hakkında Kanun'un tanımlar başlıklı 3. maddesi değiştirilerek **engelli**, “*fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey*” olarak tanımlanmıştır (2014). Aynı kanunda **engellilik** kavramı ayrıca ele alınarak tanımı “*bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemleri temel alarak belirleyen derecelendirmeler, sınıflandırmalar ve tanılamalar*” olarak yapılmıştır. Yeni tanımlamada engelin sebebi olarak bireyin kendisi değil, onu kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından bahsedilmesi farklı bir bakış açısının hakim olduğunu göstermektedir (Aile ve Sosyal...2014).

II.7.5.2. Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik

Yönetmelik özürlüyü, Özürlüler Kanunu'nda yer aldığı şekilde tanımlamış ve ayrıca ağır özürlü tanımına da yer vermiştir. Buna göre "**Ağır özürlü: Özürlü durumuna göre özür oranı %50 ve üzerinde olduğu tespit edilenlerden günlük yaşam aktivitelerini başkalarının yardımı olmaksızın yerine getiremeyeceğine özürlü sağlık kurulu tarafından karar verilen kişileri**" ifade etmektedir (Özürlülük Ölçütü..., 2013).

II.7.5.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik

2010 tarihli bu yönetmelikte de Özürlüler Kanunu'ndaki ile aynı özürlü tanımı kullanılmıştır.

II.7.5.4. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Yönetmeliğe göre "**Özürlü: Doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerden tüm vücut fonksiyon kaybının en az yüzde kırk olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenenleri**" şeklinde tanımlanmış (Kamu Kurum ve..., 2009) ve 30 Mayıs 2014 tarihinde Yönetmelik'te yapılan değişiklik sonrasında "özür" ve "özürlü" ifadeleri "engel", "engelli" şeklinde değiştirilmiştir.

II.7.5.5. Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik

2004 yılında çıkan Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik'te “*Özürlü: Bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerinden en az %40 oranında yoksun olduğunu, ...sağlık kuruluşlarınca verilecek resmi sağlık kurulu raporu ile belgeleyenleri ifade eder*” olarak tanımlanmıştır (Özürlülerin..., 2004). Ancak 2011 yılında çıkarılan Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılması sonrası tanım da “*Özürlü: Doğuştan veya sonradan; bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetenekleri bakımından özür oranının yüzde kırk veya üzerinde olduğunu sağlık kurulu raporu ile belgeleyenleri ifade eder*”, şeklinde değiştirilmiştir.

II.7.5.6. Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

2009 yılında çıkarılan bu Yönetmelik'te, 2005'de çıkarılan Özürlüler Kanunu'ndaki “özürlü” tanımı ile aynı içerikte değerlendirilmiş, ek olarak çalışma gücündeki %40'lık yoksunluğun belgelendirilmesi şartı; “*Özürlü: Doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerden çalışma gücünün en az % 40'ından yoksun olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenenleri ifade eder*” (Yurt İçinde İşe..., 2009) şeklinde vurgulanmıştır.

II.7.5.7. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği

2009 yılında çıkarılan Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelik'te özürlü/engelli ifadesi yerine "özürlü birey" kullanılmış ve "*Özürlü birey: Özürlü sağlık kurulu raporu düzenlemeye yetkili sağlık kurum veya kuruluşlarınca verilen sağlık kurulu raporuyla asgari % 20 özürlü olduğu tespit edilen, özel eğitim değerlendirme kurulları tarafından da eğitsel değerlendirme ve tanılamaları yapılarak destek eğitimi almaları uygun görülen görme, işitme, dil-konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik veya ruhsal özürlü olan bireyleri*", ifade edecek şekilde tanımlanmıştır (Özürlü Bireylere..., 2009). Ancak bu yönetmelik 18 Mayıs 2012 tarihinde çıkan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmış ve özürlü birey tanımı da "***Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren görme, işitme, dil ve konuşma, spastik, zihinsel, ortopedik veya ruhsal özürlü olan bireyleri ifade eder***" şeklinde değiştirilmiştir (Milli Eğitim..., 2012).

II.7.5.8. Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği

Yönetmelik'te, "özürlü öğrenci" tanımı 2005'de çıkarılan Özürlüler Kanunu'ndaki "özürlü" tanımı ile aynı içerikte ele alınmış ve ilave olarak "yükseköğrenim öğrencisi" vurgusu yapılmıştır (Yükseköğretim..., 2010).

II.7.5.9. Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmelik'te de Özürlüler Kanunu'ndaki "özürlü" tanımı, "*Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal*

yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğü olan ve fiziksel ve mimari açıdan özel düzenlemelere ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder” şeklinde düzenlenerek yer almıştır (Yapılarda Özürlülerin..., 2006).

Ulusal mevzuatımızda yer alan tanımlar genelde Özürlüler Kanunu'nun ilk yaptığı tanımla paralel gitmekte ve farklılıklar genelde ilgili yasanın konusuna bağlı olarak “yükseköğrenim öğrencisi”, “fiziksel ve mimari açıdan özel düzenlemelere ihtiyaç duyan kişi”, engel oranı, bakıma ihtiyaç duyma gibi ifadelerle kendini göstermektedir. Bireyin “topluma uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlüğü” gibi ifadeler konuya ağırlıklı olarak tıbbî medikal yaklaşımın hakim olduğu izlenimi vermektedir. 2014’de Engelliler Hakkında Kanun’da yapılan değişiklikle birlikte artık, sosyal yaklaşımın etkilerini de görmek mümkündür. Engelli için getirilen “topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” tanımı ile; kişinin hayatını sınırlayan unsurun kendi eksikliği değil, diğer bireylerin tutumları ve engelli olmayanlara göre düzenlenmiş çevre koşulları olduğunun, yasa tarafından da kabul edildiğini görmekteyiz.

II.8. Engellilik Sınıflamaları

Engelliliğin sınıflandırılması ile ilgili gerek ulusal gerek uluslararası alanda çok sayıda çalışma yapılmıştır. BM ve WHO bu konuda ayrıntılı çalışmalar yapmış ve ilk çalışmalardan olan ICF (İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması - International Classification of Functioning, Disability and Health), WHO tarafından sağlık ve sağlıkla ilgili durumlar hakkında geniş kapsamlı bilgilerin kaydedilerek organize edilmesi amacıyla geliştirilmiştir. ICF, standardize edilmiş kavramlar, terminoloji ve engellilikle ilgili verilerin toplanması ve sınıflandırılmasında genel bir

kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bu sayede ulusal ve uluslararası düzeyde verilerin karşılaştırılabilmesi ve geniş kapsamlı kullanılabilmesi mümkün olabilmektedir. ICF'ye göre engellilik türleri 12 başlık altında sınıflandırılmıştır (Çalık, 2004):

1. Görme
2. İşitme
3. Öğrenme ve öğrendiklerini uygulama
4. Zihinsel fonksiyonlar (dikkat, düşünme, hafıza gibi)
5. Günlük ihtiyaçlarını karşılama
6. İletişim kurma
7. Beden duruşunu değiştirme ve sabit tutma
8. Eşyaları tutma, kavrama, hareket ettirme ve taşıma
9. Yürüme ve hareket etme
10. Özbakım becerileri
11. Temel yaşam etkinlikleri
12. Toplumsal, sosyal ve sivil yaşam

Ülkemizde 2002 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan Türkiye Özürlüler Araştırmasında (2002) ise engel türleri 6 başlıkta ele alınmıştır:

- *“Zihinsel Engelli: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon), down sendromu, fenil ketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.”*
- *“İşitme Engelli: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.”*

- *“Görme Engelli: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybı ile birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavukkarası) olanlar da bu gruba girmektedir.”*
- *“Ortopedik Engelli: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. Kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serebral palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.”*
- *“Dil ve Konuşma Engelli: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayanlar, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.”*
- *“Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları, HIV)” (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002: X).*

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri (2010: IVX) araştırmasında yukarıdaki tanımlara ek olarak ruhsal ve duygusal özürle ile çoklu özürlelilik tanımları da getirilmiştir:

- *“Ruhsal ve Duygusal Hastalığı Olan: Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerini*

tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişidir.

Depresyon, şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.”

- *“Çoklu özürlülük: Birden fazla özür türüne sahip olan kişilerin oluşturduğu çoklu gruptur.”*

Engel türünün bireyin günlük yaşam aktivitelerini etkileme durumu farklılık gösterebilir. Bazı engellilik hallerinde, görme, işitme kaybı, felç gibi durumlarda, etkilenme oranı çok yüksek olurken bazı durumlarda ise, tek gözün görmemesi, AIDS/hepatit gibi kalıcı hastalıklar ya da yanıklar gibi dış görüntüde olan bozukluklar, günlük yaşamı çok az etkileyecek boyutta olabilmektedir. Bireyin yaşantısını etkilemese dahi toplumun diğer bireyleri tarafından önyargılı bakış nedeniyle dışlanmaya neden olan bu engellilik hali de algısal engel olarak tanımlanmıştır (Uşan, 1999: 57-58).

Engelliliği sınıflandırmak daha çok sağlık ve hukukî prosedürler için gerekli olurken engelli bireyi doğrudan etkileyen bir sonucu yoktur. Uşan'ın (1999) yaptığı algısal engellilik tanımında gördüğümüz gibi konunun göreceli bir tarafı da bulunmaktadır. Diğer taraftan birden çok engelin bir kişide bulunması da özellikle süreğen hastalıklar, doğuştan gelen engellilik ve yaşlılık hallerinde sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durumda asıl engelin, tamamen sağlıklı bireyler için düzenlenen çevre koşulları ve sağlıklı bireylerin engellilere karşı olumsuz tutum ve davranışlarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

III. BÖLÜM - ENGELLİ HAKLARININ GELİŞİMİ

III.1. Dünyada Engelli Haklarının Gelişimi

Dışlanma, toplumsal yaşamın bütün alanlarında rastlanan bir olgu olmakla birlikte engelliler ayrımcılığı, dışlanmayı en yoğun yaşayan kitledir. Bu ayrımcılık engelin türüne, engellinin yaşına, cinsiyetine, geleneksel ve dini değerlere göre değişik şekillerde görülmüştür. Ayrıca birlikte yaşanan toplumun gelişmişlik düzeyi, kültürel zenginliği gibi konular da engelliye bakış üzerinde etkili olmuştur (Arıkan, 2001: 19).

Tarihin her döneminde ve her toplumda zor hayat koşulları ile karşı karşıya kalan engellilere bazen yaşama hakkı dahi çok görülmüştür. Tarihte Batı toplumlarında, engellilerin çoğu zaman hor görüldükleri, ezildikleri, ve eziyet gördükleri bilinmektedir (Seyyar, 1998). İlkçağ topluluklarında, sağlıklı insanlar varlıklarını sürdürürken engelliler, diğerleri için yük olarak görülmekte ve dışlanmaktaydılar. Engellilerin, doğaüstü varlıklar tarafından (tanrı, cin, şeytan) sınama amacıyla veya ahlakdışı tutumlarından kaynaklanan günahları nedeniyle cezalandırıldığı fikri hakimdi (Barnes, 2005: 6). Toplum için tehlike oluşturdukları ve zarar verebilecekleri düşüncesiyle özellikle fiziki yönden yıpranmış ve çirkin görünen, fiziksel veya zihinsel engelli bireyler “cadı” olarak vasıflandırılmış ve kilise ve pazar meydanlarında diri diri yakılarak öldürülmüştür (Seyyar, 1998).

Tarih boyunca engellilerin maruz kaldığı tutum ve inanışları Mackelprang ve Salsgiver (1996: 7-9) dönemlere göre şöyle özetlemiştir:

- Neolitik dönemde engelli bireylerin, ruhlar tarafından ele geçirildiğine inanılmış ve bu ruhların çıkıp gitmesi için engellinin kafasında delikler açılmıştır. Spartalılar, Eski Yunan ve Roma uygarlıklarında engellilerin ölüme terk edilmesi sık karşılaşılan bir uygulamadır.

- Ortaçağ'da ve sonrasında engelliler, hem şeytani güçlerin esiri hem de Tanrının hoşnutsuzluğunun bir ifadesi olduğu düşüncesi ile toplumdan dışlanarak, yok sayılmışlardır. Engellilerin, kendilerinin veya ebeveynlerinin günahları yüzünden bu durumda olduklarına inanılmış ve inkar edilmişlerdir.
- Sanayi çağı boyunca kapitalizmin yükselişi, beklenmedik işgücü ihtiyacını ve sosyal sorunları beraberinde getirmiştir. 1601 yılında Elizabeth Yoksullar Yasasının çıkışı ile İngiltere, bir taraftan gelişen sanayisi için süregelen bir işgücü sağlamaya çalışırken diğer taraftan ihtiyaç sahiplerine yardım etme çabası içine girmiştir. Bu ikilemin çözümü için de yoksullar yasasının bir “kategorik muafiyet sistemi” oluşturarak yoksulları, yardımı hak edenler ve etmeyenler şeklinde sınıflandırdığı iddia edilmiştir. Fiziksel ve görme engelliler yardımı hak edenler kategorisinde ele alınmıştır.
- 1770'lerin ortalarında Aydınlanma Çağı Avrupa ve Amerikalılar üzerinde etkisini göstermiş ve insanın mükemmel olması gerekliliği çağın doktrini olmuştur. Engelliler de biyolojik yetersizlikleri üzerinden tanımlanmış; tedavi kurumlarının ana hedefi engellilerin yetersizliklerini “düzeltmek”, bunun mümkün olmadığı hallerde en azından “toplumsal ve mesleki açıdan kabul edilebilir bir işlevsellik düzeyine gelecek şekilde eğitilmesi” olmuştur.
- 1800'lerden sonra insanların değişebileceği veya değişmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Profesyoneller (doktorlar, hemşireler, terapistler vb.), engellilerin de dahil olduğu tüm “anormal” bireylerin asimile edilerek toplum için daha az tehdit edici ve kabullenilmesi daha kolay bir hale getirilebileceğini düşünmeye başlamışlardır. Ancak 20. yüzyıla doğru insan ırkını “ıslah etme” çabaları doğrultusunda kalıtımın önemi ön plana çıkarılmış ve sosyal yönden istenilen bireylerin çoğalması, aksi durumdakilerin dışlanması gündeme gelmiştir. Sağlık

profesyonelleri, engellileri mükemmelleştirme fikrinden vazgeçmiş ve artık onların, verimsiz ve değersiz olduklarını hatta evlenmeleri ve çocuk sahibi olmalarının dahi yanlış olduğunu düşünerek engellemeye çalışmışlardır. Bu dönemde tüm destekleyici kurumlar, engellilere yönelik giderek artan tehdit ve olumsuzluklarla uğraşmışlardır.

- 20. Yüzyıldan itibaren bakış açısında yavaş yavaş olumlu gelişmeler başlamıştır. Ancak bu gelişmeler kolay olmamış ve bu dönemde de engelliler utanılacak bireyler olarak görülmüş, aşağılanmıştır. Aileler engelli çocuklarını evlerden veya kurumlardan çıkarmayarak saklama ihtiyacı duymuşlardır. Amerika'nın ilk engelli başkanı Franklin D. Roosevelt da aynı şekilde halkın karşısına çıkarken engelini gizlemek zorunda kalmıştır.

20. yüzyılda, bir taraftan I. ve II. Dünya Savaşları döneminde engellilere yönelik yüzeysel de olsa bazı olumlu gelişmeler olurken diğer taraftan yaşama hakkı ihlali ile bile karşılaşmıştır. Hitler Almanya'sında Alman ırkından olmasına rağmen sağlıklı ve güçlü bir yapıya sahip olmayan engelliler, Alman Nasyonal-Sosyalizminin sağlıklı nesil oluşturma hayali doğrultusunda doktorlar tarafından kobay olarak kullanıldıktan sonra topluca fırınlarda yakılmışlardır (Seyyar, 1998). Aynı şekilde bir yandan bazı yasal çalışmalarla savaşta sakatlananlara tedavi imkanı sağlanırken diğer yandan engellilerin tüketici ve sosyal yönden aşağı oldukları şeklindeki önyargılar devam etmiştir (Arıkan, 2001: 19). Savaşta yaralanarak sakatlananların sayısının çok fazla olması, bu kesime sadece maddi yardımın yetmeyeceği, bunun yanı sıra bazı rehabilitasyon çalışmaları ile ailelerine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaları gerektiği düşünülmüştür. Bu sebeple iş hayatına katılabilmeleri için çalışmalar başlatılmıştır. Kamanlıoğlu (2007: 34-35) bu dönemde engelliler için yapılan çalışmaları temelde iki nedene dayandırmıştır: Bunlardan ilki, başlangıçta sağlıklı olan kişiler savaş nedeni ile sakatlanmışlar ve

yakınları onların daha önceki durumunu da bildikleri için önyargılı olmak yerine duygusal yaklaşmışlardır. Diğeri ise, çalışacak elemana çok ihtiyaç duyulan bu yıllarda, çok ciddi bir nüfusun sakat kalması, ekonomik açıdan bir yük teşkil etmiştir. Ya bu kişiler ekonomiye kazandırılacak ya da ekonomik açıdan toplumun sırtında bir yük olarak kalacaklardı.

III.1.1. Birleşmiş Milletler

İkinci Dünya Savaşı sonrasında engellilerin sayısındaki artış, toplumun daha geniş kesimlerini bu konu ile yüzleşmek zorunda bırakmış ve artık engelliliğin ekonomik olduğu kadar insan hakları açısından da ele alındığı bir dönem başlamıştır. İnsan haklarının evrensel değer kazanmasında önemli katkıları olan BM'nin, engellilerin insan haklarına ilişkin sorunlarının giderilmesi amacıyla kabul ettiği bildiriler, sözleşmeler hukuken bağlayıcılığı olmamakla birlikte engelli haklarının gelişiminde önemli rol oynamıştır (Çağlar, 2009: 25).

BM tarafından engelliliğe yapılan ilk gönderme, 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 25. maddesinde görülmektedir (Gül, 2006: 47). 25. maddenin ilk fıkrası, "*Herkesin, kendisi ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi denetiminin dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*" şeklinde ifade edilmiştir. Burada engellilik yalnızca ayrımcılığa konu olan durumlardan biri olarak anılmış, özel bir düzenlemeye gidilmemiştir.

1975 Aralık ayında BM Genel Konseyi tarafından Engelli Hakları Bildirisi yayınlanmış ve tüm engellilerin medeni ve siyasal hakları ile yaşlılarıyla eşit düzeyde vatandaşlık haklarından yararlandırılmalarına vurgu yapılmıştır. Bildiride engellilerin günlük yaşamla bütünleşmelerinin mümkün olan en yüksek düzeyde

sağlanması ve geliştirilmesi için gerekli desteğin verilmesinden söz edilmektedir. Ancak, günlük yaşamla bütünleşme (integration) deyimini, toplumsal yaşamın engellilere göre uyarlanmasını değil, engellilerin toplumsal yaşamın ancak, uygun alanlarına katılabilmesi anlamına geldiği için, “topluma tam katılım” ya da “dahil etme, kapsama, aidiyet sağlama” (inclusion) anlamını karşılamamaktadır (Çağlar, 2009: 26).

1980’li yıllar, BM ve BM’nin uzmanlık örgütlerinin engelliliği kapsamlı olarak ele almaya başladığı bir dönem olmuştur. 1980’ de WHO, “İşlev ve Yapı Farklılıkları, Yetiyitimi ve Engellilerin Uluslararası Sınıflandırması” belgesini yayımlamış ve 1981 yılı da BM Uluslararası Engelliler Yılı olarak ilan edilmiştir (Gül, 2006: 48). 1982 BM Genel Kurulu’nda, engellilik bir insan hakları meselesi olarak kabul edilmiş ve Dünya Eylem Planının tavsiyesi doğrultusunda sosyal yaşama tam ve eşit katılımın tüm dünyada engellilerle ilgili küresel bir kalkınmaya yol açması için 1983-1992 yılları, “BM Engelliler On Yılı” ilan edilmiştir (BM mevzuat..., 2018).

Özürülüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar 1993’de kabul edilmiştir. 22 madde ve 4 bölümden oluşan Standart Kurallar’ın ilk bölümü, “Eşit Katılımın Önkoşulları” başlığını taşımakta ve farkındalık yaratma, tıbbi bakım, rehabilitasyon ve destek hizmetleri basamaklarından oluşmaktadır. “Eşit Katılım İçin Hedefler” başlıklı ikinci bölümde; erişilebilirlik, istihdam, gelir sağlama ve sosyal güvenlik, eğitim, aile hayatı ve kişisel bütünlük, kültür, eğlence - spor ve dine ilişkin kuralları ele almıştır. Üçüncü bölümde, önceki iki bölümde belirtilen kuralların uygulamasında devletler tarafından ne tür tedbirler alınabileceğine dair noktalara değinilmiş olup; son olarak izleme bölümünün amacı, Standart Kurallar’ın etkin bir şekilde uygulanmasını, yürütülmesini sağlamak şeklinde ifade edilmiştir (Standard Rules...,1993).

Engelliliği çağdaş ve kapsamlı bir biçimde yorumlayarak bir haklar demeti sunan yakın tarihli belge ise, 2007 yılında kabul edilen Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'dir (Engellilerin Haklarına...2008). Sözleşme, engellilerin tam ve etkili katılım yoluyla toplumsal aidiyetlerinin sağlanmasını genel ilke olarak kabul etmiştir. Bu doğrultuda engellilerin toplumun geri kalanıyla bütünleştirilmesinden değil, toplumun engellileri içine alması anlamına gelen “dahil etme” (inclusive) teriminin kullanılması, insan hakları açısından çağdaş bir yorumunu yansıtmaktadır (Çağlar, 2009: 30). Sözleşme'nin ikinci maddesinde de “engelliliğe dayalı ayrımcılık” kavramı kullanılarak; *“siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama”* olarak tanımlanmıştır (Engellilerin Haklarına...2008).

2007 yılında Türkiye tarafından da imzalanan bu sözleşme, Türkiye Büyük Millet Meclisi Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun (2008) ile yürürlüğe girmiştir.

III.1.2. Avrupa Birliği

AB 1980'li yıllardan bu yana engelliliğe farklı bir anlam vermeye başlamış ve bu yeni yaklaşımla engelliler, pasif ve yardıma muhtaç bir topluluk değil, tüm bireylerin eşitliği noktasından hareket ederek toplumla bütünleşme mücadelesi veren bir grup olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan “haklar” temeline dayanmakta ve ekonomik ve toplumsal hayatın tüm bireyleri kapsayacak şekilde yapılandırılması gerekliliğini dile getirmektedir (AB Mevzuat..., 2018).

Çınarlı (2008: 78), AB’de engelli politikalarını üç noktada sınıflandırmıştır: Bunlardan ilki 1983–1996 yılları arasında yürütülen ve özellikle bilgi alışverişi ve kamuoyunun dikkatini çekmeye yönelik çalışmalardan oluşan Engelli Programları’dır. İkincisi engellilerin menfaatlerinin tüm politik alanlarda göz önüne alınmasını hedefleyen 20 Aralık 1996 tarihli Engelli Bireylere Tanınacak Fırsat Eşitliği (97/C/12/01) Konsey İlke Kararı’dır. Üçüncü olarak da ayrımcılıkla mücadele edilmesidir.

21 Aralık 1981 tarihinde AB’ye üye ülkelerin hükümet temsilcilerinden oluşan Konsey tarafından Avrupa Topluluğu düzeyinde engellilerin sosyal entegrasyonu ile ilgili bir karar alınmıştır. Daha sonra 24 Temmuz 1986’da alınan Avrupa Topluluğu Düzeyinde Engellilerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı’nda, engellilerin mesleki rehabilitasyon ve istihdamında fırsat eşitliği sağlamak için önlemler alınması ve bu konuda engellilerin karşılaştıkları sorunların giderilmesine yönelik çalışmaların izlenmesi gerekliliği üye ülkelere bildirilmiştir (AB Mevzuat..., 2018).

1988 yılında onaylanan HELIOS (1988-1992) ve HELIOS II (1993- 1996) programları ile, sosyal ve ekonomik işbirliği, bağımsız yaşam, fırsat eşitliği gibi konularda üyelerin bilgi paylaşımı yapmaları amaçlanmıştır (Vural ve Yücesoy, 2003: 143).

1990 tarihli “Engelli Çocuk ve Gençlerin Genel Öğretim Sistemine Katılımı” Konsey Kararında “*Genel öğretim sistemine tam katılım, uygun olan her durumda ilk seçenek olarak kabul edilmeli ve tüm öğretim kurumları engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak aile - okul - toplum - dinlenme etkinlikleri - çalışma hayatı arasındaki bağlar oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir. Engelli öğrencilere genel öğretim sistemi içerisinde mümkün olan en üst düzeyde öğrenim sağlanması, engelli kişilerin bağımsızlıkları ve topluma*

katılmalarını teşvik etmenin önemli ve olmazsa olmaz şartı olarak kabul edilmelidir.” hükmü getirilmiştir (AB Mevzuat..., 2018). Bu uygulama, sosyal hayata tam katılım için ilk adımı oluşturacak ve toplumun engelli bireylere olan önyargılı yaklaşımını kırmada da etkin rol oynayacaktır.

Avrupa Komisyonu 1996 yılında “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği - Topluluğun Yeni Özürlülük Stratejisi” tebliğini yayımlamıştır. Bu tebliğde engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları engellerin tanımlanması gerekliliği ile fırsat eşitliğini sınırlayan tüm unsurların ortadan kaldırılması vurgulanmıştır (AB Mevzuat...2018).

Bağımsız hareket, sosyal ve ekonomik hayata katılımın en önemli unsuru olup bu imkan sağlanmadığı takdirde engelliler, kendilerine tanınmış haklardan da yeterince faydalanamamaktadırlar. Buradan hareketle 12 Mayıs 2000 tarihli “Engelli Kişiler İçin Engelsiz Bir Avrupa’ya Doğru” tebliği, engellilerin erişilebilirlik alanını genişletmek amacıyla Avrupa genelinde mücadele edilmesini öngörmüştür. Tebliğ; eğitim, mesleki eğitim, meslek edinme, ulaşım, yeni teknolojiler ve bilgi toplumu vb. alanlarda bir sinerji yaratarak toplumsal hayata tam katılımın önündeki engelleri yıkmayı amaçlamaktadır (AB Mevzuat..., 2018).

Avrupa Komisyonu 15.11.2010 tarihinde Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa İçin Yenilenmiş Bir Taahhüt’ü kabul etmiştir. Bu taahhüt, engellerin ortadan kaldırılması hedefinden hareket ederek; erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim ve öğretim, sosyal koruma, sağlık ve dış eylemden oluşan 8 temel alanda faaliyete geçilmesini amaçlamıştır. Her bir konu için temel faaliyetler belirlenerek, genel amaç, çerçeve içerisinde vurgulanmıştır (Avrupa Engellilik..., 2010).

İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası alanda engellilerle ilgili çalışmalar yoğunlaşmıştır. Özellikle ayrımcılıkla mücadele, toplumsal yaşamın tüm alanlarına tam katılım, katılımın belki de önkoşulu denilebilecek her alanda erişilebilirlik, pozitif ayrımcılığı da kapsayan bir fırsat eşitliği sunulması gibi konular bu çalışmaların temelini oluşturmuştur. Tüm dünya için uygulamada daha yapılacak çok iş olmasına karşın bu girişimlerin tekrar tekrar gündeme alınması eksiklerin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

III.2. Türkiye’de Engelli Haklarının Gelişimi

Batı tarihindeki engellilere eziyet edilmesi veya yaşama hakkının elinden alınması gibi olaylar bizde söz konusu değildir ancak bizde de ilahi ceza kavramı ile din algısının belirlediği “özürlüler, diğerleri hallerine şükretsün diye yaratılmışlardır” gibi özürlüleri, diğer bireyler için ibret alma, ders çıkarma vesilesi olarak değerlendiren bakış açıları görülmüştür. Bu değerlendirme şekli, engelliler için soruna yönelik çözüm üretecek bir yaklaşımın gelişmesine engel olmuş ve ciddi kurumsal yapılanmalar ortaya çıkmamıştır. Kurumsal bir yapı olmayınca da engellilik, yoksullukla bağdaştırılarak yardımlaşma ile sorunun çözüleceği anlayışı hakim olmuştur (Aysoy, 2008: 13).

Toplumsal yardımlaşma ve dayanışma Osmanlı’da, güçsüz ve muhtaç durumdaki kimselerin ihtiyaçlarının karşılanması şeklinde bir gelenek olarak sürdürülmüş ve bu gelenek de, vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür. Osmanlı’da günümüzdeki şekli ile bir miras anlayışı olmadığı için birikim sahipleri ellerindeki varlığı vakıflar yolu ile değerlendirerek hem birikimlerini geleceğe aktarmış hem de muhtaçlara yardım ile hayır işleyerek, öteki dünya için de yatırım yapmışlardır. Kural olarak hayır yapmak için belli bir toplumsal amaca yönelik olarak kurulan vakıflar, Osmanlı’daki geleneksel toplumsal yapının çözülmeye başlamasıyla birlikte etkisizleşip, işlevsiz hale gelince toplumsal dayanışma da zayıflamış, güçsüz ve

kimsesizler de yaşamlarının devamı için dilenmeye başlamışlardır. Toplumsal yapıdaki bu dini kurumların etkisi, engellilik sorununa gerçekçi çözüm yolları aranmasını engellemiş, ihtiyaçlar yardım ve koruma adı altında giderilmeye çalışılarak engellilerin varlığı ve sorunları inkâr edilmiştir (Demircioğlu, 2009: 187-190).

Cumhuriyet döneminde engellilerle ilgili olarak 1950'lere kadar dinsel yaklaşımın yanında tıbbi bakım konusu öne çıkmış; engellilerin korunmasına yönelik bireyci, tıbbi yaklaşım temelli girişimlerde bulunulmuştur. Yani engellilerin toplumsal yaşamda yer alamayışı, fonksiyon sınırlılıklarına indirgenerek çözüm, engellilerin rehabilitasyonunda aranmıştır. 1950'lerden itibaren daha çok önem kazanmaya başlayan insan hakları ve demokrasi kavramları ile engelliler için çeşitli yasal tedbirler alınmaya başlanmıştır (Aysoy, 2004). Bu yıllarda özel eğitim çalışmaları başlatılarak 1951'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görme engellilere için ilk körler okulu açılmıştır. Aynı yıl çıkarılan bir kanunla daha önce Sağlık Bakanlığına bağlı olan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmak suretiyle konunun sadece bir sağlık sorunu olmadığı, eğitim boyutunun da ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir. 1980'li yıllara kadar engellilerin rehabilitasyonu, eğitimi, istihdamı ve istihdamı mümkün olmayanların ise belirli bir gelire kavuşturulması konularında bir miktar ilerleme kaydedilmiştir (Gökmen, 2007: 1095).

Türkiye'de engellilere yönelik politika belirleme, yasal mevzuatı oluşturma ve kurumsallaşma faaliyetleri 1990'lı yılların sonlarına doğru yoğunlaşmıştır. 1997 yılında Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluş amacı engellilerin mevcut durumunu ve sorunlarını araştırarak bu sorunlara çözümler üretmek olan Başkanlığın yaptığı en önemli çalışmalardan biri Türkiye İstatistik Kurumu ile birlikte yürüttüğü 2002 tarihli Türkiye Özürlüler Araştırması olmuştur (Güngör ve Güneş, 2011: 31).

Ülkemizde 2008 yılında kanunlaşarak yürürlüğe giren Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de; dayandığı genel ilkelerden bahsedilmiş ve ardından taraf devletlerin genel yükümlülükleri belirlendikten sonra; 26 başlık altında (ayrımcılık yapılmaması ve eşitlik, engelli kadınlar ve çocuklar, bilinçlendirme, erişebilirlik, yaşama hakkı, riskli ve acil durumlar, yasa önünde eşitlik, adalete erişim, kişi özgürlüğü ve güvenliği, işkence, sömürü, şiddet ve aşağılanmaya maruz kalmama, kişisel bütünlüğün korunması, seyahat, bağımsız yaşama ve topluma katılma hakkı, düşünce özgürlüğü ve bilgiye erişim, özel hayata saygı, eğitim, sağlık, istihdam, rehabilitasyon ve habilitasyon⁶, sosyal ve kültürel yaşama katılım) engelli bireylerin hakları ve sözleşmeye taraf ülkelerin yükümlülükleri sıralanmıştır. Ayrıca bu konularda, uygulamanın yürütülmesi için “Komite” kurulmuş ve ulusal denetim amacıyla iç hukuk yolları tükendikten sonra başvuru imkanı sunulmuştur (Engellilerin Haklarına...2008).

2011 yılında, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne (SHÇEK) bağlı Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı birleştirilerek, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2013 yılında adı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilen kurumun amacı, *“engellilerin ve yaşlıların ayrımcılığa uğramadan insan haklarından yararlanarak toplumsal hayata katılmaları için ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak”* şeklinde ifade edilmektedir (Engelli ve Yaşlı..., 2018).

---

⁶Habilitasyon: Engellinin bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilmesini ve yaşamını bağımsız bir şekilde sürdürebilmesini sağlamak amacıyla fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki beceriler kazandırmaya yönelik hizmetleri (Engelliler Hakkında...2005).

Türkiye’de engellileri ilgilendiren konular, çok sayıda hukuksal metin içinde yer almaktadır. Mevzuatın tümünü incelemek mümkün olamayacağı için Anayasa ve Engelliler Hakkında Kanun’da ele alınışı ile konumuzla bağlantılı bulduğumuz eğitim, ulaşılabilirlik - erişilebilirlik, istihdam başlıkları altında ana hatlarıyla ele alınacaktır.

III.2.1. Ulusal Mevzuat

III.2.1.1. Anayasa’da Engelliler

1982 Anayasası 10. maddesinde yer alan “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*” hükmünde açıkça engelliler sayılmamakla birlikte “herkes” ifadesi doğal olarak tüm bireyleri kapsamaktadır. Ayrıca 2010 yılında yapılan değişiklikle “*Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.*” ibaresinin eklenmesiyle, engellilerin ayrımcılığa tabi tutulamayacağı gibi hayatlarını kolaylaştırmak için yapılacak “pozitif ayrımcılığın” da eşitlik için gerekliliği vurgulanmaktadır.

Eğitim ve öğrenim hakkını düzenleyen 42. maddede “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*” ve “*Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır*” demek suretiyle, engellilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, Anayasal güvence altına alınmıştır.

Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler başlıklı 61. maddede “*Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar... Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.*” denilerek, engellilerin insan onuruna yaraşır

bir hayat sürmelerinde devlet kendisini, Anayasa ile görevlendirmektedir (Anayasa, 1982).

III.2.1.2. Engelliler Hakkında Kanun

2005 yılında “Özürümler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” adıyla yürürlüğe giren yasanın adı 2013 tarihinde “Engelliler Hakkında Kanun” olarak değiştirilmiş ve içinde geçen “özürümlü” ibareleri de “engelli” olarak düzeltilmiştir.

2014 yılında Kanun’da kapsamlı değişikliğe gidilmiştir. Daha önce, *“özürümlülüğün önlenmesi, özürümlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak.”* olarak ifade edilen Kanun’un amacı yeni düzenlemede; *“engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır.”* şeklinde değiştirilmiştir. Böylece; *“engellilerin temel hak ve özgürlükleri”, “doğuştan sahip oldukları insan onuruna saygının güçlendirilmesi”, “toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması”* gibi yeni ifadelere yer verilmiştir.

Kanun’un “tanımlar” kısmında yer alan ve engellileri hafif, ağır ve bakıma muhtaç özürümler şeklinde sınıflayan kavramlar kaldırılmış ve *“doğrudan ayrımcılık”, “dolaylı ayrımcılık”* ve *“engelliliğe dayalı ayrımcılık”* olmak üzere üç farklı ayrımcılık tanımlamasına gidilmiştir.

“Doğrudan ayrımcılık: Engelliliğe dayalı ayrımcılık temeline dayanan ve engellinin hak ve özgürlüklerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını engelleyen, kısıtlayan veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi,”

“Dolaylı ayrımcılık: Görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda engelliliğe dayalı ayrımcılık temeliyle bağlantılı olarak, engellinin hak ve özgürlüklerden yararlanması bakımından nesnel olarak haklılaştırılmayan dezavantajlı bir konuma sokulmasını,”

“Engelliliğe dayalı ayrımcılık: Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı,”

2014 değişikliğinde ayrımcılık konusunun tanımların dışında özel olarak ele alındığı 4/A maddesinde, *“Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dâhil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır. Eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirler alınır. Engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmasını sağlamaya yönelik alınacak özel tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilemez.”* ifadesi, Anayasa ile paralel bir düzenlemeye gidildiğini göstermektedir. Benzer şekilde topluma dahil olmanın ele alındığı 4/B maddesinde de *“Engellilerin toplumdaki tecrit edilmeleri ve ayrı tutulmaları önlenir. Engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda bağımsız olarak toplum içinde yaşamaları esas olup, özel bir yaşama düzenine zorlanamazlar. Engellilerin topluma dâhil olmaları ve toplum içinde yaşamaları amacıyla bireysel destek hizmetleri de dâhil olmak üzere ihtiyaç duydukları toplum temelli destek hizmetlerine erişimleri sağlanır.”* denilerek Aysoy’ un (2004) da önemle üzerinde durduğu, engelliye özel değil, engelliye de dikkate alan bir düşünce yapısına geçildiği

görülmektedir. Engelliye özel düzenlemelerin, ayrımcılığın kurumsallaşmasına yol açtığını söyleyen Aysoy (2004), engellileri toplumdan dışlayan yapılanmalar yerine hizmet sunumunun her kademesinde engellinin dikkate alınması ve sunumun, engelliye sosyal evreninden koparmayacak şekilde örgütlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Günlük yaşamda engellilere özel toplu taşıma aracı, bina yapımı, park gibi uygulamalar yerine her toplu taşıma aracının, konutun, parkın vb. engellilerin de kullanabileceği şekilde üretiminin yapılması, topluma tam katılımı sağlayacaktır.

Ayrımcılık konusuna özel bir önem verildiğini gösteren bu tanımlamalar ile amaç kısmındaki değişiklikler, engelliliğin artık insan hakları kuramına uygun bir yaklaşımla ele alındığını göstermektedir.

Eski Kanun'da bakım konusunun ele alındığı beşinci madde 2014 değişikliği ile "Destek ve Bakım" başlığı altında düzenlenmiştir. Yeni düzenlemede bağımsız yaşam vurgusunun yanı sıra, "*destek ve bakım hizmetlerinin sunumunda kişinin biyolojik, fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve manevi ihtiyaçları ailesi de gözetilerek dikkate alınır*" ifadesi ile bireyin fiziksel ve manevi yönüyle bir bütün olduğu düşünülerek sosyal ve kültürel destek konusu gündeme getirilmiştir. Ayrıca söz konusu hizmetlerin standardizasyonu, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı görevlendirilmiştir.

2014 yılında yapılan önemli değişikliklerden biri de erişilebilirlik konusunda olmuştur. Daha önce bir tanıma yer verilmez iken değişiklik sonrası Kanun erişilebilirliği, "*Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması*" şeklinde tanımlamıştır. Yasa, ayrıca "erişilebilirlik standartları" ile "makul düzenleme" ve "umuma açık hizmet veren yapı" tanımlarına da yer vererek ulaşılabilir toplum olma adına mevzuat açısından bir adım daha atmıştır. Erişilebilirliğin

ele alındığı 7. maddede “*sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engelli erişimine açık olması*” gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin de engelliler için erişilebilir olması zorunluluğu getirilmiştir.

Kanun’un geçici ikinci maddesi “*Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir.*” şeklinde değiştirilerek, daha önce yedi yıl olan düzeltme süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. Aynı şekilde Kanun’un geçici üçüncü maddesi de “*Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde, sürücü koltuğu hariç dokuz ila on altı oturma yeri olan araçlarla verilen toplu taşıma hizmetleri, turizm taşımacılığı yapılan araçlarla sağlanan taşıma hizmetleri ve özel ve kamu şehirlerarası toplu taşıma hizmetleri ile yolcu gemileri 7/7/2018 tarihine kadar engelliler için erişilebilir duruma getirilir*” şeklinde değiştirilmiştir. Böylece daha önceki düzenlemede mevcut toplu taşıma araçlarının yedi yıl içinde erişilebilir hale getirilmesi gerektiği hükmü bir yıl uzatılmıştır.

Eğitim öğretim konusunda 15. maddede, yasanın ilk düzenlemesine ek olarak engellilerin, “*eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın*” yararlandırılacağı; “*genel eğitim sistemi içinde her seviyede eğitim almalarını sağlayacak bütünleştirici planlamalara*” yer verileceği ve “*örgün eğitim programlarına farklı nedenlerle geç başlayanların bu eğitime dâhil edilmesi için gerekli tedbirlerin*” alınacağı hükümleri getirilmiştir.

III.2.1.3. İstihdam

Engellilerin topluma tam ve etkin katılımında en önemli unsurlardan biri de istihdam konusudur. Bağımsız yaşamın gereklerinden biri olan ekonomik özgürlük, engelli birey için daha da önemlidir. Toplumsal yapı içinde ayrımcılığın her türüyle karşı karşıya olan engellilerin sırf bu nedenle istihdam edilmeleri, üretim sürecine dahil olarak kendilerini gerçekleştirmeleri ve toplumsallaşmalarının sağlanması gerekir.

Ulusal mevzuatımız açısından engelli istihdamıyla ilgili düzenlemeleri ana hatlarıyla sıralamak mümkündür.

Anayasanın 49. maddesinde çalışmanın, *“herkesin hakkı ve ödevi olduğu ifade edilmiş”*; ayrıca 50. maddede de *“kimsenin, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı; küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacağı”* hükümleri ile engellilerin çalışma hayatında bulunması anayasal hak olarak tanınmıştır (Anayasa, 1982).

İş Kanunu’na (2003) göre *“işverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç engelli, kamu işyerlerinde ise yüzde dört engelli işçi çalıştırmakla yükümlüdürler”*.

Engelliler Hakkında Kanun’un (2005) istihdamı düzenleyen 14. maddesinde, engellilerin iş gücü piyasasında sürdürülebilir istihdamı için rehberlik ve mesleki danışmanlığı da kapsayan gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir. *“İşe başvuru, alım, önerilen çalışma süreleri ve şartları ile istihdamın sürekliliği, kariyer gelişimi, sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları dâhil olmak üzere istihdama ilişkin hiçbir hususta engelliliğe dayalı ayrımcı uygulamalarda”* bulunulamayacağı; *“engellilerin çalıştığı iş yerlerinde makul düzenlemelerin, bu konuda görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve kuruluşlar ile işverenler tarafından yapılmasının zorunlu”* olduğu ifade

edilmiştir. 13. maddede “engellilerin meslek seçebilmesi ve bu alanda eğitim alabilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı” belirtilmiş ve bu konuda “iş ve meslek analizlerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yapılacağı”; “mesleki rehabilitasyon, rehabilitasyon ve eğitim programlarının da Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından geliştirileceği” hükme bağlanmıştır.

Ülkemizde 2008’de çıkan bir kanunla yürürlüğe giren BM Engelli Hakları Sözleşmesi 27. maddesine göre çalışma ve istihdam hakkı; “engellilerin, açık, bütünleştirici ve erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında serbestçe seçtikleri bir işle hayatlarını kazanmaları fırsatını içerir” (Engellilerin Haklarına...2008).

III.2.1.4. Erişilebilirlik

Erişilebilirlik engelli hakları açısından tüm alanlar için geçerli olan bir kavramdır. Fiziksel mekânların erişilebilirliği, eğitime, adalete, sosyal ve kültürel imkanlara, bilgi ve teknolojiye erişim gibi gündelik yaşamın tüm alanlarına diğer bir deyişle hayata erişimi ifade etmektedir. Toplumsal yaşama tam ve etkin katılım için şart olan erişilebilirlik, engelli bireyin diğer insanlarla eşit, bağımsız ve insan onuruna uygun bir yaşam sürmesi için de gereklidir.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi de konuyu çok yönlü ele alarak, tanınması istenen her bir hakka erişim için tavsiyelerde bulunmuştur. Bu haklar ve tavsiyeler Sözleşmede ana hatlarıyla şu şekildedir (Engellilerin Haklarına...2008):

Erişilebilirlik konu başlıklı 9.maddede taraf devletler, “engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri almakla” yükümlü kılınmıştır.

Madde 19’da bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olmak için “engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında ikametgahlarını ve nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme hakkı” olduğu ve “özel bir yaşama düzenine” zorlanamayacakları ifade edilmiştir.

Kişisel hareketlilikten bahseden 20.madde engellilerin istedikleri şekilde, zamanda ve karşılanabilir bir maliyetle hareket edebilmeleri için taraf devletlere; “hareketi kolaylaştırıcı kaliteli araç ve gerece, yardımcı teknolojilere, yardım sunan insanlara ve araçlara karşılanabilir bir maliyetle erişiminin kolaylaştırılması” görevini vermiştir.

21.maddede düşünce ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim konusunda “bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil, düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun” tedbirlerden bahsetmektedir. Bu tedbirlerde kamuya sunulacak “bilginin engellilerin erişebileceği biçimlerde ve farklı engelli gruplarına uygun teknolojilerle güncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulması” vurgulanmaktadır.

Kültürel yaşam, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit ve tam katılımın sağlanması için gerekli adımların sıralandığı 30. maddede taraf devletlere;

- “**Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek,**
- ...engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri almak,
- Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere katılma imkanına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer

bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak,

- *Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere erişebilmesini sağlamak”, yükümlülükleri getirilmiştir.*

Anayasa’da (1982) eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, çalışma hakkı ve ödevi, çalışma şartları ve dinlenme hakkı, sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler gibi farklı başlıklar altında engelliler, yaşlılar ve çocuklar gibi gruplar için, korunma ve özel tedbirlerin alınması anayasal güvenceye bağlanmıştır. Bu güvence kapsamında alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı ifade edilmiştir. Böylece engelliler için pozitif ayrımcılık Anayasa’da yer almıştır.

Engelliler Hakkında Kanun’da (2005) *“erişilebilirlik; binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması”* şeklinde tanımlanmıştır. Anayasa’da olduğu gibi bu Kanun’la da engellilerin topluma dâhil olma, destek ve bakım, habilitasyon ve rehabilitasyon, istihdam, eğitim ve öğretim, erişilebilirlik, engellilik durumu başlıkları altında getirilen hükümlerle, toplumsal hayatın tamamına gerek fiziksel gerekse de bilgi ve iletişim teknolojileri ile erişimde düzenlemeler getirilmiştir.

Erişilebilirlik konusunda 2008 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik Haberleşme Kanunu’nda da engelliler için düzenleme yapılmıştır. Kanun’un ilkelerinin sayıldığı dördüncü maddesinde ilgili kuruluşlara; *“Teknolojik yeniliklerin kullanılması da dahil olmak üzere engelli, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç diğer kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması”* yükümlülüğü getirilmiştir.

2005 yılında kabul edilen Evrensel Hizmet Kanunu'nda “*Evrensel hizmet: Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde coğrafi konumlarından bağımsız olarak herkes tarafından erişilebilir, önceden belirlenmiş kalitede ve herkesin karşılayabileceği makul bir bedel karşılığında asgari standartlarda sunulacak olan, internet erişimi de dahil elektronik haberleşme hizmetleri ile bu Kanun kapsamında belirlenecek olan diğer hizmetleri*” olarak tanımlanmıştır. Kanun'un ilkelerinin sayıldığı üçüncü maddesinde de, “*düşük gelirliler, engelliler ve sosyal desteğe ihtiyacı olan grupların da evrensel hizmetten yararlanabilmesi için uygun fiyatlandırma ve teknoloji seçeneklerinin uygulanabilmesine yönelik*” tedbirlerin alınacağı hükme bağlanmıştır.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012) 7. maddesinde “*engelli, hasta, yaşlı ve eve bağımlı kişiler için uygun hizmetler sunmak*”, halk kütüphanelerinin görevleri arasında sayılmıştır. Aynı zamanda 11. maddede “*kütüphane binalarının, engelli kullanıcıların kütüphane hizmetlerinden tam olarak yararlanmalarını sağlayacak şekilde tasarlanacağı*” ifade edilirken; 31. maddede de “*engelli, hasta, yaşlı ve eve bağımlı kişiler ile ev kadınlarına yönelik özel hizmetler*” sunma yükümlülüğü getirilmiştir.

III.2.1.5. Eğitim

Engellilerin toplumla bütünleşebilmeleri için en önemli unsurlardan biri de eğitimidir. Pek çok alanda olduğu gibi eğitimde de düzenlemeler ilk başta, tüm bireylerin sağlıklı olduğu fikrinden hareketle yapılmakta ve daha sonra düzeltmelere gidilmektedir.

Anayasa'da (1982) kanun önünde eşitlik konusu yanında eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi başlıklı 42. maddede “*kimsenin, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı*” belirtilmiştir.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973) 4. maddesinde “*eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır*” hükmü bulunmaktadır. Madde 8’de eğitimde kadın erkek herkese fırsat eşitliğinden bahsederken, özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için de özel tedbirler alınacağı söylenerek, engellilerin de dahil olduğu dışlanmış kesimleri kastettiği düşünülebilir.

Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (2011) “*kız öğrencilerin, engellilerin ve toplumun özel ilgi bekleyen diğer kesimlerinin eğitime katılımını yaygınlaştıracak politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak ve uygulanmasını koordine etmek*” Millî Eğitim Bakanlığının görevleri arasında sayılmıştır.

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1997) özel eğitim gerektiren bireyi, “*çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey*”; özel eğitimi de, “*özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların engellilik durumu ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim*” şeklinde tanımlamıştır. Özel eğitimin temel esaslarında “*özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi*” nden bahsedilmesi, yaşam boyu öğrenmenin engelliler için önemine işaret etmektedir. İlaveten gerekli uyarlamaların yapılması suretiyle diğer bireylerle birlikte, aynı ortamda eğitimlerini sürdürmeleri yine temel esaslarda yer alan ve engelli bireyin sosyal gelişimine katkı sağlayacak bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi’nde de (Engellilerin Haklarına...,2008) eğitim konusu ayrıntılı olarak incelenmiş ve taraf devletlerin bu konudaki sorumlulukları tek tek sayılmıştır.

Ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik, erişebilirlik, eğitim, istihdam, toplumsal yaşama tam ve etkin katılım, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim gibi pek çok alanda atılması gereken adımları Engelli Hakları Sözleşmesi'nde de görüldüğü gibi bir zincir şeklinde düşünebiliriz. İçinden herhangi birinin yokluğu diğer haklara erişimi de engellemektedir. Bu sebeple taraf devletlerin sorumlulukları sadece birtakım imkanları hazır bulundurmakla yeterli sayılmamış, engellileri sunulan hizmetlerden faydalanma konusunda cesaretlendirme, teşvik etme görevi de verilmiştir. Ayrıca eksik yönlerin tespiti ve ihtiyaç duyduğu hizmetlere ulaşamayan engelli bireyler için denetim ve başvuru mekanizmaları da sisteme dahil edilmiştir.

IV. BÖLÜM – ANKARA’DAKİ HALK KÜTÜPHANELERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİK DEĞERLENDİRMESİ

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çıkarılan “Binalar İçin Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formu”, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği (2013) ekinde yer almaktadır. TS 9111, TS 12576, TS 12460, TS ISO 23599, TS 13536, TS ISO 23600 ve diğer erişilebilirlik standartları esas alınarak oluşturulduğu ifade edilen form, oldukça ayrıntılı bir yapıdadır ve çalışma için, bu formdan yola çıkılarak düzenlenen ve 59 sorudan oluşan daha sınırlı bir değerlendirme formu kullanılmıştır. ADA (Americans with Disabilities Act, Amerika Engelliler Birliği) standardı da pek çok konuda yakın değerlere işaret etmektedir (ADA, 2010).

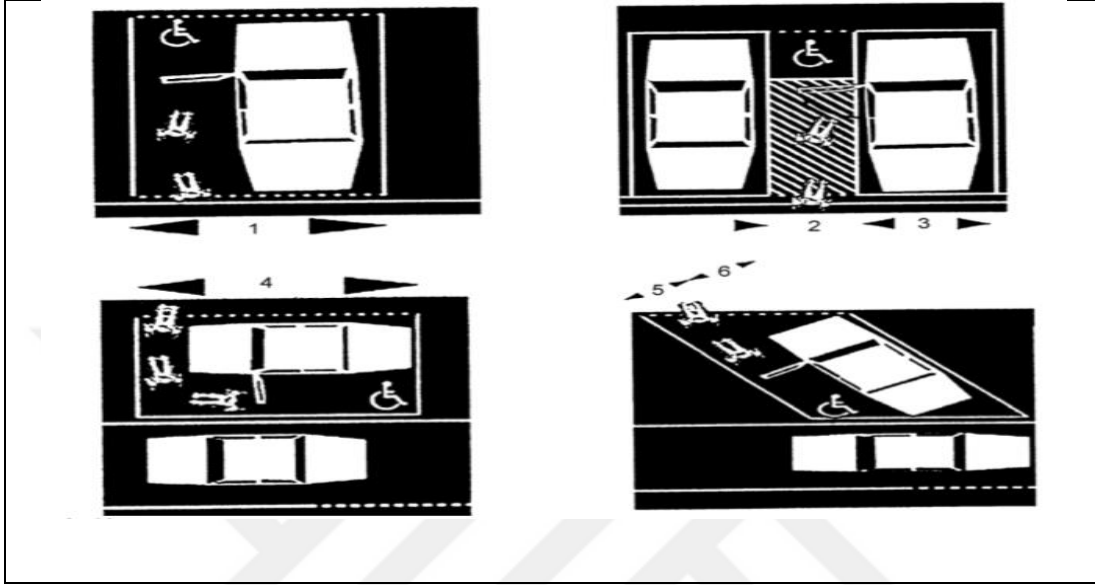
Engelli bireylerin kütüphaneleri bağımsız bir şekilde kullanabilmeleri için bu kriterler zorunlu bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kriterler; otoparklar, bina girişi, rampalar, kapı ve pencereler, tuvaletler, bina içi yatay dolaşım, bina içi dikey dolaşım (merdivenler ve asansörler), yönlendirme işaretleri ve alarm sistemleri, hissedilebilir yüzeyler ve kütüphane kullanımı başlıkları altında incelenmiştir.

IV.1. Değerlendirme Kriterleri

IV.1.1. Otoparklar

Engelli otoparkı, açık otoparklarda bina girişine en fazla 30 m mesafede yer almalı ve park yeri girişinde engelli park yerini gösteren yönlendirme işareti bulunmalıdır. Ayrıca park yerinden bina girişini gösteren işaretlemelerin de bulunması gerekmektedir. Toplam park yeri sayısının en az % 5’i kadar alan, engellilere ayrılmalı ve park yerinin üstü olumsuz hava koşullarına karşı minimum 250 cm yükseklikte kapatılmalıdır. TS 9111 standardına (2011) göre park yerinin genişliği en az 250 cm,

uzunluğu 600 cm olmalı ve iki araçlık alan arasında 250 cm genişliğe ilave olarak 150 cm'lik transfer alanı bulunmalıdır. ADA'ya göre de ölçüler yaklaşık aynı değerlerde olup; bir araç için 96 inç (2440 mm) park yeri ve 60 inç (1525 mm) transfer alanı öngörülmektedir (ADA, 2010: 149).

Şekil 1: Otopark ölçüleri.⁷

Engelli otopark alanı ile yaya kaldırım arasında kot farkı bulunması halinde yaya kaldırım rampası olmalı ve rampa genişliği en az 90 cm olmalıdır (TS 12576, 2012: 60).

IV.1.2. Bina Girişi

Bahçe yolu; elektrik direkleri, tabelalar ile süs bitkileri gibi nesnelere arındırılmış en az 2 m genişliğinde sert, düz, sabit ve kaygan olmayan bir yüzeye sahip olmalıdır. Yürüyüş yolu üzerinde drenaj ızgarası bulunmamalı, eğer var ise ızgara parmaklıklarının yönü yürüme istikametinin tersi yönde olmalıdır. Bahçede kot farklılığının olduğu yerlerde uygun eğimli rampa bulunmalı ve rampaya bahçe girişinden itibaren yönlendirme işareti olmalıdır (TS 9111, 2011:17-19).

⁷1. 400 cm, 2. 150 cm, 3. 250 cm, 4. 700 cm, 5. 150 cm, 6. 250 cm, (TS 9111, 2011:15)

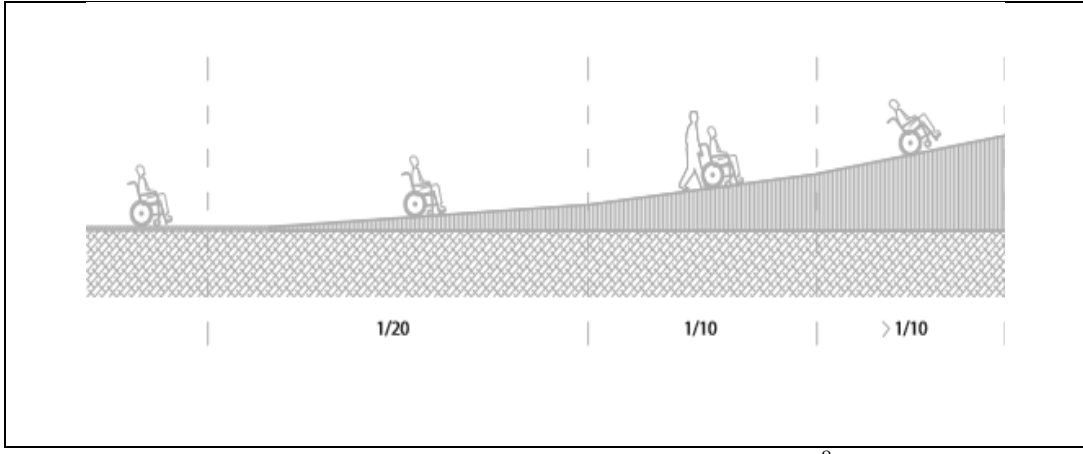
Bina girişlerinin birden fazla olması halinde en az bir tanesinin erişilebilir olması ve erişilebilir giriş kapısına bahçe girişinde yönlendirme olmalıdır. Bina girişi aydınlatması yeterli ve girişte paspas var ise, paspas üst yüzeyi ile zemin aynı seviyede veya en fazla 13 mm yükseklikte olmalıdır (ADA, 2010:55-61-77-104).

Bina giriş kapılarında büyük cam yüzeyler varsa fark edilmesini sağlayan uyarıcı renkli bant olmalı ve giriş kapısı geçiş genişliği en az 100 cm olmalıdır. Girişte bilgilendirici uyarıcı işaretler uygun renk, büyüklük ve görme engelliler için de Braille yazılı olmalıdır (TS 9111, 2011: 30-31).

Binalarda bilgilendirme, danışma, kayıt, kütüphaneler için ödünç alma gibi amaçlar için ulaşılabilir bankolar bulundurulmalıdır. Bankoların önünde en az 150 cm x 150 cm'lik manevra alanları olmalı ve bu bankoların en az bir tanesinin, minimum 90 cm uzunluğunda ve yerden en fazla 86 cm yüksekliğinde bir bölümü bulunmalıdır (TS 9111, 2011: 103). Bankolarda iletişim imkanı herkes için, tüm engel grupları göz önünde bulundurularak sağlanmalıdır (Irvall ve Nielsen, 2005: 4).

IV.1.3. Rampalar

Bahçe ve binada kot farkı olan tüm yerlerde uygun eğim ve genişlikte (en az 100 cm genişliğinde) rampalar bulunmalıdır. İdeal olan düz zemin olmakla birlikte %5-6 eğimde tekerlekli sandalye kullanıcısı yardımsız olarak ulaşımını sağlarken, %10'a kadar olan aralıkta ancak, yardımla yol alabilmektedir. %10'dan daha yüksek eğimlerde ise sandalyenin devrilme tehlikesi bulunmaktadır.

Şekil 2: Rampalarda güvenli eğim aralıkları⁸

Rampa eğiminin hesaplanması; aşılan yüksekliğin (height, h), rampanın taban uzunluğuna (length, l) bölünmesi ile bulunur (rampa eğimi= h/l'dir). Rampalarda tekerlekli sandalye kullanımı için güvenli eğim aralıkları aşağıdaki şekildedir (Erişilebilirlik İzleme...2013):

- h: 15 cm ve daha az ise eğim en fazla 1:10 (% 10)
- h: 16 cm-50 cm arasında ise eğim en fazla 1:11 (% 9)
- h: 51 cm-100 cm arasında ise eğim en fazla 1:12 (% 8)
- h: 100 cm üzerinde ise eğim en fazla 1:16 (% 6) olmalıdır.

Rampa yüzeyi düz, sert, sabit, dayanıklı ve kaygan olmayan malzeme ile kaplı; başlangıcında ve sonunda tekerlekli sandalyenin rahat manevra yapabileceği en az 150 cm x 150 cm'lik alan olmalıdır. Rampa 9 m'den daha uzun ise her 9 m'de bir ve bir rampadan ikinci bir rampaya geçişin olduğu yerlerde en az 150 cm x 150 cm'lik düz dinlenme bölgeleri bulunmalıdır. Rampa başlangıcından 30 cm önce ve bitiminden 30 cm sonra, 60 cm derinliğinde hissedilebilir yüzey olmalıdır. Rampa ile aşılan yüksekliğin 15 cm'den fazla olması halinde; rampanın her iki tarafı boşluk ise her iki tarafında, tek tarafı boşluk ise boşluk olan tarafında tırabzan bulunması gerekmektedir. Birincisi rampa döşemesi üzerinden 90 cm yükseklikte, ikincisi de engelli ve çocuklar

⁸ BM, 2004

için 70 cm'de olmak üzere iki farklı yükseklikte tutunma imkanı sağlayan bir küpeşte olmalıdır. Küpeştelere, kavrama güçlüğü yaratmayacak ölçüleri (çap veya genişliği 32 mm - 40 mm) karşılamalı ve ayrıca yan duvarlarla zıt renkte, uçları yuvarlatılmış yarım ay şeklinde olmalıdır (TS 9111, 2011: 19-23).

IV.1.4. Kapı ve Pencere

Kapıların temiz geçiş genişliği minimum 90 cm olmalıdır. Eğer kapı büyük cam yüzeyli ise kolay fark edilmesini sağlamak için; birinci düzeyde yerden 130 - 140 cm yükseklikte, ikinci düzeyde de 90 - 100 cm yüksekliğinde ve en az 7.5 cm genişliğinde uyarıcı renkli bir bant bulunmalıdır. Kapı kolları, elle kavrama gerektirmeden kolay açılabilen özellikte ve yüksekliği 90-110 cm arasında olmalıdır. Kapı önlerinde 0.6 cm'den fazla eşik ya da kot farkı olmamalıdır (TS 9111, 2011: 33-34).

Pencere önlerinde görme engellilerin cama çarpmasını önlemek için 15-20 cm denizlik olmalı ve pencere altı kenarları yuvarlatılmalıdır. Pencere kolları, yerden 90-110 cm yükseklikte ve kolay açılabilir özellikte olmalıdır. Yerden itibaren başlayan pencerelerin önünde 90 cm yüksekliğinde koruyucu barlar bulunmalı, ayrıca pencere camları kırılmaz özellikte olmalıdır (TS 9111, 2011: 41).

IV.1.5. Tuvaletler

Binada kadın erkek ortak kullanımında veya ayrı ayrı en az bir adet engelli tuvalet kabini olmalıdır. Engelli tuvalet kabinine girişte ve klozete erişimde kot farkı olmamalıdır. Girişte kot farkı varsa rampa ile erişim sağlanabilmelidir. Tuvalet kapısının açılış yönüne uygun olarak net manevra alanı (önden yaklaşım için 122 cm x 167,5 cm; sağ taraf yaklaşım için 122 cm x 142 cm ve hem ön hem sol taraftan yaklaşım için, yan bir transfer için, 150 cm x 142 cm ölçülerinde) bulundurulmalıdır (TS 9111, 2011:63).

Engelli tuvaletine bina ana girişinden itibaren uygun yönlendirme yapılmalıdır. Tuvalet zemini kaygan olmamalı; en fazla 86 cm yükseklikte ve altında diz boşluğu bulunan bir lavabosu olmalıdır. Ayrıca engelli tuvaletinde; en fazla 112 cm yükseklikte sifon kolları, 43-48 cm aralığında tuvalet kağıtlığı, 80-110 cm arasında sabunluk, kavrama gerektirmeden tek elle açılan musluk, yerden en az 43-48 cm yükseklikte klozet, yerden yüksekliği 80-95 cm aralığında tutunma çubuğu ve iple çekilerek çalıştırılabilen acil durum çağrı aparatı bulunmalıdır (TS 9111, 2011: 68).

IV.1.6. Bina İçi Yatay Dolaşım

Tüm dolaşım alanları (koridor gibi), engellerden (çöp kutusu, su sebili, çay kahve makinesi vb.) arındırılmış en az 110 cm geçiş genişliğine sahip olmalıdır. Odalardaki/ofislerdeki mobilya düzenlemeleri en az geçiş genişliğini (90 cm) sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Dolaşım alanlarında zemin kaplaması düz, sabit, dayanıklı ve ıslak-kuru halde kaymayan malzeme ile kaplanmalı, kot farkı varsa rampa ile giderilmelidir. Baş seviyesi üzerinde bulunan yönlendirme ve bilgilendirme işaret ve tabelaları dahil tüm engeller yerden en az 220 cm yükseklikte konumlandırılmalıdır (TS 9111, 2011: 42).

IV.1.7. Bina İçi Dikey Dolaşım

IV.1.7.1. Merdivenler

Kot farkını gidermek için yapılan merdivenler düz, sabit, dayanıklı ve ıslak-kuru halde kaygan olmayan yapıda olmalıdır.

ADA standartlarına göre basamak derinliği en az 28 cm, yüksekliği en az 10 en çok 18 cm olmalıdır (ADA, 2010: 153). TS 9111'e (2011) göre de basamak derinliği en az 28 cm; basamak yüksekliği ise engelliler için ayrıca düzenleme olmadığı (rampa, asansör vb.) durumlarda en fazla 16 cm, diğer durumlarda en fazla 18 cm olmalıdır.

Yönetmelik ekinde bulunan değerlendirme formu, basamak yüksekliği için en fazla 15 cm şartı aramaktadır. Merdivenin başlangıcından 30 cm önce ve bitiminden 30 cm sonra, 60 cm derinliğinde uyarıcı yüzey ile basamakların önünde algılamayı kolaylaştırıcı 2,5 cm eninde kaydırmaz şeritler kullanılmalıdır. Merdivenlerin boşluk olan taraflarında tırabzan ve uygun yükseklikte küpeşte (90 cm standart yükseklik ile engelliler ve çocuklar için de 70 cm yüksekliğinde ikinci bir küpeşte) olmalıdır. Küpeşte, rampa başlangıcının 30 cm öncesinden başlayıp, bitişinin 30 cm sonrasında bitmelidir. Merdivende her 8-10 basamakta bir sahanlık ve sahanlıkta da kesintisiz küpeşte (tutamak) bulunmalıdır.

Görme engellilerin çarpma tehlikesine karşı merdiven altları, 220 cm yüksekliğe kadar kapatılmalı veya bariyer konulmalıdır.

IV.1.7.2. Asansörler

Bina girişinden itibaren asansörlere engelsiz en fazla 30 m mesafede ulaşım sağlanmalı ve yine girişten itibaren uygun yönlendirme işareti bulunmalıdır. Asansör kapıları bulunduğu duvarla zıt renkli, otomatik ve temiz geçiş genişlikleri en az 90 cm olmalıdır. Asansör kabin iç ve dış kontrol düğmelerinin yerden yüksekliği 90- 110 cm arasında ve en fazla 137 cm, okunaklı, zeminle zıt renkli ve Braille yazılı olmalıdır. Asansör kapılarının açık kalma süresi en az 10 saniye olmalı ve asansör ile kat zemini arasında kot farkı bulunmamalıdır. Her katta asansör kapıları önünde en az 150 cm x 150 cm'lik bir alan bırakılmalı, asansörün kata geldiğini haber veren görsel ve işitsel uyarı sistemi olmalıdır. Kabin içi net boyutu en az 120 cm x 150 cm veya 95 cm x 140 cm olmalıdır (TS 9111, 2011: 48-118; Erişilebilirlik İzleme...2013).

IV.1.8. Yönlendirme İşaretleri ve Alarm Sistemleri

Bina ana giriş kapısından sonra, binanın kullanım alanlarına yönelik bilgilendirme ve yönlendirme işaretleri bulunmalıdır. Bu işaretler 120-160 cm yükseklikte ve görme engelliler için de Braille yazılı olmalıdır. Tüm işaretler okunaklı, anlaşılabilir ve çevre rengi ile zıt renkte olmalıdır. Baş seviyesi üzerinde tavana veya duvara dik monte edilmiş levhalar, yerden en az 220 cm yükseklikte konumlandırılmalıdır (Erişilebilirlik İzleme...2013).

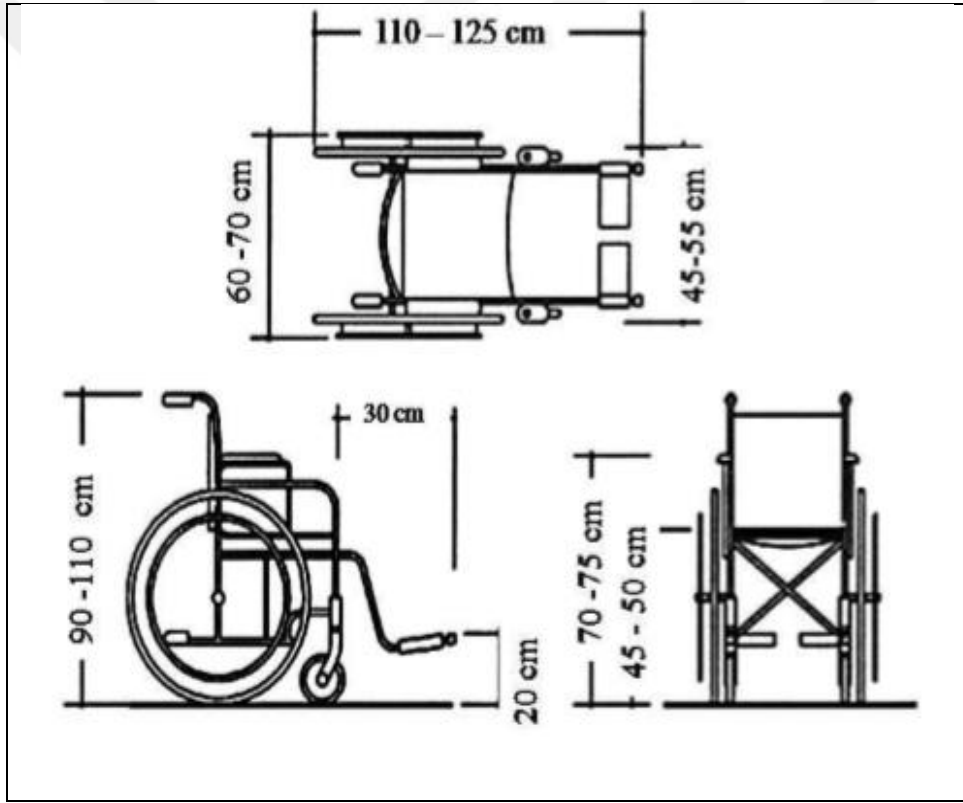
IV.1.9. Hissedilebilir Yüzey

Kaldırımdan bina giriş kapısına kadar ve bina giriş kapısından itibaren de danışma bankosuna kadar görme engelliler için hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmalıdır. Güzergâh üzerinde kot farkı nedeniyle merdiven, yürüyen merdiven, asansör veya eğimi %6 (1/16)'nın üzerinde rampa kullanılması zorunlu ise, hissedilebilir uyarıcı yüzeyler ve görsel işaretlemelerle fark edilmesi sağlanmalıdır. Basamakların alt ve üst taraflarında hissedilebilir uyarıcı yüzeyler kullanıldığında, merdiven boşluğundaki ilk ve son basamakların görülmesini veya algılanmasını engellememesine dikkat edilmelidir (TS 9111, 2011: 17-49).

Hissedilebilir yüzey; yüksekliği, çevreleyen yüzeyden en fazla 5 mm yüksekliğinde, çevre ile zıt renkli, kesintisiz, 30-60 cm genişlikte ve en az 60 cm derinlikte olmalıdır. Kılavuz izin her iki tarafında engellerden arındırılmış en az 60'ar cm boşluk ve en az 220 cm baş kurtarma mesafesi bulunan yürüyüş alanı düzenlenmelidir (TS 9111, 2011: 27-89).

IV.1.10. Kütüphane Kullanım Ortamı

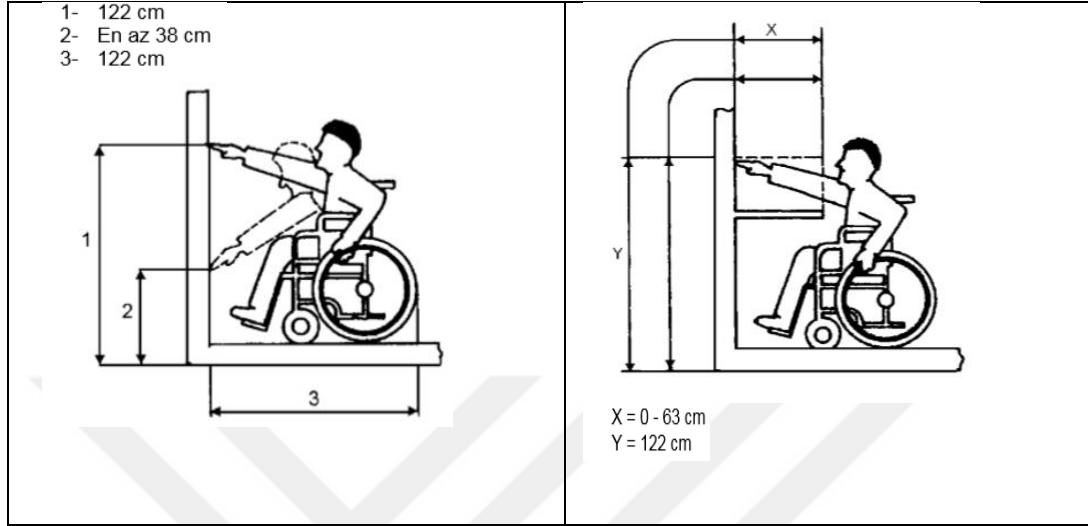
Kütüphanelerde erişilebilir çevre düzenlemesi, binalar için gerekli koşulların dışında, sabit oturma yerleri, masalar veya bireysel çalışma yerlerinin birden az olmamak üzere en az %5'inin ulaşılabilir olmasını gerektirmektedir. Ortalama bir tekerlekli sandalye ölçüsü göz önünde bulundurularak; çalışma masasına yaklaşımda en az 76 cm eninde 122 cm uzunluğunda net açık alan bulunmalı ve masa altına doğru 49 cm derinliğinde engelleyici obje bulunmamalıdır. Çalışma masasının alt yüksekliği yerden en az 75 cm, üst yüksekliği ise en fazla 86 cm olmalıdır (TS 9111, 2011: 104).

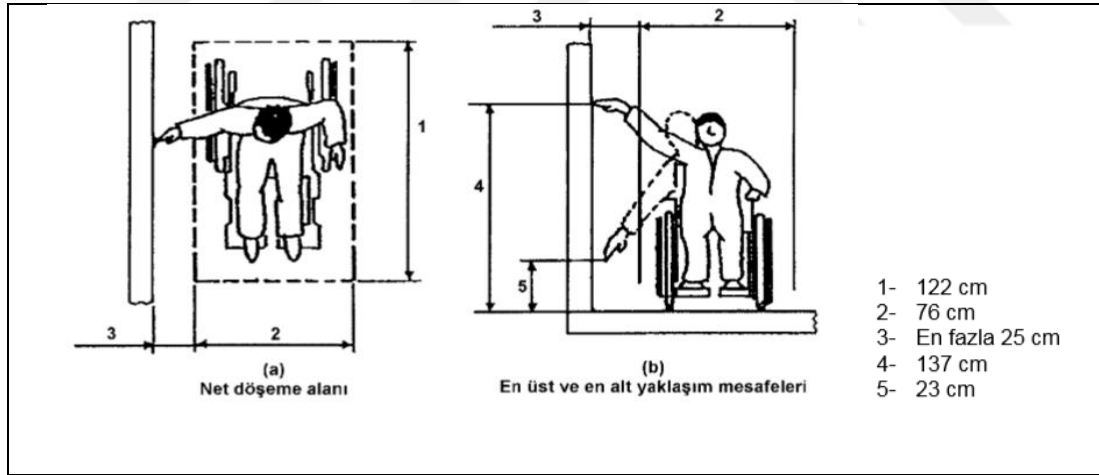
Şekil 3: Yetişkinler için tekerlekli sandalye ölçüleri (TS 9111)

Kartlı katalog ve dergi teşhir alanları için en az 90 cm genişlikte temiz geçiş alanı sağlanmalıdır. Kartlı katalog üniteleri yan erişim, engel üzerinden yan erişim, ön erişim ve engel üzerinden ön erişim ölçülerine uygun olmalı ve yüksekliği erişim yönüne bakılmaksızın en fazla 1,22 m olmalıdır. Danışma ve yayın ödünç alma

alanlarının her birinde en az bir adet şerit erişilebilir ve ulaşılabilir olmalıdır (TS 9111, 2011: 105).

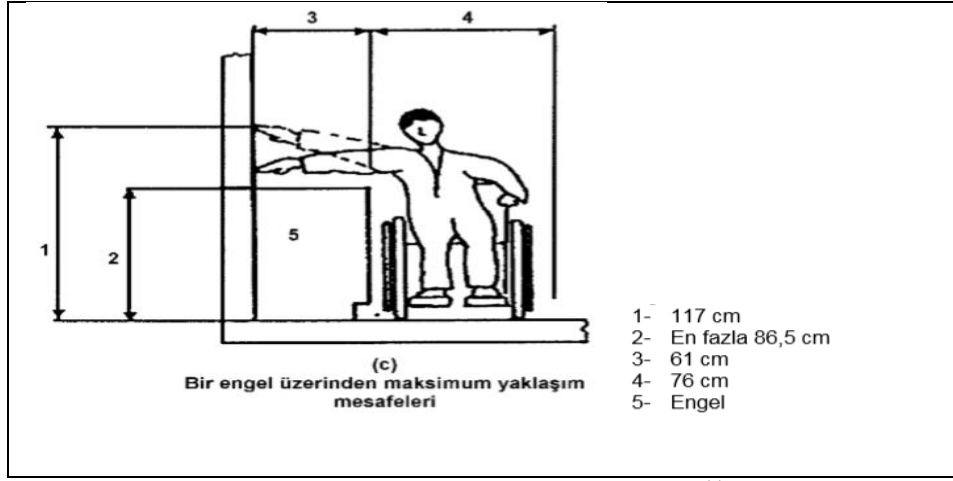
Şekil 4: Engelsiz ve engel üzerinden ön erişim⁹

Şekil 5: Engelsiz yan erişim¹⁰

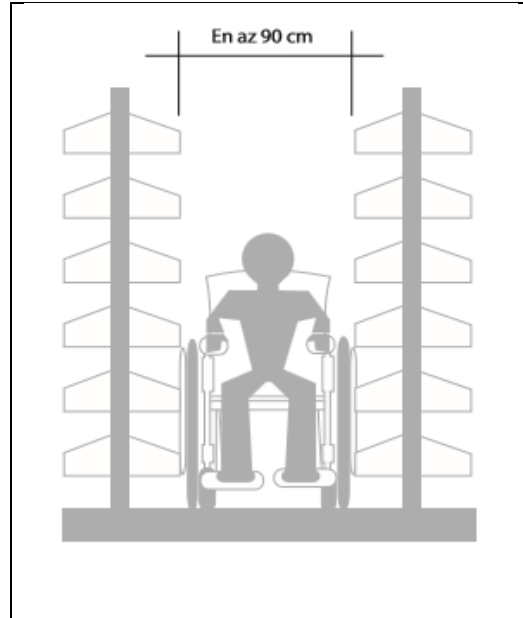
⁹(TS 9111, 2011: 128)

¹⁰(TS 9111, 2011: 128)

Şekil 6: Engel üzerinden yan erişim¹¹

Kitap rafları arasındaki net koridor alanı genişliği tercihen 120 cm, en az 90 cm genişlikte olmalıdır. TS 9111 (2011: 106), kitap rafları alanlarındaki raf yüksekliklerinde herhangi bir sınırlama olmadığını belirtmekle birlikte, kitap raflarının en üst yüksekliğinin; yan erişim, engel üzerinden yan erişim, ön erişim ve engel üzerinden ön erişim ölçülerine uygun olması gerektiğini ifade etmiştir.

Şekil 7: Kitap raf aralığı¹²

¹¹(TS 9111, 2011: 128)

¹²(TS 9111, 2011: 106)

IV.2. Çalışma Kapsamındaki Kütüphanelerimizin Durum Değerlendirmesi

IV.2.1. Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi

Resim 1:Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi (AÖHK) bina girişi¹³

Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi iki katlı bağımsız bir bina olarak hizmet vermektedir. Kullanıcılar için ayrılmış bir otoparkı bulunmamaktadır. Bina giriş merdivenleri kaygan olmayan yüzeye sahip ancak boşluk tarafındaki tırabzanlar sivri uçlu üst yüzeyi ile tutunmak için pek elverişli değildir. Kaldırımdan binaya giriş için merdivenin arka tarafında birbirini takip eden (yön değiştiren) iki adet rampa da bulunmaktadır. Binaya yaklaşımda rampaya yönlendirme yapan bir işaret yoktur. Yükseklikleri 120 ve 33 cm olan rampaların eğimleri sırasıyla %25 ve %35'tir. Bu eğim oranları, yüksekliğe göre olması gereken %6 ve %9'luk oranlardan oldukça uzak kalmaktadır. Rampa genişliği uygun olmakla beraber özellikle de 120 cm

¹³<http://www.ankara.net.tr/ankara-sehir-rehberi/adnan-otuken-il-halk-kutuphanesi/> adresinden erişilmiştir.

yüksekliğindeki rampanın kenarında tırabzan bulunmaması, standarda uygun olmadığı gibi tehlike de arz etmektedir.

Bina giriş kapısı kanatlı kapı olmakla birlikte ancak her iki kanat açıldığında uygun genişlik sağlanabilmektedir. Kapı girişinde bulunan 8 cm'lik eşik özellikle tekerlekli sandalye kullananlar için sorun teşkil edecek yapıdadır. Merdiven, rampa ve eşik özellikleri doğrultusunda tekerlekli sandalye ile bir kullanıcının, yardımsız olarak bina girişini aşması mümkün görünmemektedir.

Kapı girişinde bulunan danışma bankosu hem yükseklik (111 cm) hem de diz altı derinliğinin olmaması ile tekerlekli sandalye ile yaklaşım için elverişli değildir. Girişte bulunan turnikeli geçişte engelli bireyler için geçiş alanı ayrılmakla beraber ödünç alma salonuna giden hat boyunca temiz geçiş genişliğini (90 cm) sağlamayan noktalar bulunmaktadır. Bina girişi ve içinde yürüyüş güzergahı ile merdiven başlangıcında, hissedilebilir yüzey uygulaması kullanılmamıştır. Kapı ölçüleri bina içinde bir örnek olmayıp bir kısmı uygun genişlikte iken, 90 cm'nin altında olanlar da vardır.

Resim 2: (AÖHK) Yatay dolaşım alanı

Resim 3:(AÖHK) Merdivenler

Bina içindeki merdivenler mermer ve kaygan özelliktedir. Basamaklarda kaydırılmaz bant bulunmamakta, diğer taraftan tırabzan yüksekliği uygun boyuttur. Merdiven basamak yüksekliği 15 cm ile standarda uygun, derinliği ise 27 cm ile en az derinlik koşuluna (28 cm) yakın ölçüdedir.

Resim 4:(AÖHK) Asansör kapısı

Resim 5: (AÖHK) Asansör kabin içi

Katlar arasında dolaşım için merdiven dışında bir asansör de bulunmaktadır. Bina girişinden asansöre yönlendirme işareti yoktur. Asansör kapısı otomatik, çevre ile zıt renkli, uygun işaretlemesi var ancak, Braille yazılı işaretleme eksiktir. Kabin içi net boyutları için değerlendirme formunda verilen en az değerleri (asansör kovası genişliğine göre olan 120 cm x 150 cm ve 95 x 140 cm ölçülerini) 112 cm x 142 cm ile karşılamaktadır. Mevcut ölçüler ile asansörü, tekerlekli sandalye kullanan bir birey düz giriş ve geriye doğru düz çıkış şeklinde kullanabilir ancak içeride manevra yapamaz. Ayrıca asansör içinde ve dışında görsel ve sesli uyarı sistemi bulunmaktadır.

Kütüphane içinde bir adet engelli tuvaleti bulunmakta ancak bina girişinden itibaren yönlendirme yapılmamıştır. Bağımsız bir girişi olmayıp engelli tuvaleti işaretli kapıdan sonra içeride solda bayan tuvaleti, tam karşıda da engelli tuvaletinin kapısı yer almaktadır. Kapı üzerinde uygun işaret bulunması ve kapı girişlerinde kot farkının olmaması standarda uygun iken; kapı genişliği 82 cm ile temiz geçiş genişliğini (90 cm) sağlayamamaktadır. Kapılar içeri doğru açılmakla birlikte tuvaletin içi, manevra için yeterli genişliğe sahiptir.

Resim 6:(AÖHK) Engelli tuvaleti

Resim 7: (AÖHK) Lavabo, ayna ve musluk

Tuvalette klozet, 35 cm ile olması gerekenden (yerden yüksekliği en az 43 cm, en fazla 48 cm) daha alçak yerleştirilirken aynı ölçülerde konumlanması gereken tuvalet kağıdı askılığı, tersi bir durum olarak yerden 60-62 cm yüksekliğe sabitlenmiştir. Lavabo, sabunluk ve musluk standarda uygun düzenlenmiştir. Tutunma çubuklarının ölçüleri uygun olmakla birlikte duvar tarafında olmayan çubuğun hareketli yapıda

olmaması standarda uymamakta ve bu durum tekerlekli sandalye ile yaklaşımı zorlaştıracaktır. Tuvaletteki diğer bir önemli eksiklik ise bir tehlike anında (düşme, bayılma gibi) kullanılmak üzere, iple çekilerek çalıştırılan acil durum çağrı aparatının yokluğudur.

Ödünç kitap alma biriminde kitap raf aralıkları uygun genişlikte olmasına karşın yer yer dinlenme koltuklarının konumu geçişi zorlaştıracak yapıdadır. Ödünç verme masasının diz altı derinliğinin olmamasına karşın, yükseklik ölçüsü uygundur.

Okuma salonu çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri sırasıyla 71,5 ve 74,5 cm ile standart değerinin altında kalmaktadır.

IV.2.2. Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi

Resim 8: Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi (OSHK) bina girişi¹⁴

Bağımsız bir kütüphane binası olarak düzenlenmiş olan Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi, bir bahçe içinde yer almakta ve bahçeden binaya giriş, birkaç basamak ile

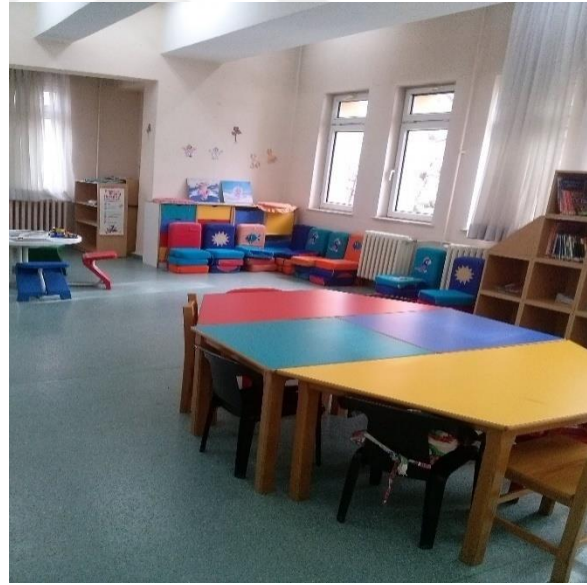
¹⁴<https://placesmap.net/TR/Oran-Sevgi-Yili-Halk-Kutuphanesi-644512/> adresinden erişilmiştir.

sağlanmaktadır. Basamakların yanında 55 cm yükseklikte bir rampa yapılmış olmakla birlikte, rampa eğimi yaklaşık %11 ile olması gereken % 8'lik eğimden daha diktir. Bu hali ile tekerlekli sandalye kullanan bir bireyin, yardımsız olarak rampayı kullanması halinde devrilme tehlikesi bulunmaktadır. Rampa başlangıcında sorun olmamakla birlikte, bitiminde 150 cm x 150cm'lik manevra alanı bulunmamakta ve rampa genişliği de 95 cm ile ideal ölçü olan 100 cm'den dardır. Binaya özel açık ya da kapalı otoparkı bulunmamaktadır.

Bina giriş kapısı kanatlı yapıda ve ancak iki kanadı açıldığı takdirde geçiş için uygun genişlik sağlanmaktadır. İki katlı bir hizmet alanı sunan kütüphanenin giriş katı mermer mozaik kaplama olup kaygan bir yapıdadır.

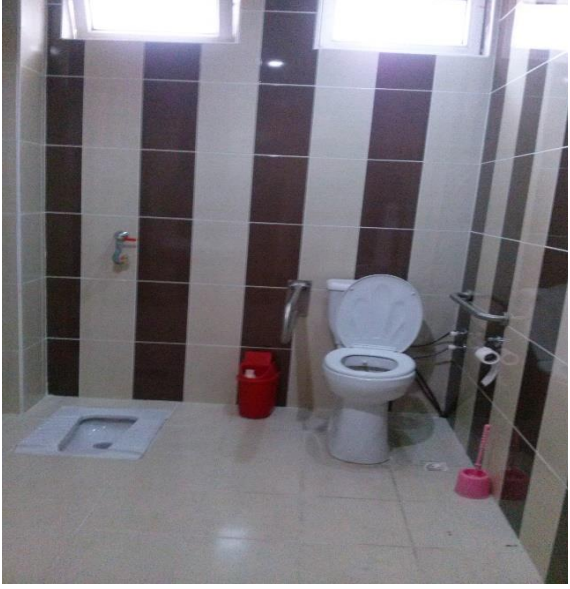

Resim 9:(OSHK) Çalışma salonu

Resim 10:(OSHK) Çocuk bölümü

Giriş katında okuyucu salonu ve konferans salonu bulunmaktadır. Okuyucu salonu, yalnızca masa, sandalyeler ve çalışma tahtasının bulunduğu bir mekan olarak daha çok, sesli çalışma gruplarının tercih ettiği bir alandır.

Resim 11:(OSHK) Engelli tuvaleti

Resim 12: (OSHK) Lavabo, ayna ve musluk

Engelliler için tuvalet, giriş katta yer almakta ve kapı üzerinde rahat fark edilebilir işaretleme yapılmıştır. Engelli tuvaleti girişinde ve klozetin zeminle arasında kot farkı yoktur. Kapı içeri doğru açılmasına rağmen tuvaletin iç genişliği tekerlekli sandalye için gerekli manevra alanına sahiptir. Zemin fayans kaplı ve özellikle ıslak halde kaygan özellikte olması nedeniyle standardın dışında kalmaktadır. Tutunma çubuklarının konumu ve yüksekliği ile lavabo, musluk (sensörlü) ve sabunluk, erişim için uygun durumdadır. Klozetin yerden yüksekliği 55 cm ile olması gereken maksimum ve minimum (43 – 48 cm) aralıkta değildir. Standart bir tekerlekli sandalyenin oturma yüksekliği 48,5 cm (TS 9111) olduğu için sandalyeden klozete geçiş, engelli birey için zor olacaktır. Tuvalet kağıtlığının yerden yüksekliği de 60 cm ile klozete yakın fakat, ideal sınırdan (43 – 48 cm) daha yüksekte kalmıştır. Oran Sevgi Yılı Halk Kütüphanesinin engelli tuvaleti, klozet ve tuvalet kağıtlığı dışında genel olarak erişilebilir durumda olmasına rağmen bir diğer önemli eksik, acil durumlar için çağrı aparatının yokluğudur.

Katlar arasında geçiş sadece merdivenle sağlanmakta, asansör bulunmamaktadır. Bu nedenle yürüme güçlüğü çeken ya da hiç yürüyemeyen kullanıcıların kütüphaneden bağımsız olarak faydalanması mümkün değildir. Merdiven basamak derinliği 30 cm (en az derinlik koşulu 28 cm) ile standarda uygun olmakla birlikte basamak yüksekliği 20 cm ile ideal ölçüden (en fazla 16-18 cm) fazladır. Basamaklarda kaydırmaz şeritler kullanılmış ve tırabzan yüksekliği uygundur. Ancak bina girişi ve merdiven başlangıcında hissedilebilir uyarıcı yüzey bulunmamaktadır.

Resim 13:(OSHK) Yetişkin bölümü

Resim 14:(OSHK) Süreli yayınlar

Birinci katta idari kısım, süreli yayınlar salonu, internet erişim merkezi, yetişkin ve çocuk bölümleri bulunmaktadır. Kat zemini pvc kaplama olup ıslak kuru halde kaygan olmayan bir yapıdadır. Kapı genişlikleri minimum ölçüleri karşılamakta ve pencereler tehlike oluşturmayacak şekilde konumlandırılmıştır.

Kartlı katalog birinci katta yer almakta ve yüksekliği erişilebilir durumdadır. Çalışma masalarının en az %5'i ulaşılabilir durumda ve masa ölçüleri tekerlekli sandalye ile yaklaşım için uygundur. Kullanım alanları genel olarak temiz geçiş

genişliğine (en az 90 cm) uygun olmakla birlikte kitap rafları arasındaki mesafe 82 ile 96 cm arasında farklılık göstermektedir.

IV.2.3. Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi

Resim 15: Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi (ADÇK) bina girişi¹⁵

Çocuklara yönelik kurulmuş ve bağımsız bir kütüphane binasına sahip olan Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi, bahçe içinde ve iki katlı bir yapıdır. Kaldırımdan bahçeye giriş yeterli genişlikte bir demir kapı ile sağlanmakta ve bahçe ile kaldırım arasındaki 85 cm'lik kot farkı, 400 cm taban uzunluğunda ve %20'lik eğime sahip bir rampa ile kapatılmıştır. Bu yükseklik için değerlendirme formunda en fazla eğim oranı %8 olarak belirtilmiştir. Rampa genişliği sorunsuz olmakla beraber kenarda bulunan sivri uçlu parmaklıklar tırabzan tanımı ve ölçülerine uygun değildir.

¹⁵<http://www.alidayicocukkutuphanesi.gov.tr/TR,156127/ali-dayi-cocuk-kutuphanesi.html> adresinden erişilmiştir.

Bina giriş kapısı önünde 5 cm yükseklikte bir eşik bulunmakta ve eşığı aşmak için küçük bir rampa yapılmış fakat eğimi oldukça dik bir yapıdadır. Bina giriş kapısı standart bir daire giriş kapısı olup 80 cm genişlikte ve sonrasında içeride 100 cm ile yeterli genişlikte fotoselli bir kapı daha bulunmaktadır.

Resim 16: (ADÇK) Tuvalet

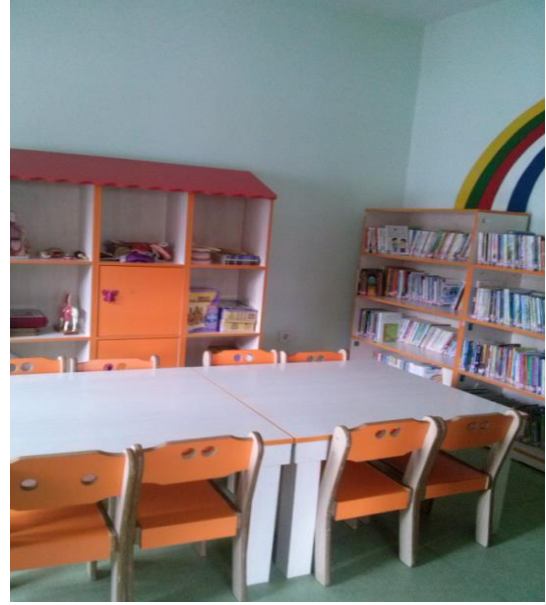

Resim 17: (ADÇK) Okuma salonu

İçeride zeminin düz, kaygan olmayan bir kaplaması var; giriş katı ve üst katta odalar arası geçişte idari odalar ve tuvalet dışında kapı kullanılmamış. Kapı olmayan geçişlerdeki boşluklar 82 cm ile ideal aralıktan uzaktır. Pencere altlarında kalorifer peteklerini kapatan çit görünümlü korumalıklar bulunmaktadır. Tuvalet girişinde 5 cm yükseklikte bir eşik bulunmakta, çocuklar için küçük bir klozet var ancak tuvaletin içi dar yapılıdır. Engelli tuvaleti bulunmamaktadır.

Resim 18: (ADÇK) Merdiven

Resim 19: (ADÇK) Üst kat çalışma salonu

Üst kata erişim yalnızca döner merdivenle sağlanmakta ve merdivenlerde; basamak ölçüleri eşit değil, tırabzan yüksekliği 90 cm ve basamak uçlarında farklı renkte kaydırmaz bant bulunmaktadır. Merdiven başlangıç ve bitiminde hissedilebilir yüzey uygulaması yoktur.

Yatay dolaşım alanlarında mobilya düzeni temiz geçiş genişliklerine izin verecek şekilde düzenlenmemiştir. Kitap rafları kısmen duvara dayalı kısmen de döner raf şeklinde arada yer almaktadır. Çalışma masası yükseklikleri, çocuk kütüphanesi olması nedeniyle farklılık göstermektedir. Binanın genel olarak engelliler için erişilebilir olmadığını söyleyebiliriz.

IV.2.4. Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi

Resim 20: Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi (HAHK) bina girişi¹⁶

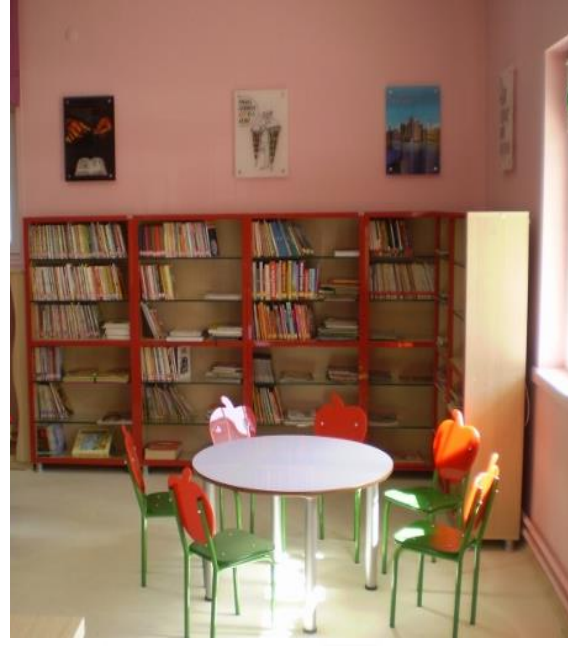
Bir binanın giriş katına şube kütüphane olarak yapılmış olan Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesine kaldırımdan düz geçiş sonrası, 16 cm yüksekliğindeki bir basamak ve basamağın yanında standart değere (% 9) çok yakın, %11 eğimli bir rampa ile giriş mümkündür. Giriş kapısı arka arkaya gelen ve temiz geçiş genişliğine sahip iki adet kanatlı kapıdan oluşmaktadır. Kapı önlerinde manevra alanı bulunmakta ve okuma salonu kapı geçişi de uygun ölçüdedir. Okuma salonunda yüksekliği 103 cm ile erişilebilirlik ölçülerine uymayan bir banko bulunmaktadır.

---

¹⁶<https://www.google.com.tr/maps/> adresinden erişilmiştir.

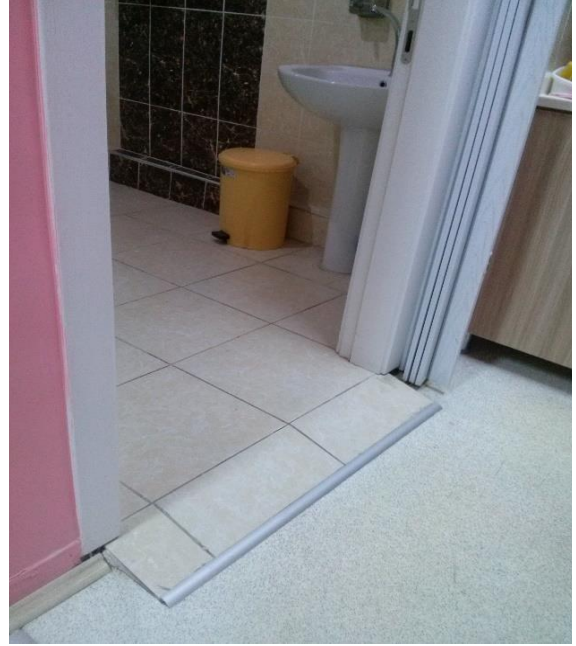
Resim 21: (HAHK) Okuma salonu

Resim 22: (HAHK) Çocuk bölümü

Resim 23: (HAHK) Pencere önü korumalık

Resim 24: (HAHK) Tuvalet kapı girişi kot farkı

Kullanım alanı olarak bir köşesi çocuklara ayrılmış tek bir salondan oluşan kütüphanede, yatay dolaşım alanları düz (tuvalet girişi hariç) fakat yer yer temiz geçiş genişliğinin altında kalmakta ve manevra alanı da yetersizdir. Pencere kolları yüksekte

kalırken, denizlikler uygun ve alt kısımlarında kafes şeklinde korumalıklar bulunmaktadır.

Resim 25: (HAHK) Engelli tuvaleti

Resim 26: (HAHK) Lavabo, ayna ve musluk

Kütüphanede bayan – erkek ortak kullanımında tek tuvalet bulunmakta ve aynı tuvaleti engellilerin kullanabilmesi için de düzenleme yapılmıştır. Kapı giriş genişliği 85 cm ile temiz geçiş genişliğinin altında kalan tuvaletin girişinde de 4 cm yüksekliğinde kot farkı bulunmaktadır. Bu fark için ideal olan % 10'luk eğime göre biraz daha dik yapıda küçük bir rampa yapılmıştır. Kapı yanında işareti olmayan tuvaletin kapısı içeri açılmakta fakat içerde yeterli manevra alanı bulunmaktadır. Klozete erişimde kot farkı bulunmazken klozetin yerden yüksekliği 55 cm ile standarttan (43-48 cm) daha yüksektir. Aynı ölçüde olması gereken tuvalet kağıdı askısı da 60 cm yüksekliğe yerleştirilmiştir. Hemen yanında alaturka tuvalet bulunan klozete tekerlekli sandalye ile erişim ancak ön taraftan mümkündür. Tutunma barları, sabunluk

ve musluk ölçüleri uygun olmakla beraber ayna, yüksekte kalmıştır. Önemli bir eksik de klozet yakınından erişilebilecek acil durum çağrı aparatının yokluğudur.

IV.2.5. Cebeci Halk Kütüphanesi

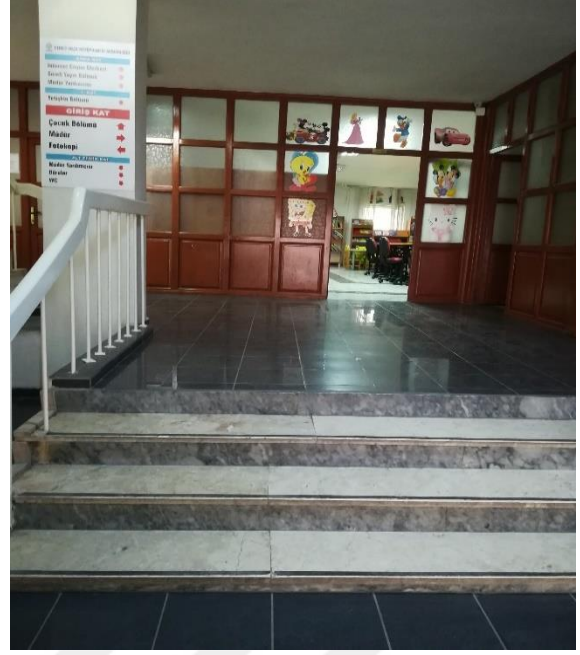

Resim 27: Cebeci Halk Kütüphanesi (CHK) bina girişi

Bağımsız bir kütüphane binası olarak yapılmış olan Cebeci Halk Kütüphanesine giriş için, rampa olmayan bir kaldırımdan sonra 10 basamaklı bir merdiveni çıkmak gerekmektedir. Giriş, ilki fotoselli ikincisi kanatlı kapı olmak üzere iki kademeli bir yapıdadır. İkinci kapı hizasında uygun genişlikte bir manyetik geçiş alanı bulunmaktadır. Bina; giriş katında çocuk bölümü ve fotokopi, birinci katta yetişkin bölümü, asma katta süreli yayınlar ve internet erişim merkezi ile girişin altında da bir çalışma salonundan oluşmaktadır. Girişte bilgilendirici levha bulunmaktadır.

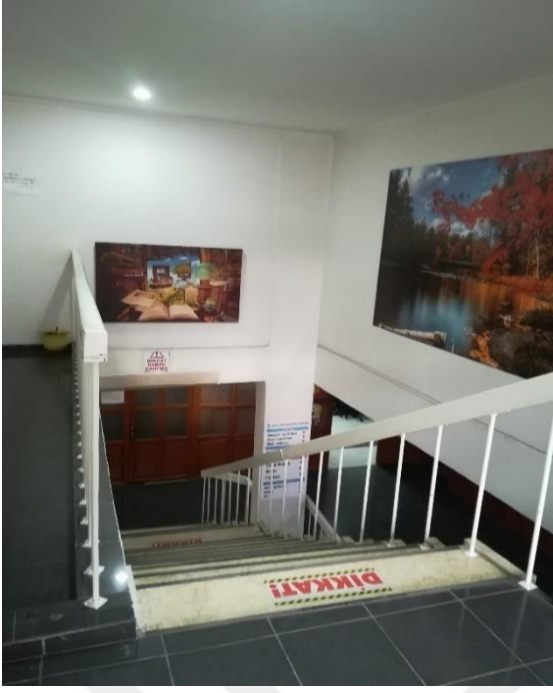

Resim 28: (CHK) Engelli park yeri

Resim 29: (CHK) Bina içi giriş merdiveni

Erişilebilirlik açısından bir düzenleme yapılmamış olan kütüphanenin giriş merdivenlerinden hemen önce kaldırım üzerine engelli işareti konulmak suretiyle tek araçlık park yeri ayrılmıştır. Engelli otoparkı ölçülerine göre daha küçük olan park yerinde transfer alanı da çizilmemiştir.

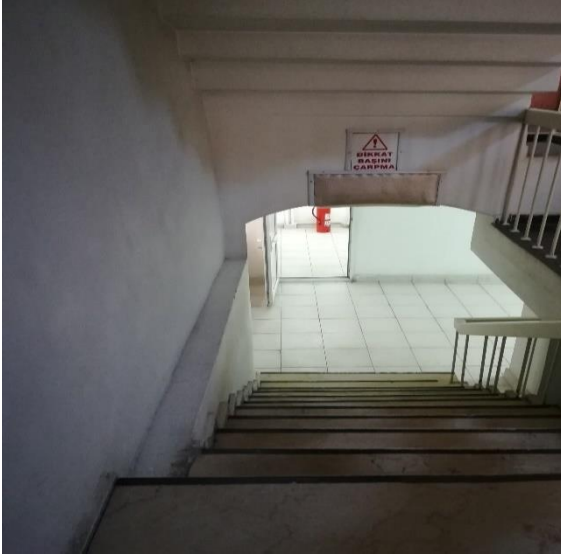

Resim 30: (CHK) Birinci kat merdiveni

Resim 31: (CHK) Asma kat merdiveni

Bina giriş merdivenleri ile birlikte toplam 6 yerde kot farkı bulunmakta ve tüm bu farklılıklar için merdiven yapılmıştır. Merdiven basamak ölçüleri genel olarak değişkenlik göstermekte ve derinlik ve yükseklik bakımından, standart ölçülere bir kısmı uyarken bir kısmı uymamaktadır. Merdiven basamaklarında kaydırmazlık bandı ve kenarlarında da tırabzan bulunmaktadır. Asma kata, dar bir döner merdiven ile çıkılmaktadır.

Resim 32: (CHK) Bodrum kat merdiveni

Resim 33: (CHK) Bodrum kat tavan yüksekliği

Bina içindeki merdivenlerde erişilebilirlik değerleri dışında da tehlike oluşturacak noktalar bulunmaktadır. Katlar arası geçişte baş yüksekliği mesafesi ortalama boyu olan bir kişi için bile alçak kalmaktadır. Toplam üç ayrı noktada bu şekilde alçak tavan bulunmakta ve bunların daha tehlikeli olan ikisine uyarı yazısı ve çarpma halinde koruyucu minder yapıştırılmıştır.

Alt katta bayan ve erkek için alaturka tuvalet yapılmış ve engelli tuvaleti düşünülmemiştir. Bina girişi ve katlar arası engelsiz dolaşım da mümkün olmadığı için tuvalet olsa dahi kullanımını pek mümkün olamayacaktır.

Resim 34: (CHK) Tarama bilgisayarı

Resim 35: (CHK) Okuma salonu kapı eşiği

Yatay dolaşım alanlarında giriş kat ile alt katta zemin, kaygan özellikli malzeme ile kaplı iken üst katlarda kaygan olmayan ahşap görünümlü malzeme kullanılmıştır. Okuma salonu giriş kapısı önünde, 5 cm yüksekliğinde bir eşik bulunmaktadır.

Resim 36: (CHK) Okuma salonu raflar

Resim 37: (CHK) İnternet erişim odası

Çalışma masaları ve rafların düzeni açısından özellikle okuma salonu, internet erişim odası ve alt kattaki çalışma salonunda temiz geçiş genişliğini karşılamayan kısımlar bulunmaktadır. Raf aralıkları 122 cm olması gerekirken temiz geçiş

genişliğinin de (90 cm) altında kalmaktadır. Masa yüksekliği 80 cm ile standarda uygun fakat ödünç verme bankosu 103 cm yüksekliktedir. Kartlı katalog bulunmamakta ve bilgisayar masa yükseklikleri uygundur.

IV.2.6. Cer Modern Sanat Kütüphanesi

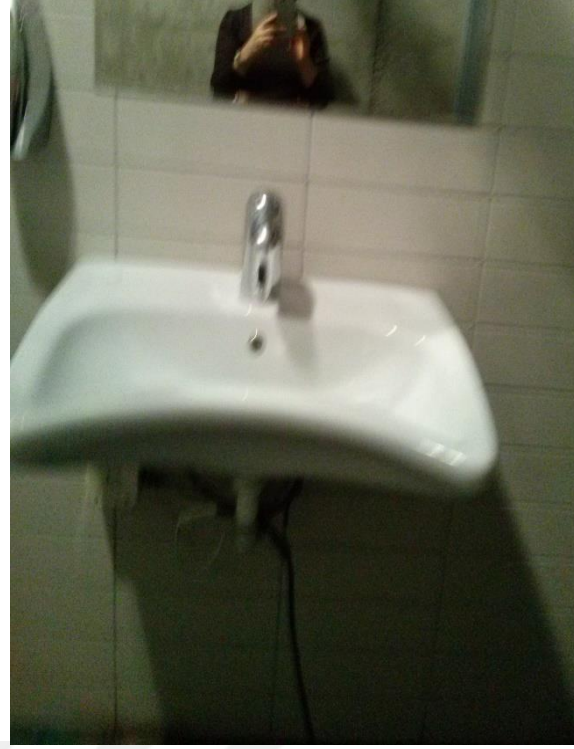

Resim 38: Cer Modern Sanat Kütüphanesi (CSK) bina girişi ¹⁷

Cer Modern Sanat Kütüphanesi, geniş bir alan içine kurulu Cer Modern Sanat Merkezinin giriş katında yer almaktadır. Araçlar için açık otopark alanı bulunmakta ve bu alanda engelli park yeri, zemine engelli işareti çizilmek suretiyle belirtilmiştir. Ancak ayrılan alanın ölçüleri standarda uygun değildir.

Bahçe yolundan bina girişine düz, engelsiz giriş mümkündür. Bina giriş kapısı ve kütüphane giriş kapısı uygun genişliktedir (100 cm). Kapılarda büyük cam yüzeyler bulunmakta ve uyarı şeritleri de vardır. Kütüphaneye kot farkı olmaksızın erişim mümkün olduğu için bina içindeki asansör ve merdivenler değerlendirme dışı bırakılmıştır.

¹⁷<http://www.kygm.gov.tr/TR,93638/halk-kutuphaneleri.html> adresinden erişilmiştir.

Resim 39: (CSK) Tuvalet iç görünümü

Resim 40: (CSK) Lavabo, ayna ve musluk

Kütüphanenin bulunduğu katta bayan - erkek tuvaletleri dışında engelli tuvaleti de bulunmaktadır. Ancak bağımsız bir girişi olmayıp erkek tuvaleti işaretli kapıdan sonra, içeride solda engelli tuvaleti, tam karşıda da erkek tuvaleti giriş kapısı yer almaktadır. Tuvalete yönlendirme bina girişinden olmadığı gibi çalışanlardan bilgi alınmadıkça özellikle engelli bayanlar için bulmak mümkün değildir. Tuvalete erişimde kot farkı yok fakat kapı genişliği 90 cm'nin altındadır. Kapı açılış yönü dışarı doğru ve içeride yeterli manevra alanı bulunmaktadır. Tutunma çubukları ve klozet uygun ölçülerde olmakla beraber tuvalet kağıtlığı mesafesi uzakta kalmıştır. Lavabo yüksekliği uygun, musluk sensörlü fakat ayna olması gereken ölçüden yukarıya yerleştirilmiştir.

Resim 41: (CSK) Kütüphane dolaşım alanı

Resim 42: (CSK) Kitap raf aralıkları

Kitap raf aralıkları yeterli genişliğe sahiptir. TS 9111'e göre, çalışma masası alt ve üst yükseklikleri sırayla yerden en az 75 cm, en fazla 86 cm olması gerekirken burada 73 ve 75 cm ile standardın altında kalmaktadır. Standart bir tekerlekli sandalyenin kolluk hizasının 70-76 cm aralığında olduğu düşünüldüğünde burada masaya yaklaşım ve rahat bir çalışma zor görünmektedir.

IV.2.7. Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi

Resim 43: Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi
(GHK)¹⁸

Resim 44: (GHK) Bahçe kapı girişi

Bağımsız bir bina olarak yapılmış olan Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesinin bahçeye, kaldırımdan 8-10 cm'lik bir kot farkı ile rampasız girişi vardır. Bahçe içi düz zemin ve merdivenlerin önünde zeminle zıt renkli olmayan hissedilebilir yüzey uygulaması bulunmaktadır. Bina girişine merdivenle erişilirken, engelliler için merdivenlerin sol tarafında bir asansör bulunmaktadır. Bu asansöre, girişten yönlendirme yapılmamış olması bilmeyenler için sorun teşkil edecek yapıdadır.

Bahçe içinde ve dışında kullanıcılar için ayrılmış otopark alanı bulunmamaktadır.

¹⁸<http://www.golbasikutup.gov.tr/TR-173909/kutuphanemizden-kareler.html> adresinden erişilmiştir.

Resim 45: (GHK) Bina giriş merdivenleri

Resim 46:(GHK) Bahçeden giriş kapısına erişim sağlayan asansör

Bina girişine engelsiz erişim için yapılan asansör, otomatik olmayıp normal şartlarda kilitli tutulmaktadır. Kullanmak isteyen engelli birey, zile basmak suretiyle bina girişindeki görevliye ulaşmakta ve görevli anahtar ile asansörü çalıştırarak bahçeye indirmektedir. Yine görevli kontrolünde yukarı çıkılan asansörden sonra bina giriş kapısına ulaşabilmektedir. Bahçe girişinde yönlendirme olmadığı gibi asansör kapısında da yeterli açıklama bulunmaması, bu asansörü sadece bilen kişilerin kullanmasına olanak sağlamaktadır.

Resim 47: (GHK) Danışma bankosu¹⁹

Resim 48: (GHK) Bina içi merdivenler

Bina giriş kapısı kanatlı kapı olup tek kanat genişliği 88 cm'dir. Giriş önünde yeterli manevra alanı bulunmakta ancak danışma bankosu yükseklik (109 cm yüksekliğinde) ve yaklaşım ölçüleri yönünden standarda uygun değildir. Bina girişinde kullanım alanları ile ilgili bilgilendirme bulunmamaktadır. Ayrıca binanın tüm zemin kaplaması mermer olup kaygan niteliktedir. İç merdivenlerin basamak sayısı ideal olan 8'den fazla olmakla beraber (12, bina girişinde 15 basamak) ara sahanlıkları bulunmaktadır. Basamak uçlarında, fark edilmesini de kolaylaştıran kaydırmazlık bantlarının yokluğu, tüm kullanıcılar için tehlike arz etmektedir.

Dikey dolaşımında bina içinde katlar arası erişim için bir adet asansör bulunmaktadır. Bina girişinden asansöre yönlendirme işareti yoktur. Asansör kapısı otomatik, çevre ile zıt renkli, uygun işaretlemesi var ancak, kabartma yazılı işaretleme eksiktir. Kabin içi net boyutları için değerlendirme formunda verilen en az değerler (asansör kovanı genişliğine göre) olan 120 cm x 150 cm ve 95 cm x 140 cm ölçülerine

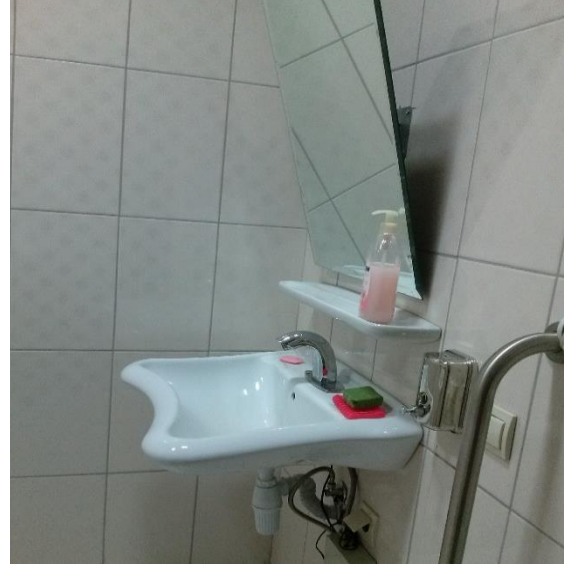
¹⁹<http://www.golbasikutup.gov.tr/TR-173909/kutuphanemizden-kareler.html> adresinden erişilmiştir.

yakın olmakla beraber tam tutmamaktadır (102 cm x 130 cm). Mevcut ölçüler ile asansörü, tekerlekli sandalye kullanan bir birey düz giriş ve geriye doğru düz çıkış şeklinde kullanabilir ancak içeride manevra yapamaz. Ayrıca asansör içinde ve dışında görsel uyarı sistemi bulunmakla beraber sesli uyarı sistemi eksiktir.

Yatay dolaşım alanları koridorlar ve çalışma, okuma salonu girişleri tekerlekli sandalye ile dolaşım için yeterli genişliğe sahiptir. Bina içindeki kapı genişlikleri değişken olup 88-90 cm ile temiz geçiş genişliği sınırlarındadır. Pencerelevler tavana kadar tam boy olup, aralıklı çerçeve şeritleri, çarpmalara karşı uyarıcı niteliktedir.

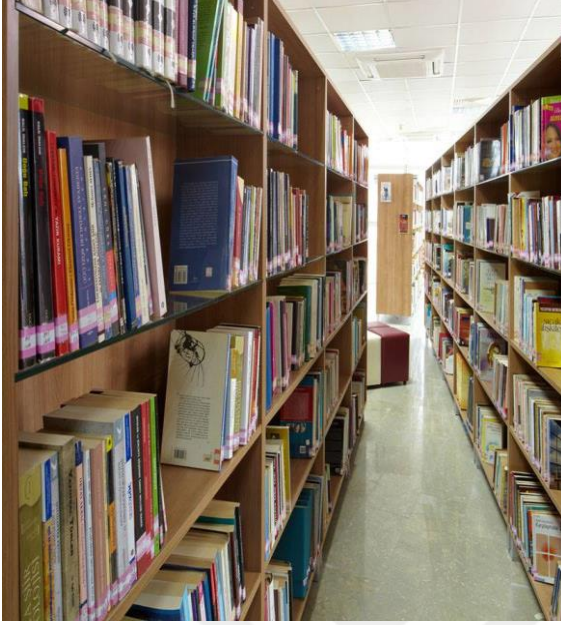
Resim 49: (GHK) Engelli tuvaleti

Resim 50: (GHK) Lavabo, ayna ve musluk

Binada genel kullanım için (bayan erkek) toplam 6 adet, engelliler için de bir adet tuvalet bulunmaktadır. Bina girişinden engelli tuvaletine yönlendirme yok ancak kapıda uygun işaret vardır. Kapı dışarı doğru açılmakta, kot farkı yok, kapı genişliği ve iç genişlik standartlara uygundur. Klozet yüksekliği, tutunma barları, lavabo, sabunluk yükseklikleri uygun, ayna alt yüksekliği 90 cm üstünde ancak aynanın eğimli olması nedeniyle görüş kaybı yoktur. Klozet her iki taraftan duvara uzak olması nedeniyle

tuvalet kağıdı askısı uzakta kalmaktadır. Engelli tuvaletinde önemli bir eksik, acil durum çağrı aparatının olmamasıdır.

Resim 51: (GHK) Raf aralıkları

Resim 52: (GHK) Çalışma masaları

Kütüphanelere özel erişilebilirlik koşullarına baktığımızda Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesinde çalışma masalarının alt yüksekliği 73 cm, üst yüksekliği ise 75 cm'dir. Kitap rafları arasındaki mesafeler de 74 cm, 83 cm, 105 cm gibi ölçülerle değişiklik göstermekte ve en az geçiş genişliğinin (90 cm) oldukça altında kalan aralıklar bulunmaktadır. Bu durumda yeni yapılmış bir kütüphane olarak hem raf aralıklarının uygunsuz olması hem de çalışma masaları, ödünç verme masası, bilgisayar masası gibi çalışma alanlarının tümünde üst yüksekliğin 75 cm ile standart dışı kalması erişilebilirlik konusunun ayrıntılı olarak göz önünde bulundurulmadığını göstermektedir.

IV.2.8. Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi

Resim 53: Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi (OHK)²⁰

Bağımsız bir binası olmayan Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi, Şehit Komando Onbaşı Mükremin Başaran Ortaokulu içinde birinci katta yer almaktadır. Ana yoldan bina giriş kapısına kadar olan yol bozuk bir asfalt ile kaplı, yer yer toprak zeminden oluşmaktadır.

---

²⁰<https://www.google.com/maps/place/Şehit+Komando+Onbaşı+Mükremin+Başaran+İlkokulu> adresinden erişilmiştir.

Resim 54: (OHK) Bina giriş merdivenleri

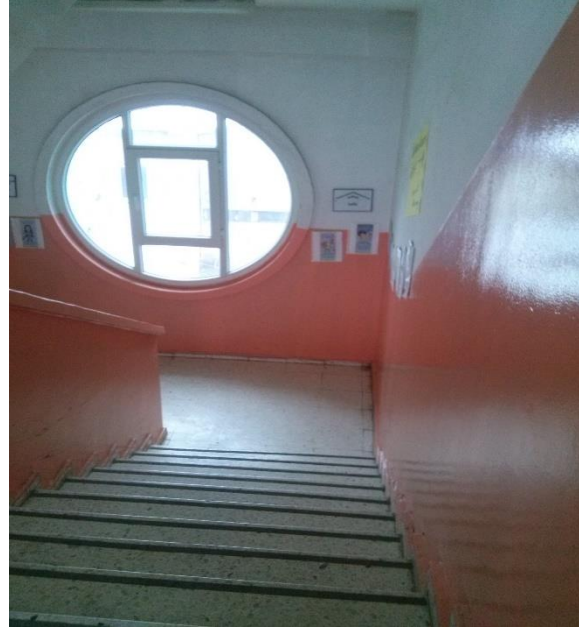

Resim 55: (OHK) Bina giriş rampası

Bina giriş kapısına eşit olmayan derinlik ve yüksekliklerde 4 basamaklı bir merdivenin yanı sıra sol tarafta, %16 eğimli (maksimum %9 olmalı), kenar korumalı olmayan 300 cm uzunluğunda bir rampa ile ulaşabilmektedir.

Resim 56: (OHK) Bina kapı eşiği

Resim 57: (OHK) Bina içi merdivenler

Giriş kapısı iki kademeli, kanatlı PVC kapılardan oluşmaktadır. Kapı genişliği uygun fakat önünde eşik bulunmaktadır. Bina içinde birinci kattaki kütüphaneye ulaşmak için asansör bozuk olduğu için tek seçenek olarak merdivenler var. Merdiven basamak derinlik ve yükseklikleri eşit, sırayla 27 – 17 cm'dir. Standart değere göre derinlik en az 28 cm, yükseklik en fazla 16-18 cm olmalıdır. Kaydırmazlık bandı bulunan merdivenlerin tırabzanı, beton duvar şeklinde olup küpeştesi yoktur.

Bina içi yatay dolaşım alanları mermer mozaik yapıda kaygan özelliktedir. Koridorlar ve kapı geçişleri, temiz geçiş genişliğine sahiptir. Pencere önlerinde denizlik var, kalorifer petekleri de pencere altında konumlandırılmış ancak pencere kolları yüksekte kalmıştır. Binada toplam 6 adet tuvalet bulunmakta ancak engelliler için düzenlenmiş bir tuvalet bulunmamaktadır.

Resim 58: (OHK) Kütüphane giriş kapısı

Resim 59: (OHK) Çalışma masaları

Resim 60: (OHK) Süreli yayınlar

Resim 61: (OHK) Kitap rafları

Kütüphane düzeni, duvar kenarına sıralanmış kitap rafları, ortada çalışma masalarının olduğu geniş bir salondan oluşmaktadır. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri 68-71 cm şeklinde olup standardın altında kalmaktadır. Süreli yayınlar kısmında dolaşım için yeterli genişlik bulunmaktadır.

Oyaca Halk Kütüphanesi, okulun içinde olmasının da etkisiyle halk kütüphanesinden ziyade bir okul kütüphanesi görünümündedir.

IV.2.9. Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi

Resim 62: Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi (CMHK) bina girişi²¹

Resim 63: (CMHK) Kütüphane giriş kapısı

Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi, Keçiören Belediyesi Yunus Emre Kültür ve Sanat Merkezi ikinci katında, bir okuma salonu ve çocuk bölümünden oluşan bir kütüphanedir. Kütüphanenin erişilebilirlik değerlendirmesi yapılırken bina girişi, merdivenler, asansör, tuvaletler ve dolaşım alanları; Kültür ve Sanat Merkezinin bölümleri olması sebebiyle, bu kısımlardaki sonuçlar da Merkezin değerlendirme sonuçları olmaktadır. Binaya ait özel bir otopark olmayıp, yol kenarlarında yer yer çizgilerle gösterilen park yerleri bulunmaktadır. Rampa başlangıcı önünde kaldırım kenarında bir alan engelli park yeri olarak yerde çizgiler ile gösterilmiş, ancak ayrılan alan normal bir araçlık park yeri şeklindedir.

Bina giriş kapısına 15 basamaktan oluşan bir merdiven ve yan tarafta görüş alanı içinde uzunca bir rampa ile erişim seçeneği bulunmaktadır. Rampa ölçüleri; yüksekliği 2 metre, taban uzunluğu 12,6 metre, rampa uzunluğu 14 metre, eğimi ise %15'dir. TS 9111'e göre 100 cm üzerindeki yüksekliklerde maksimum eğim oranı %6 olması gerekmekte, ayrıca 9 metreyi aşan rampa uzunluklarında her 9 metrede bir dinlenme

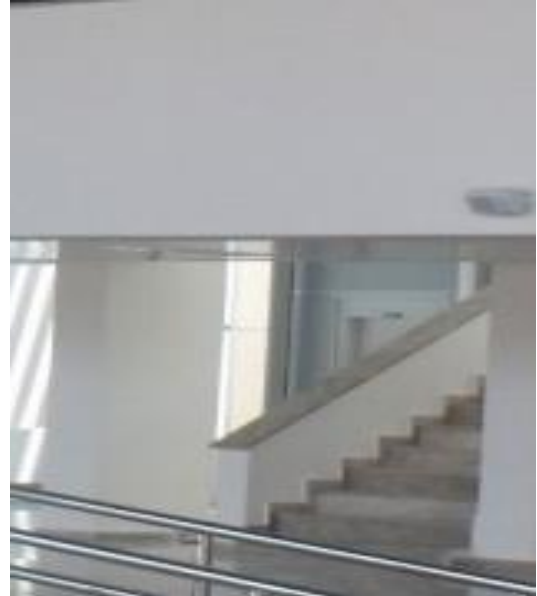
²¹http://www.kecioren.bel.tr/YUNUS_EMRE_KULTUR_MERKEZI-4-tesis.html adresinden erişildi.

için sahanlık bırakılması gerekmektedir. Mevcut rampayı kol gücüyle çalışan bir tekerlekli sandalye kullanıcısının, yardımsız aşması çok zor görünmektedir. Rampa yüzeyi kaygan değil ve uygun ölçüde küpeştesi vardır. Giriş kapısı ilk olarak fotoselli kapı, ardından kanatlı kapı ve son olarak manyetik geçiş bloğu bulunmaktadır. Fotoselli kapı geçiş genişliği uygun fakat kanatlı kapı ve sonrasındaki geçişin olduğu kısım kullanım alanını daraltmaktadır.

Bina içi yatay dolaşım alanlarının genişliği uygun ve asansöre kadar düz erişim sağlanmaktadır. Zeminler mermer karo kaplama olup kaygan özelliktedir. Her katta bayan ve erkek kullanımı için bir tuvalet bulunmakla beraber engelli tuvaleti düşünülmemiştir.

Resim 64: (CMHK) Bina içi döner merdivenler

Resim 65: (CMHK) Bina içi merdivenler

Dikey dolaşım alanları açısından katlar arasında erişim için birisi döner merdiven olmak üzere iki ayrı merdiven bulunmaktadır. Döner merdivenin katlar arasındaki bazı dönüş yerlerinde baş yüksekliği 220 cm'nin oldukça altında

kalmaktadır. Diğer merdivenin basamak yükseklik ve derinliği uygun fakat kenarda duvar şeklinde tırabzan yapılmış ve küpeşte bulunmamaktadır.

Binada tek asansör bulunmakta ve asansöre bina giriş kapısından yönlendirme yapılmamıştır. Asansör otomatik kapılı ve kapı genişliği 85 cm ile temiz geçiş genişliğinin altında kalmaktadır. Asansör kapısının yanında bilgilendirici işaretler standarda uygun fakat Braille işaretler kullanılmamıştır. Kabin içi net boyutları için değerlendirme formunda verilen en az değerler (asansör kovası genişliğine göre) olan 120 cm x 150 cm veya 95 cm x 140 cm ölçülerine yakın olmakla beraber tam tutmamaktadır (110 cm x 133 cm). Mevcut ölçüler ile asansörü, tekerlekli sandalye kullanan bir birey düz giriş ve geriye doğru düz çıkış şeklinde kullanabilir ancak, içeride manevra yapamaz.

Resim 66: (CMHK) Kitap rafları

Resim 67: (CMHK) Çalışma masaları²²

²²<http://www.cemilmerickutup.gov.tr/TR,153360/galeri.html> adresinden erişilmiştir.

Kütüphane okuma salonu kapısı kanatlı kapı olup 88 cm ile temiz geçiş genişliğine sahip değildir. Kitap rafları genelde duvara yaslı biçimde olmak üzere, paralel yerleşim de bulunmakta ve raf aralıkları yeterince geniş durumdadır. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri 63-75 cm ile standardın altında kalmıştır. Tekerlekli sandalye ile yaklaşımda masa kullanımı sorun yaratacaktır. Ödünç alma kısmına geçiş kapısı ve yaklaşımda mobilya yerleşim şekli ile masanın diz altı boşluğu standart dışı kalmaktadır.

IV.2.10. Keçiören Aktepe Halk Kütüphanesi

Resim 68: Aktepe Halk Kütüphanesi (AHK) çalışma masaları ve raflar

Bağımsız, küçük bir kütüphane binası olarak düzenlenmiş olan Keçiören Aktepe Halk Kütüphanesi, bir park içinde yer almakta, kendisine ait bahçesi, otoparkı bulunmamakta ve kaldırıma açılan bir kapı ile girişi sağlanmaktadır. Genel olarak engellilere yönelik bir düzenleme yapılmamış olan kütüphaneye erişimde; kaldırıma çıkışta, bina giriş kapısında, ödünç alma (personel odası) bölümü girişinde ve tuvalet

kapısında olmak üzere toplam 4 noktada kot farkı bulunmaktadır. Bu farklılıklar için de rampa yapılmamıştır.

Resim 69: (AHK) Süreli yayınlar

Resim 70: (AHK) Ödünç alma masası

Dolaşım alanlarında zemin PVC kaplama olup kaygan olmayan bir yapıdadır. İç kapı olarak yalnızca ortak kullanım için yapılmış olan tuvalet kapısı bulunmakta ve tuvalet alaturka tiptedir. Ödünç verme ve üyelik işlemlerinin yapıldığı personel odası ile karşısında bulunan çalışma odası, geçiş boşlukları bırakılarak düzenlenmiştir.

Kütüphane düzeni açısından girişte sağ ve sol tarafta duvara yaslı raflarda süreli yayınlar bulunmakta ve bu kısımda dolaşım alanı genişliği uygundur. İç kısımda da kitap rafları duvara yaslı sıralanmış ve ortalara çalışma masaları yerleştirilmiştir. Kullanıcı yoğunluğu da olduğu için masalar arasında dolaşım zor, masalar ile raflar arası mesafe oldukça dardır. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri 70 cm ve 75

cm ile standardın altında kalmaktadır. Masa altı diz boşluğu ise 35 cm derinliğindedir (masa altında 49 cm engelleyici obje bulunmamalıdır).

IV.2.11. Mamak İlçe Halk Kütüphanesi

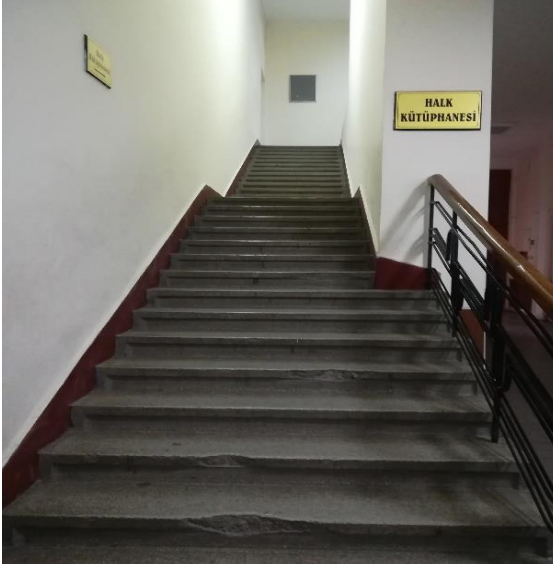

Resim 71: Mamak İlçe Halk

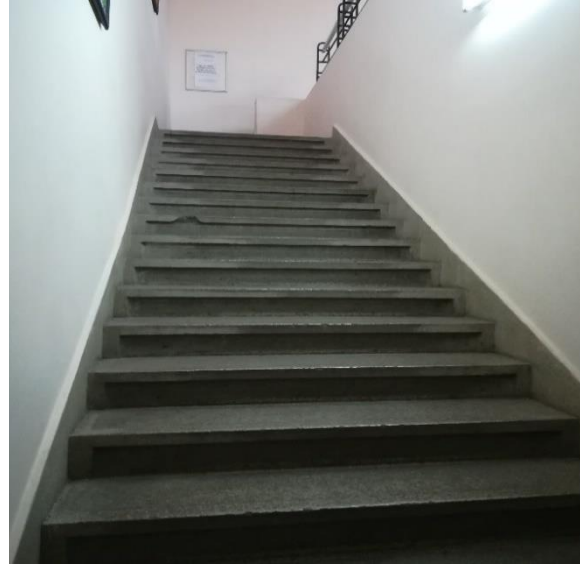
Resim 72: (MHK) Bina giriş rampası

Kütüphanesi(MHK) bina giriş merdivenleri

Mamak İlçe Halk Kütüphanesi, geniş bir bahçe içinde bulunan Mamak Kültür Merkezinin birinci katında yer almaktadır. Kaldırımdan bahçeye düz giriş bulunmakta ve bina kapısına çıkılan dört merdivenlik yükseklik için sağ tarafta bir de rampa yapılmıştır. 47 cm yüksekliğindeki rampanın eğimi %19 ile 16-50 cm yükseklik için olması gereken %9'luk orandan daha diktir. Giriş merdivenleri ile rampa zemini, kaygan olmayan yapıda ve tırabzansızdır.

Resim 73: (MHK) Kütüphaneye çıkan
merdivenler

Resim 74: (MHK) Okuma salonu
merdivenleri

Tarihi bir bina olan ve genel olarak, hissedilebilir yüzey uygulaması haricinde, engellilere yönelik bir düzenlemesi bulunmayan yapıda kütüphane giriş kapısına kadar olan mesafede iki ayrı yerde, kütüphane içinde de birisi dolaşım alanında diğeri de okuma salonuna çıkarken olmak üzere toplam dört ayrı noktada kot farkı nedeniyle merdiven bulunmaktadır. Merdiven özellikleri; basamak ölçüleri değişken, yüzeyleri farklı özellikte olmasına karşın tümünde kaygan yapıda, kaydırmazlık bandı olmayan, kısmen tırabzan bulunan, okuma salonuna çıkışta ise tırabzansız ve kısmen de her iki kenarında duvar bulunan yapıdadır. Merdiven başlangıcından 30 cm önce ve bitiminden 30 cm sonra hissedilebilir yüzey bulunmaktadır.

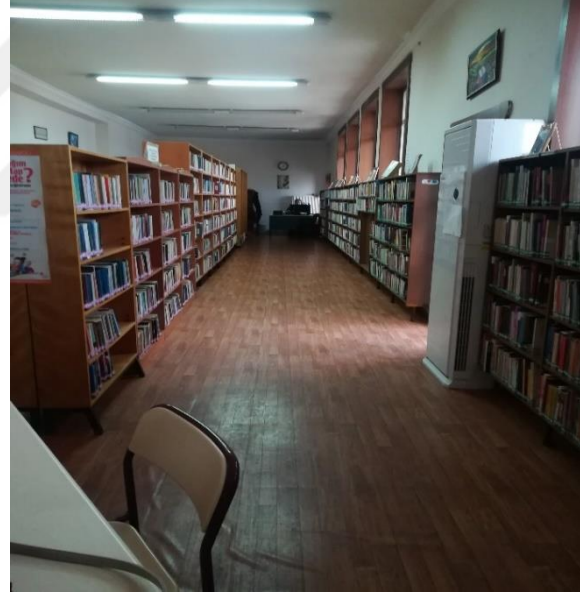
Resim 75: (MHK) Kot farkı olan yerler

Resim 76: (MHK) Fotokopi alanı zemin kot farkı

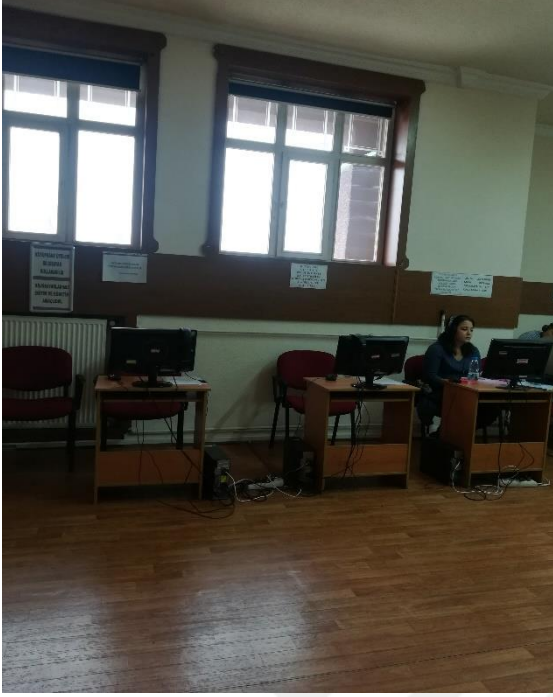
Resim 77: (MHK) İnternet erişim odası kapı girişi

Resim 78: (MHK) Kitap rafları

Yatay dolaşım alanlarında kapı genişlikleri farklılık göstermekte ve kapıların bir kısmı 90 cm'nin altında geçiş genişliğine sahiptir. Geçiş genişliğinin dar olmasının yanı sıra eşiklerdeki kot farkı da standarda uymayan bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zemin kaplamaları odalarda ahşap parke kaplama şeklindedir.

Kütüphane içinde kullanıcılar için tuvalet bulunmamakta, bina giriş katında bulunan alaturka tuvaletler kullanılmaktadır.

Resim 79: (MHK) İnternet erişim odası

Resim 80: (MHK) Okuma salonu

Yetişkin bölümü, çocuk bölümü ve internet erişim odalarındaki mobilya düzeni uygun geçiş genişliklerini karşılarken üst katta bulunan okuma salonunda masalar arasındaki mesafeler dardır. Yetişkin bölümünde çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri sırayla 71 ve 74 cm ile standart değerinin altında kalmaktadır.

Ödünç alma ve diğer personel masaları, yükseklik yönünden uygun fakat yaklaşım yönünden diz altı derinliğine sahip değildir.

IV.2.12. Kutludüğün Halk Kütüphanesi

Resim 81: Kutludüğün Halk Kütüphanesi (KDK)

Kutludüğün Halk Kütüphanesi, giriş katı işyeri olan bir binanın üst katında yer almakta ve dışarıya açılan ayrı bir kapı ile girişi sağlanmaktadır. Bahçe içinde araç park yeri bulunmasına karşın engelliler için yer ayrılmamıştır. Giriş kapısına üç basamaklık bir kot farkı bulunmakta ve rampa düzenlemesi de yapılmamış olan kapı girişi, yeterli geçiş genişliğine sahiptir.

Resim 82: (KDK) Bina giriş
merdivenleri

Resim 83: (KDK) Bina içi merdivenler

Bahçesi olmayan ve yoldan direkt olarak bina girişine ulaşılabilen giriş merdivenlerinin basamakları, farklı yükseklik ve derinlik ölçülerine sahiptir. Merdivende her 8-10 basamakta bir sahanlık kuralına uyulmamış ve her iki kenarı duvar olan merdivenlere tek taraflı olarak tırabzan yapılmıştır. Basamak uçları çıkıntılı ve kaydırmazlık bandı da bulunmayan merdivenler engeli olmayan bireyler için de sorun çıkarabilecek yapıdadır.

Merdivenleri çıktıktan sonra bir kapıdan daha geçilen kütüphanenin giriş koridorunda, kullanıcıların eşyaları için kilitli dolaplar bulunmakta ve dolap yükseklikleri erişilebilir iken askılar oldukça yüksekte kalmıştır. Yatay dolaşım alanı olarak iç kapıların genişlikleri 84 cm ile standart dışı kalmakta ve engelliler için uyumsuz olan tuvalet girişinde de rampasız eşik bulunmaktadır. Pencere kolları da yüksek yerleştirilmiştir.

Resim 84: (KDK) Raflar ve çalışma masaları

Resim 85: (KDK) Ödünç alma masası

Kitap rafları duvara yaslı biçimde sıralanmış, görevli personelin masasına yaklaşım için yeterli alan bulunmaktadır. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri ise 72 ve 75 cm ile standart değerlerin altında kalmaktadır.

Resim 86: (KDK) Bilgi erişim odası

Resim 87: (KDK) Kitap rafları

İnternet erişim odası ve okuma salonundan oluşan kütüphanenin alanı geniş fakat buna rağmen bazı yerlerde raflar ile çalışma masaları arasındaki mesafe temiz geçiş genişliğini bile karşılayamamaktadır.

IV.2.13. Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi

Resim 88: Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi (PHK)²³

Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi, Belediye Kültür Merkezi binasında bahçeye açılan bağımsız bir girişe sahiptir. Kaldırımdan bahçeye geçiş için 2 basamaklı bir merdiven (basamak derinlik ve yüksekliği uygun) ile ana yoldan araç girişi için ayrılmış hafif eğimli bir yol olmak üzere iki seçenek bulunmaktadır. Bu yoldan bina girişine geçişte rampasız, 8-10 cm'lik bir kot farkı bulunmaktadır.

²³<https://www.google.com.tr/maps> adresinden erişilmiştir.

Resim 89: (PHK) Kütüphane giriş kapısı

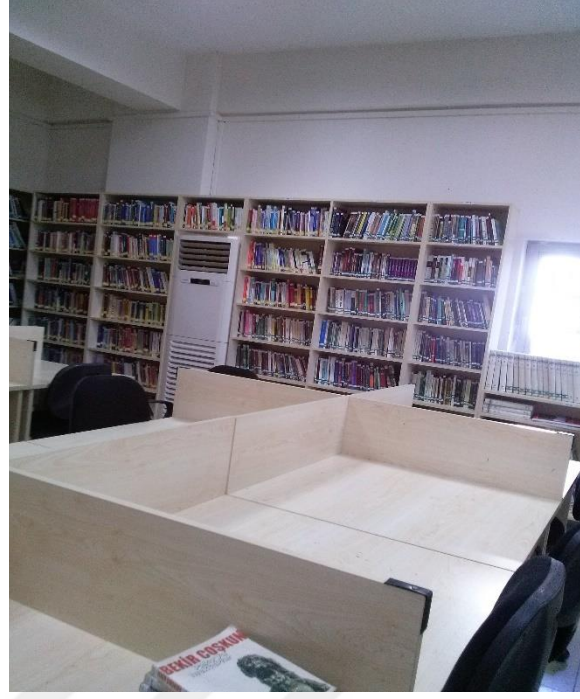

Resim 90: (PHK) Gezici kütüphane

Gezici kütüphanesi de bulunan Porsaklar Saray Halk Kütüphanesi'nin giriş kapısı; içeriye doğru açılan, tek kanatlı, uygun genişlikte (91 cm), fark edilmesini sağlayan şeritleri de olan geniş cam yüzeyli bir kapıdır. Kapı girişinde 1 cm yükseklikte paspas ve 2 cm'lik rampasız bir eşik bulunmaktadır. Giriş kapısından sonra yeterli manevra alanı bırakılarak ikinci bir kapı (90 cm) yapılmıştır. Ardından karşıda idari büro, sağda bilgisayar odası ve bilgisayar odasından da içeriye okuma salonuna geçilebilmektedir. Zemin karo fayans şeklinde olup kaygan özelliindedir.

Resim 91: (PHK) İnternet erişim alanı

Resim 92: (PHK) Okuma salonu

Bilgisayar odası ile okuma salonu arası camlı bir bölme ile ayrılmış, kapı geçiş genişliği 108 cm ile yeterlidir. Bilgisayar odasında iki adet personel masası da bulunmakta ve ödünç alma işlemleri burada yapılmaktadır. Dolaşım alanı olarak bu kısım yeterli genişliğe sahip olmakla beraber okuma salonu, tekerlekli sandalye kullanan bir kişi için yeterli geçiş genişliğine sahip değildir. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri sırayla 71 ve 73 cm ile standardın altında kalmaktadır. Kitap rafları duvara yaslı şekilde sıralanmış, ortada çalışma masaları yer almaktadır.

Kütüphane içinde tuvalet bulunmamakta, Kültür Merkezindeki tuvaletler kullanılmaktadır. Hissedilebilir yüzey uygulaması ve bilgilendirici işaretler kullanılmamıştır. Kütüphane içindeki bölümler birbirinden PVC doğrama ve cam yüzeylerle ayrıldığı için ses yalıtımı uygun değildir.

IV.2.14. Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi

Resim 93: Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi (AYHK) bina dış görünümü²⁴

Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi, bağımsız bir bina olmayıp geniş bir alan üzerine kurulmuş olan Akyurt Aile Yaşam Merkezi binası içinde ikinci katta yer almaktadır. Bina girişine kadar olan kısımda kot farkı yalnızca kaldırımında bulunmakta ve rampa da yapılmamıştır. Binanın kütüphaneye erişilecek giriş kısmı oldukça bakımsız bir izlenim bırakmaktadır. İş merkezi olarak düşünülmüş olan binanın girişinde olsun, katlarda olsun farklı işkollarından esnaf dükkanları ile belediyenin bazı birimleri bulunmaktadır. Binanın arka tarafında bir girişi daha bulunmakta ve bu kısımdan Aile Yaşam Merkezine ulaşılmaktadır. Bu ikinci girişte katlar arası ulaşımda daha özenli yapılmış bir merdivenle birlikte asansör de bulunmaktadır. Aile Yaşam Merkezi içinde ziyaret tarihimizde henüz kullanıma açılmamış ancak hazırlıkları bitme aşamasında olan

²⁴<https://www.google.com.tr/maps/> adresinden erişilmiştir.

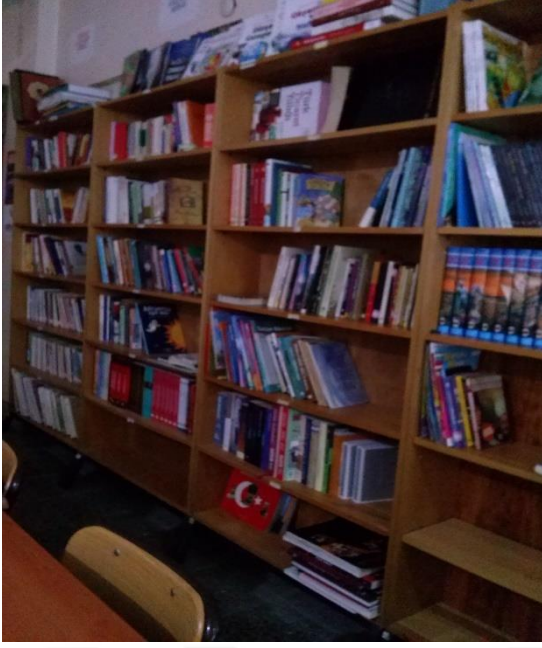
kütüphane birimi de yer almaktadır. Böylece aynı bina içinde iki ayrı kütüphane olması dikkat çekicidir.

Resim 94: (AYHK) Bina giriş kapısı kot farkı

Bina giriş kapısı kanatlı PVC kapı şeklindedir. Kapı genişliği 88 cm fakat kanatlı kapı olduğu için her iki kanat açıldığında uygun geçiş genişliğine ulaşılabilmektedir. Kapı girişinde 6 cm yüksekliğinde rampasız bir eşik bulunmaktadır.

Bina içinde dolaşım alanları uygun genişlikte ve kütüphanenin bulunduğu kata erişim yalnızca merdivenle olmaktadır. Döner merdiven tipinde yapılmış olan merdivenlerin basamak sayısı fazla, ara sahanlığı bulunmamakta ve merdivenin alt boşluğunda korumalık alan düşünülmemiştir. Bina içinde katlarda alaturka tuvalet bulunmakta, engelliler için düzenlenmiş bir tuvalet bulunmamaktadır.

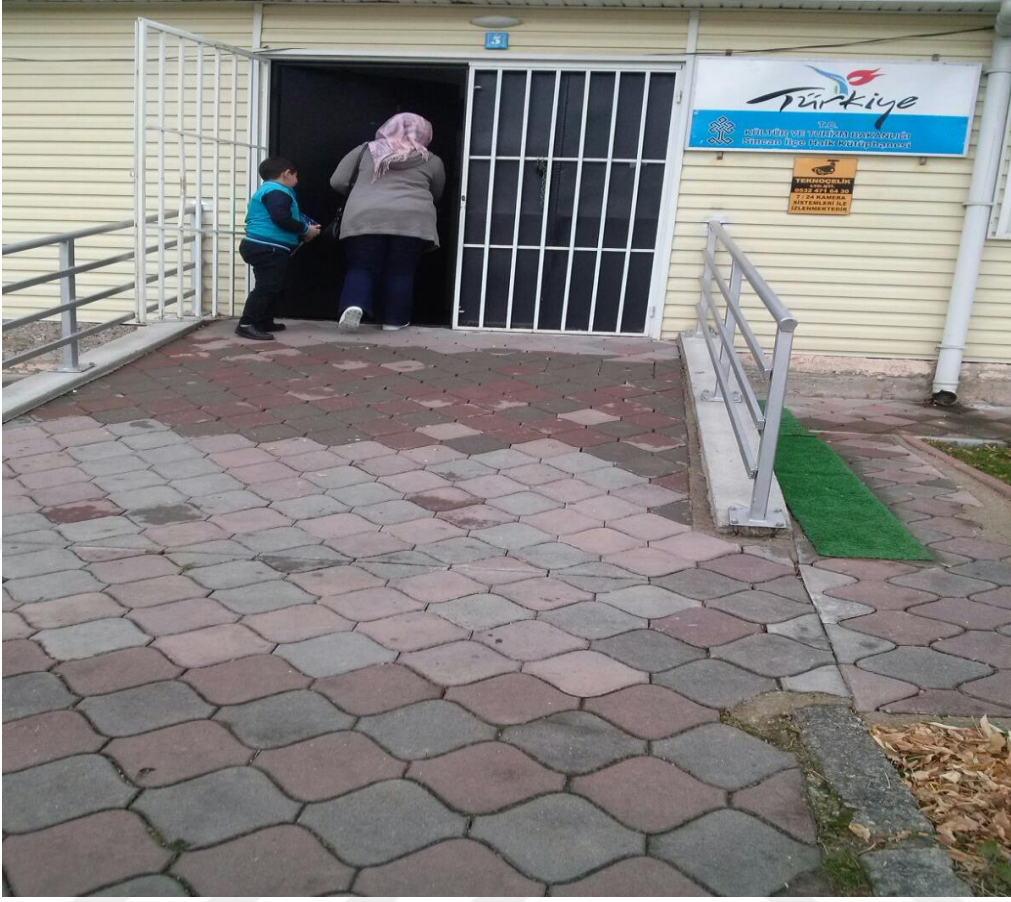
Resim 95: (AYHK) Çalışma masası ve raflar

Resim 96: (AYHK) Kitap raf aralığı

Kütüphane giriş kapısının genişliği 88 cm ve kot farkı yoktur. Aradan duvarla bölünmüş, kapı olmaksızın geçiş boşluğu olan iki odadan oluşan kütüphanede birinci oda çalışma salonu şeklinde, diğer oda ise raflar ve personel masası yerleştirilerek tasarlanmıştır. Girişte bulunan çalışma masaları ile raflar arasındaki mesafe 107- 67 ve 79 cm şeklinde farklılık göstermektedir. Bu mesafe, sandalyede bir kişi çalıştığında daha da daralacak ve engeli olmayanlar için bile geçiş genişliğini sağlamayacaktır. Çalışma masasının alt ve üst yükseklikleri 72-74 cm ile standart değerinin altında kalmaktadır. İkinci odada birbirine paralel olan kitap rafları arasındaki mesafe 78-86-90 cm şeklinde değişkenlik göstermektedir.

IV.2.15. Sincan İlçe Halk Kütüphanesi

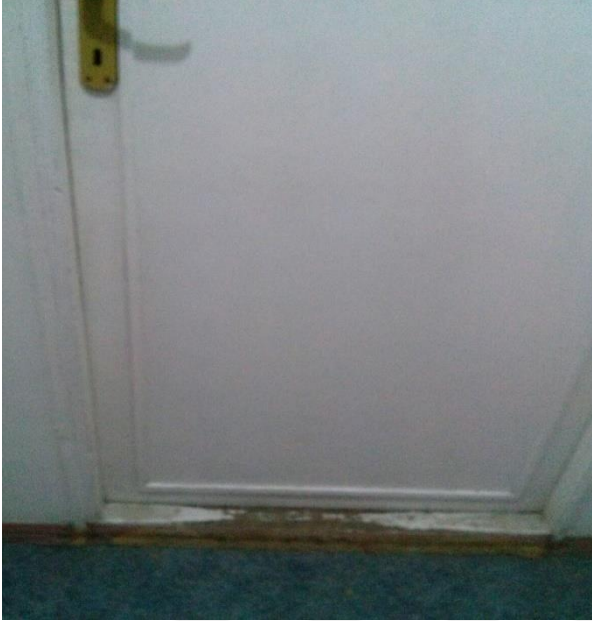

Resim 97: Sincan İlçe Halk Kütüphanesi (SHK) bina girişi

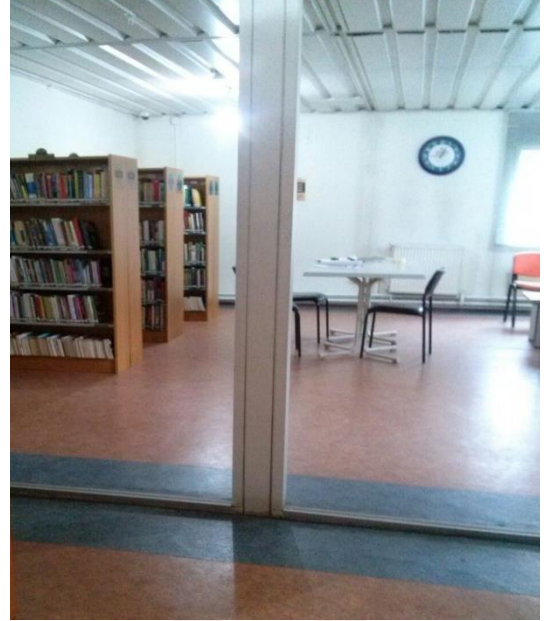
Bağımsız bir kütüphane binası olarak yapılmış olan Sincan İlçe Halk Kütüphanesi, tek katlı prefabrik bir yapı olup, kaldırımdan binaya kadar iki noktada rampa yapılmıştır. Birincisi %18, ikincisi de %30 eğime sahip olan rampaların yükseklik ölçülerine göre olması gereken en fazla eğim miktarı sırayla , %9 ve ikinci rampa için de %8'dir. Rampa yüksekliğinin 15 cm'yi aşması halinde kenarda bulunması gereken tırabzan, 30 cm yükseklikteki birinci rampaya yapılmamış yalnızca 100 cm yüksekliğe sahip olan ikincisine yapılmıştır. Bina girişi arada küçük bir boşluk ile peşe peşe gelen iki adet kanatlı kapıdan oluşmakta ve sırasıyla geçiş genişlikleri 98 cm ve 78 cm'dir.

Bina girişinde banko ve kullanım alanları ile ilgili yönlendirici işaret bulunmamaktadır.

Otoparkı da olmayan kütüphanede genel olarak engellilere yönelik bir düzenleme yoktur.

Resim 98: (SHK) Tuvalet kapı önü kot farkı

Resim 99: (SHK) Dolaşım alanı kot farkı

Yatay dolaşım alanı olarak bina iç kapılarının genişlikleri değişken ve 84-86cm ölçülerindedir. Kapı önleri ve okuma salonu zemininde panel şeritle bölmeden kaynaklı 0,6 cm'yi geçen eşikler bulunmaktadır. Mobilya düzeni, geçiş genişlikleri için tüm alanlarda uygun değildir. Zeminler PVC kaplama ve kaygan olmayan özelliktedir. Bina içinde iki adet tuvalet bulunmakta ve engelli tuvaleti bulunmamaktadır.

Resim 100: (SHK) Kitap raf aralıkları

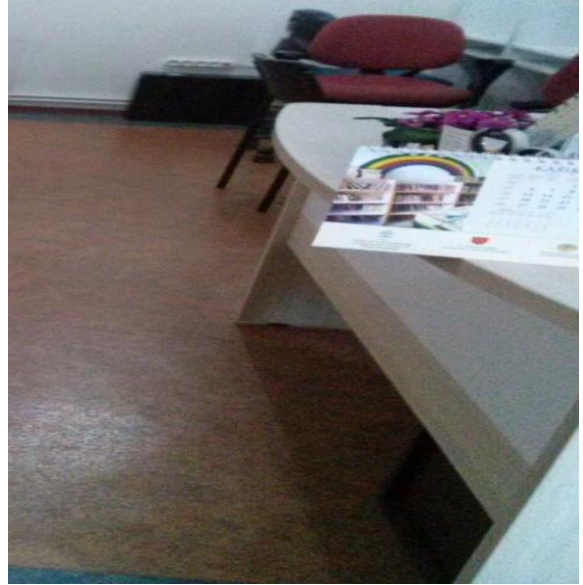

Resim 101: (SHK) Çalışma masaları

Kütüphane kullanım alanı yönünden, çalışma masalarının alt üst yükseklikleri sırayla 71 ve 74 cm ile standart değerin altında kalmaktadır. Kitap raf aralıkları değişkenlik (83-87 ve 93 cm gibi değerler ölçülmüştür) göstermektedir.

Resim 102: (SHK) Süreli yayınlar

Resim 103: (SHK) Ödünç alma masası

Sürelî yayınlar girişten sonra, bir koridor boyunca sıralanan masalar üzerine yerleştirilmiş ve 90 cm'lik temiz geçiş genişliği bulunan bir alandır.

IV.2.16. Sincan Yenikent Halk Kütüphanesi

Resim 104: Sincan Yenikent Halk Kütüphanesi (YHK) bina girişi

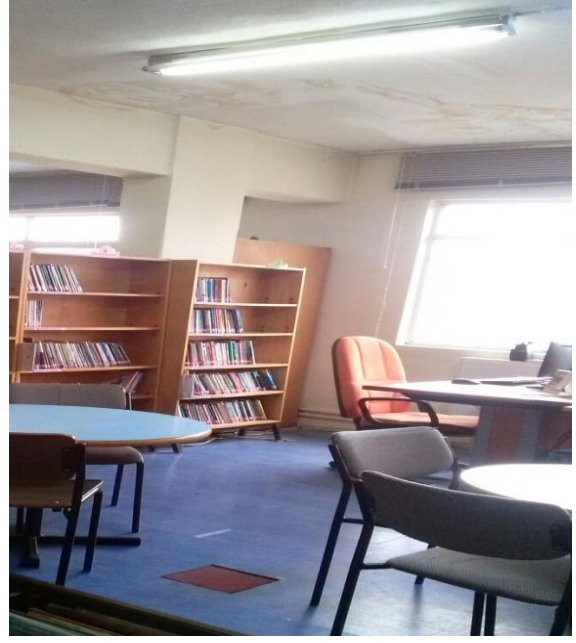
Resim 105: (YHK) Bina içi merdiven ve tırabzanlar

Sincan Yenikent Halk Kütüphanesi, iki katlı bir binanın üst katında yer almakta ve dışarıya bağımsız bir çıkışı vardır. Eski bir bina olan ve genel olarak bakımsız bir izlenim bırakan yapının bina giriş kapısına, kaldırım yüksekliği sonrası iki tarafı tırabzanlı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısı kanatlı kapı ve tek tarafı 88 cm genişliğindedir.

Bina giriş kapısından sonra üst kata çıkan merdivenler karo fayans ile kaplanmış kaygan özellikte, kaydırmazlık bandı bulunmayan, tek taraflı tırabzan yapılmış, basamak ölçüleri 17 cm yükseklik ve 28 cm derinliktedir. Basamak derinlik ve yükseklikleri dış merdivenlerde değişken ölçülerde iken iç merdivenler bu konuda uygun ölçülerdedir.

Resim 106: (YHK) Kütüphane girişi

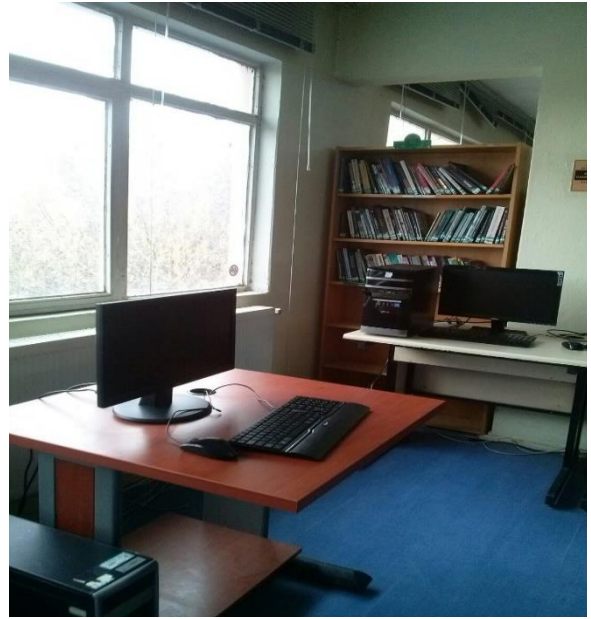

Resim 107: (YHK) Dolaşım alanı

Kütüphane girişi için merdivenlerden sonra iki kapı bulunmakta ve bu kapılar 88 cm genişliğinde kanatlı kapı özelliğindedir. Yatay dolaşım alanları olarak içeride kot farkı bulunmamakta, engelliler için tuvalet yok ve zemin PVC kaplama olup kaygan olmayan bir yapıdadır.

Resim 108: (YHK) Raf aralıkları

Resim 109: (YHK) Bilgisayar masası

Kütüphane kullanımını yönünden mobilyaların düzeni, temiz geçiş genişliğini sağlamaktan uzak, aynı şekilde raf aralıkları değişken olup (88 cm, 86 cm gibi değerler ölçülmüştür), çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri sırasıyla 70 ve 73 cm şeklinde standart değerleri karşılayamamaktadır.

IV.2.17. Sincan Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi

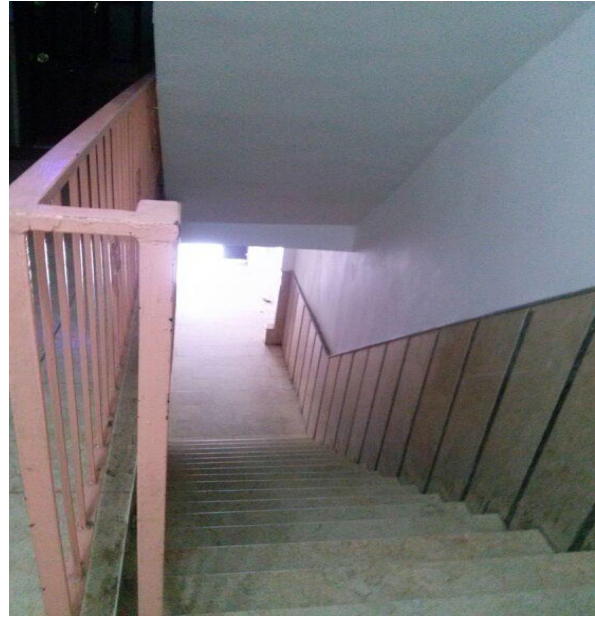

Resim 110: Sincan Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi (ŞÇK) bina giriş kapısı

Resim 111: (ŞÇK) Bina önü kaldırım kot farkı

Sincan Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi, bahçesi olmayan ve kaldırımdan doğrudan girişi olan bir binanın ikinci katında bir apartman dairesinin, kütüphane olarak düzenlenmesiyle kazanılmıştır. Bina girişinde kaldırım ve kapı önünde eşik nedeniyle kot farklılıkları bulunmakta ve rampa yapılmamıştır. Giriş kapısı genişliği, kanatlı kapı açık olduğunda ancak yeterli ölçüdedir.

Resim 112: (ŞÇK) Kütüphane giriş kapısı

Resim 113: (ŞÇK) Bina içi merdivenler

Kütüphaneye ulaşmak için binada merdiven dışında bir seçenek bulunmamaktadır. İç merdivenler mermerden yapılmış, kaygan özelliğe ve kaydırmazlık bandı yoktur. Merdiven basamakları eşit boyutlarda (yükseklik ve derinlik ölçüleri sırasıyla 17 ve 27 cm) ve tek taraflı olarak tırabzan yapılmış fakat basamak sayısı 8-10'u geçen durumlarda olması gereken sahanlık alanı bırakılmamıştır. Kütüphane giriş kapı genişliği 90 cm'nin altında ve içeriden 10 cm'yi geçen eşik boyu bulunmaktadır.

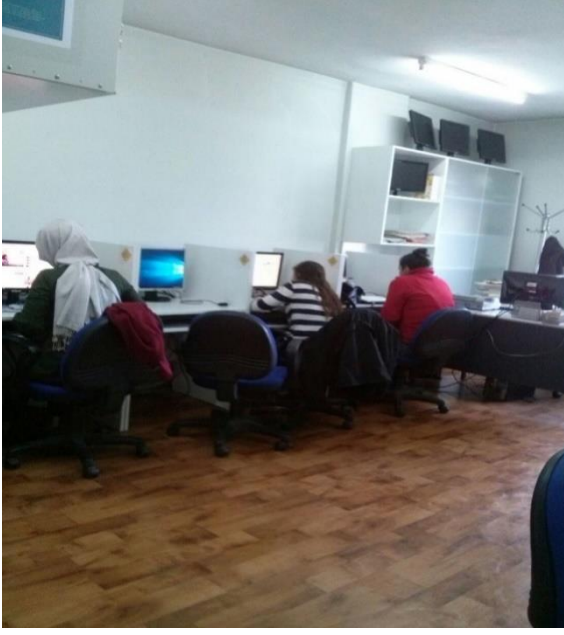
Resim 114: (ŞÇK) Süreli yayınlar

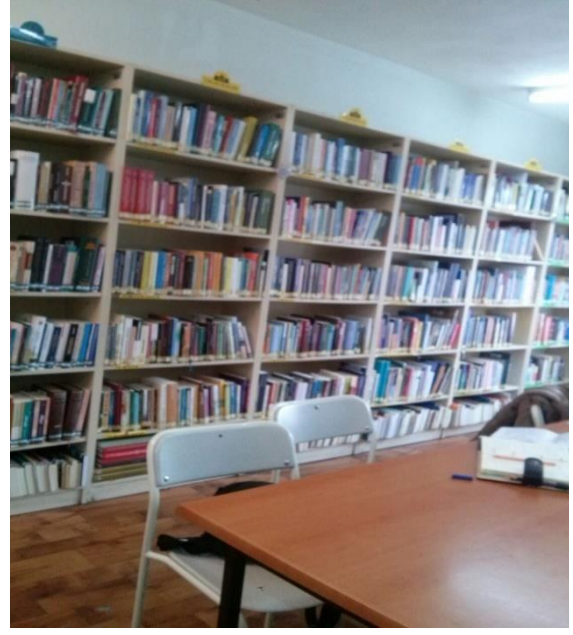
Resim 115: (ŞÇK) Çalışma salonu girişi

Kütüphane giriş kapısının hemen arkasına yerleştirilen raflar, süreli yayınlar bölümünü oluşturmaktadır. Danışma bankosu ödünç alma bölümünde bulunmakta ve banko boyu 122 cm ile standart değer in üstündedir.

Yatay dolaşım alanlarında zemin kaygan olmayan parke kaplama, kot farkı tuvalet girişinde var ve koridor genişliği 110 cm ile geçiş genişliğine uygundur. Kapı genişlikleri değişken olup 81 ile 84 cm aralığında, pencere önlerinde denizlik var ve pencere kollarının yüksekliği uygundur.

Resim 116: (ŞÇK) Bilgi erişim odası

Resim 117: (ŞÇK) Çalışma masaları ve raflar

Kütüphane kullanım alanlarında, internet erişim odası nispeten geniş bir alana sahip; okuma salonu dolaşım alanı olarak geçiş genişliklerini (110 cm) karşılayamamakta ancak 90 cm'lik temiz geçiş imkanı verecek durumdadır. Kütüphane, genel olarak engelliler için erişilebilirlik standartlarından uzaktır.

IV.2.18. Yenimahalle Yahyalar Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesi

Resim 118: Yenimahalle Yahyalar Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesi (YAOK)

Ziyaret tarihinde tadilat nedeniyle kullanıcılara kapalı olan Yahyalar Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesinin iki ayrı girişi bulunmaktadır. Birincisi kaldırımın sıfırlandığı ve yola bitişik bir görünüme sahip olan, açık olduğu zamanlarda da aynı amaçlı kullanılan, idari büro ve depo kısmıdır. İkincisi ise okuyucuların kullanımındaki üst kısımdır ki çalışmanın da konusu bu ikinci kısım ile ilgili olduğu için, ayrıntılı bir inceleme yapılamamıştır. Fakat giriş ve iç mekanla ilgili olarak tadilat kapsamında değişikliğe uğramayacak bazı hususlara değinmekte fayda vardır.

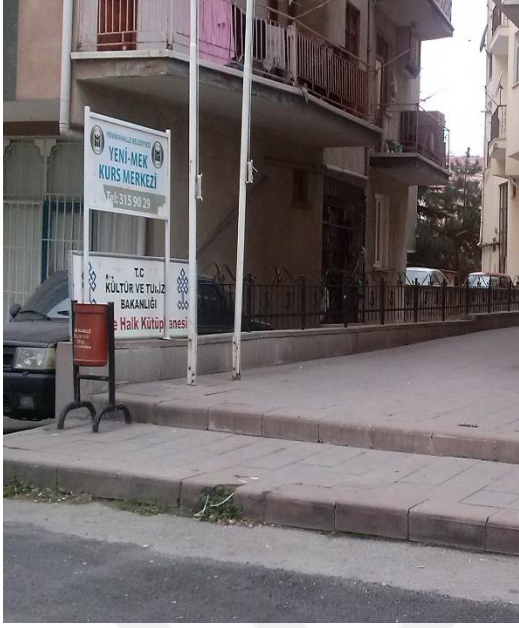
Resim 119: (YAOK) Merdivenler ve
tırabzan

Resim 120: (YAOK) Okuma salonu giriş
kapısı

Kütüphane girişine merdivenle çıkmakta ve giriş kapısı PVC kapıdan oluşmaktadır. Merdivenler dışında, kapı önündeki eşiklerde de kot farkı bulunmakta ve kanatlı kapıların genişliği yeterli ölçüdedir. Zemin kaplaması ve tuvalet tadilat kapsamında olmakla beraber, bayan ve erkek olmak üzere iki adet olan tuvalet alanında engelliler için düzenleme planı olmadığı bilgisi edinilmiştir.

IV.2.19. Şentepe Halk Kütüphanesi

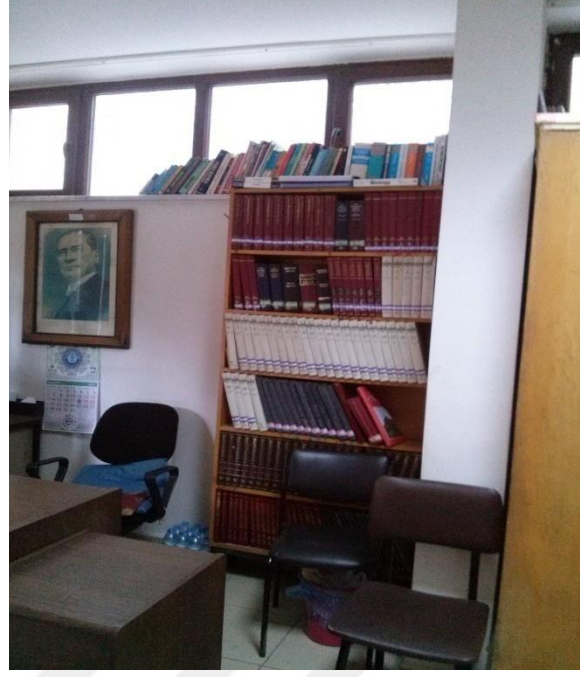
Resim 121: Şentepe Halk Kütüphanesi (ŞHK) kaldırımından kütüphane girişine erişim

Resim 122: (ŞHK) Kütüphane giriş kapısı

Yenimahalle Belediyesi Kültür Sanat Merkezi binasının alt katında bina girişinden ayrı bir girişi bulunan Şentepe Halk Kütüphanesine, yoldan iki basamaklı kot farkı ile çıkılmaktadır. Genel olarak engellilere yönelik bir düzenlemesi bulunmayan kütüphaneye ulaşımında yoldan rampa da yapılmamıştır. Oldukça küçük bir şube kütüphane olarak, giriş kapısı 100 cm ile temiz geçiş genişliğine uygun fakat kapı önünde 4 cm'lik bir yükseklik bulmaktadır. Geniş cam yüzeyli bir kapı olmasına karşın fark edilmesini kolaylaştıracak renkli şerit kullanılmamıştır.

Resim 123: (ŞHK) Raflar ve çalışma masaları

Resim 124: (ŞHK) Ödünç alma masası

Yatay dolaşım alanı olarak zemin, karo fayans kaplama ve kaygan özelliindedir. Kütüphane içinde ortak kullanım için bir adet alaturka tuvalet bulunmakta ve tuvaletin kapı genişlikleri (iki kademeli giriş var) dar, eşikte de 4-5 cm'lik kot farkı bulunmaktadır. İki adet personel masası bulunan alanın kalan kısmında birkaç çalışma masası ve kitap rafları bulunmaktadır. Çalışma masaları ve raflar arasındaki mesafe çok yakın olup geçiş genişliği bir yana, masayı kullanan bir kişinin olması halinde raflara erişim imkanı dahi kalmamaktadır. Çalışma masalarının alt ve üst yükseklikleri sırayla 71 ve 75 cm ile standart değerlerin altında kalmaktadır.

IV.2.20. Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi

Resim 125: Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi(MAEK)

İki katlı bir bina olarak eski Ankara evi mimari tarzındaki Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesine girişte, kaldırım seviyesinden iki basamak, kapı önünde de bir basamak daha olmak üzere toplam üç ayrı noktada kot farkı bulunmaktadır. Giriş kapısı kanatlı kapı, iç kapı ölçüleri de kendi arasında değişkenlik göstermekte ve 80 cm ile temiz geçiş genişliğinin altında olan kapılar bulunmaktadır.

Resim 126: (MAEK) Giriş kat raf düzeni

Resim 127: (MAEK) Bina içi merdivenler

Bina girişinde olduğu gibi bina içinde de kot farklılığı var ve bu kot farkı için merdiven dışında bir seçenek bulunmamaktadır. Eski mimari yapısı gereği ahşap döner merdivenle üst kata çıkılabilmektedir. Basamak derinliği döner merdiven olması sebebiyle farklılık gösterirken düz olan kısımlarda da 24 cm ile standart ölçünün altında kalmaktadır. Ayrıca basamak yüksekliği de 15-18 cm aralığında değişkendir.

Resim 128: (MAEK) Üst kat

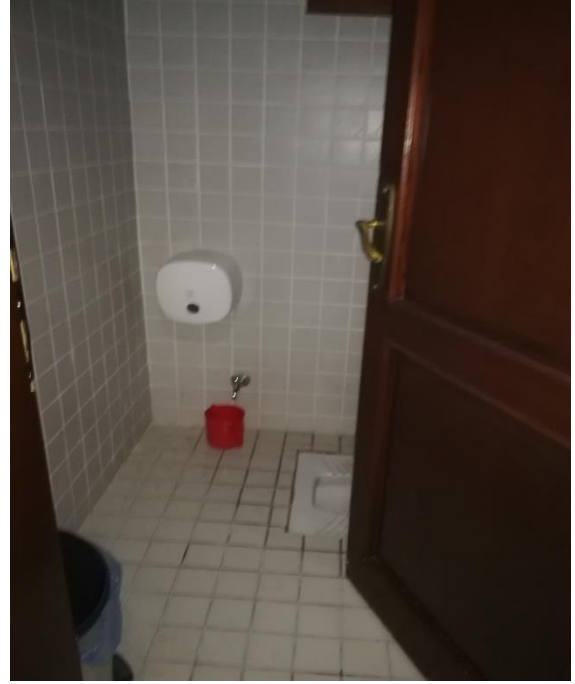

Resim 129: (MAEK) Üst kat raf ve çalışma masaları

Yatay dolaşım alanları giriş katta fayans zemin, üst katta ise ahşap kaplamadır. Zemin üzerinde dokuma kilimler bulunmaktadır. Geçiş genişlikleri farklılık göstermekte ve mobilya döşemesinde bu ölçüler göz önünde bulundurulmamıştır. Kitap rafları ile çalışma masası arasındaki mesafe 95 cm olmakla beraber sandalye çekildiğinde dolaşım imkanı kalmamaktadır. Çalışma masasının alt ve üst yükseklikleri sırayla 69-75 cm ile standardın altında kalmaktadır.

Resim 130: (MAEK) Lavabo, ayna ve musluk

Resim 131: (MAEK) Tuvalet

Bina giriş katında bir adet ortak kullanımda alaturka tuvalet bulunmaktadır.

Bina geneli gerek iç dolaşım, gerekse dış alanlar yönünden engelli bireyler göz önünde bulundurulmaksızın düzenlenmiş ve neredeyse tümüyle erişilemez durumdadır.

IV.2.21. Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi

Resim 132: Altındağ İlçe Halk Kütüphanesi (ADK) kaldırım rampası

Resim 133: (ADK) Bina girişi rampası

Bağımsız iki katlı bir kütüphane binası olarak yeni açılan Altındağ İlçe Halk Kütüphanesinin kendisine ait çalışan ve kullanıcılar için ayrılmış bir otoparkı bulunmamaktadır. Bahçeye, 12 cm yüksekliğindeki kaldırımdan rampa ile girişi vardır. Bina önündeki iki basamak yükseklikteki kot farkı için de hemen yanında bir rampa geçişi bulunmaktadır. Kaldırımdaki rampanın eğimi standarda göre biraz daha dik (%15) olmakla beraber bina girişindeki rampanın eğimi (%9) uygundur. Yeterli genişliğe sahip olana rampanın başlangıç ve bitiminde uygun manevra alanları da bulunmakta ve bina girişine yardımsız erişim mümkündür.

Resim 134: (ADK) Hissedilebilir yüzey

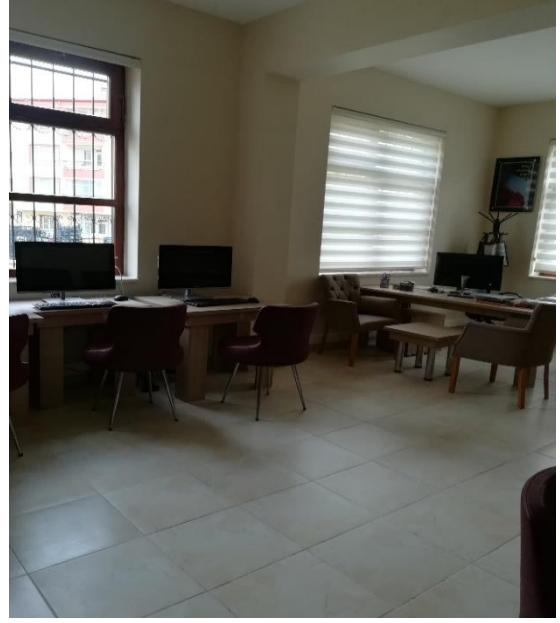

Resim 135: (ADK) Danışma masası

Bina giriş kapısı kanatlı kapı olup, her iki kanat açıldığında uygun geçiş genişliği sağlanmaktadır. Girişte bulunan danışma masasına erişimde manevra alanları yeterli, danışma masası yaklaşım için uygun fakat masa alt yüksekliği 61 cm ile standardın oldukça altındadır. Girişte hissedilebilir yüzey uygulaması kapı önü haricinde bulunmamaktadır. Henüz çok yeni olan ve ziyaret ettiğimiz tarihte düzenleme çalışmaları devam etmekte olan kütüphanenin, bina içi bilgilendirme işaretleri de yerleştirilmemişti.

Resim 136: (ADK) Engelli bölümü kapı
girişi

Resim 137: (ADK) Engelli bölümü
çalışma alanı

Daha ziyade görme engelliler düşünülerek oluşturulmuş bir engelli bölümü ayrılmıştır. Engelli bölümünün kapı geçiş genişliği 80 cm ile standardın altında kalmakta ve buradaki geniş ekranlı bilgisayarların yerleştirildiği masaların yüksekliği de standardın altındadır.

Binada ödünç verme bölümü, okuma salonu, çalışma salonu, gençlik ve çocuk bölümü ile engelli bölümleri bulunmakta ve dolaşım alanları engelliler için geçiş genişliği açısından standarda uygundur. Kapı geçiş genişlikleri değişiklik göstermekte ve 90 cm'nin altında olan kapılar da bulunmaktadır. Zemin karo fayans kaplama ve kaygan değildir.

Resim 138: (ADK) Merdiven altı baş
yüksekliği

Resim 139: (ADK) Asansör

Merdivenlerin basamak genişlik ve derinliği standarda uygun, kaydırmaz bantları bulunmakta ve tırabzan yüksekliği de yeterlidir. Merdiven başlangıç ve bitiminden önce olması gereken hissedilebilir yüzey uygulaması ile merdiven altı baş kurtarma yüksekliği için koruma bulunmamaktadır. Pencere önü denizlikleri yeterli genişliğe sahiptir.

Bina içi dikey dolaşım için yapılmış olan asansöre girişten itibaren 30m'de erişim sağlanmakta, kapı genişliği 120 cm ile uygun, görsel ve sesli uyarı sistemi var, işaretler uygun ölçülerde ve kabartmalıdır. Asansör iç ölçüleri standarda uygun, kabin içi dışı kontrol düğmeleri uygun yükseklikte, kabin iç ölçüleri standarda uygundur.

Resim 140: (ADK) Engelli tuvaleti

Resim 141: (ADK) Lavabo, ayna ve musluk

Kütüphanede engelliler için ayrı bir tuvalet bulunmaktadır. Tuvalet kapı genişliği yeterli ve hem girişte hem de klozete erişimde kot farkı bulunmamaktadır. Klozet, tuvalet kağıdı askısı, lavabo, musluk, sabunluk, ayna yükseklikleri uygun ölçülerdedir. Ancak sabit tutunma çubuğunun yüksekliği 74 cm ile olması gerekenden (80-95 cm) alçakta kalmakta ve klozete olan mesafesi de standarda göre daha uzaktır (mevcut 40cm, ideal 30-35 cm). Engelli tuvaletindeki önemli bir eksik de, iple çekilerek çalıştırılabilir özellikte acil durum çağrı aparatının olmamasıdır.

Kütüphane kullanımını açısından bakıldığında çalışma masalarının yüksekliği tekerlekli sandalye ile yaklaşım için yeterli yüksekliği karşılamamaktadır. Standarda göre alt yüksekliğin en az 75 cm, üst yüksekliğin de en çok 86 cm olması gerekirken, engelli bölümü dahil masa alt ve üst yükseklikleri sırayla 61-71 cm şeklindedir. Arada ciddi fark bulunmakta ve bu durum yeni açılan bir kütüphanede erişilebilirliğin, birkaç unsur yönünden göz önünde bulundurulduğu, çok yönlü olarak ele alınmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

IV.3. Kütüphanelerin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

√ : Uygun

x : Uygunsuz

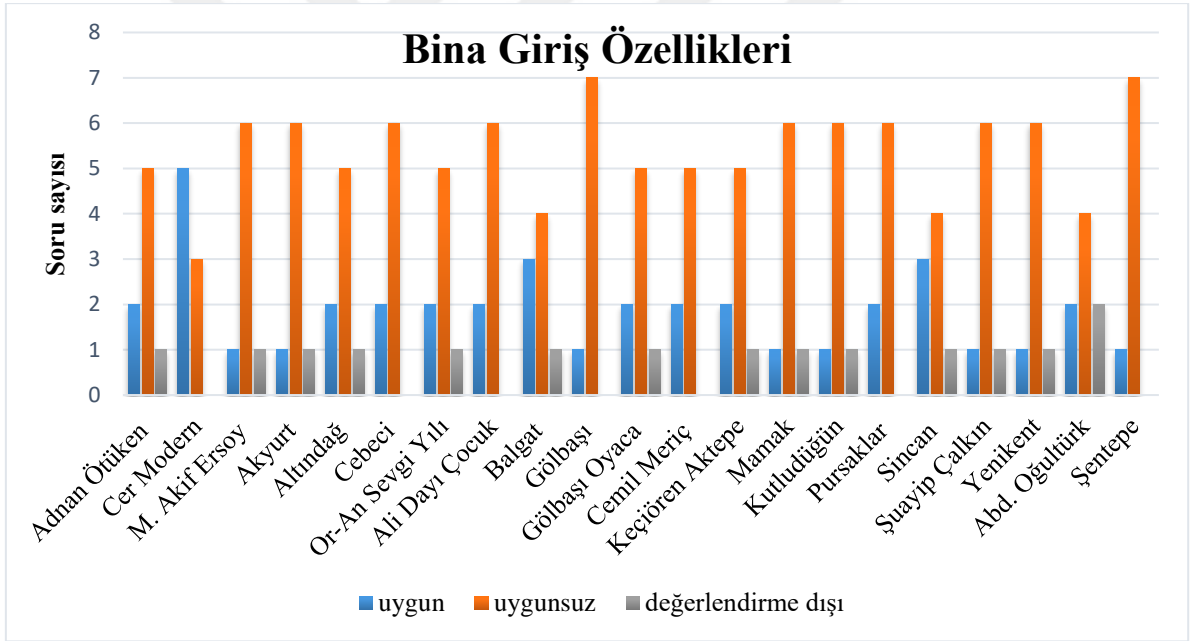
- : Değerlendirme dışı

Tablo 1: Bina Giriş Özellikleri Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Bina girişi düz ayak	Sabit, dayanıklı ve kaygan olmayan bahçe ve giriş yüzeyi	Rampa var	Kapı geçiş genişliği en az 100 cm	Büyük cam kapılarda uyarıcı renkli bant var	Bilgilendirici işaret var	Braille işaret var	Erişilebilir otopark var
Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi (Ktp.)	x	√	√	x	-	x	x	x
Cer Modern Sanat Ktp.	√	x	√	√	√	x	x	√
M.Akif Ersoy Edebiyat Müze Ktp.	x	√	x	x	-	x	x	x
Akyurt İlçe Halk Ktp.	x	√	x	x	-	x	x	x
Altındağ İlçe Halk Ktp.	x	√	√	x	-	x	x	x
Cebeci Halk Ktp.	x	x	x	√	x	√	x	x
Or-An Sevgi Yılı Halk Ktp.	x	√	√	x	-	x	x	x
Ali Dayı Çocuk Ktp.	x	√	√	x	x	x	x	x
Balgat Hüseyin Alpar Halk Ktp.	√	√	√	x	-	x	x	x
Gölbaşı İlçe Halk Ktp.	x	x	x	x	√	x	x	x
Gölbaşı Oyaca Halk Ktp.	x	√	√	x	-	x	x	x
Cemil Meriç İlçe Halk Ktp.	x	x	√	x	√	x	x	x
Keçiören Aktepe Halk Ktp.	x	√	x	x	-	√	x	x
Mamak İlçe Halk Kütüphanesi	x	x	√	x	-	x	x	x
Kutludüğün Halk Ktp.	x	x	x	√	-	x	x	x

Pursaklar Saray Halk Ktp.	x	√	x	x	√	x	x	x
Sincan İlçe Halk Ktp.	x	√	√	x	-	√	x	x
Sincan Şuayip Çalkın Halk Ktp.	x	x	x	x	-	√	x	x
Sincan Yenikent Halk Ktp.	x	x	x	x	-	√	x	x
AbdurrahmanOğultürk Halk Ktp.	x	√	x	√	-	-	x	x
Şentepe Halk Ktp.	x	x	x	√	x	x	x	x

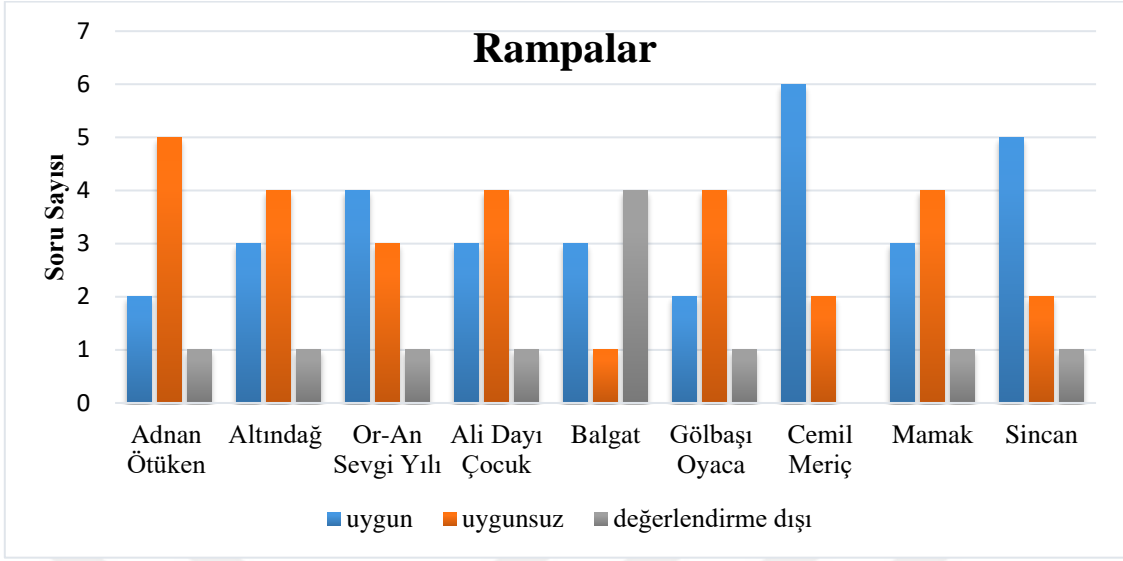
Grafik 5: Bina Giriş Özellikleri

Tablo 2: Rampa Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Sabit, dayanıklı ve kaymayan yüzey	Rampanın genişliği en az 100 cm	Rampa eğimi uygun	Rampa başlangıç ve bitiminde uygun manevra alanı var	9 m'den uzunsa her 9 m'de bir, 150 cm x 150 cm'lik düz dinlenme alanları var	Tırabzan var	Küpeşte, 90 cm yükseklikte	70 cm yükseklikte ikinci küpeşte var
Adnan Ötüken İl Halk Ktp.	√	√	x	x	-	x	x	x
Altındağ İlçe Halk Ktp.	√	√	x	√	-	x	x	x
Or-An Sevgi Yılı Halk Ktp.	√	x	x	x	-	√	√	√
Ali Dayı Çocuk Ktp.	√	√	x	√	-	x	x	x
Balgat Hüseyin Alpar Halk Ktp.	√	√	x	√	-	-	-	-
Gölbaşı Oyaca Halk Ktp.	√	√	x	√	-	x	x	x
Cemil Meriç İlçe Halk Ktp.	√	√	x	√	x	√	√	√
Mamak İlçe Halk Ktp.	√	√	x	√	-	x	x	x
Sincan İlçe Halk Ktp.	√	√	x	x	-	√	√	√

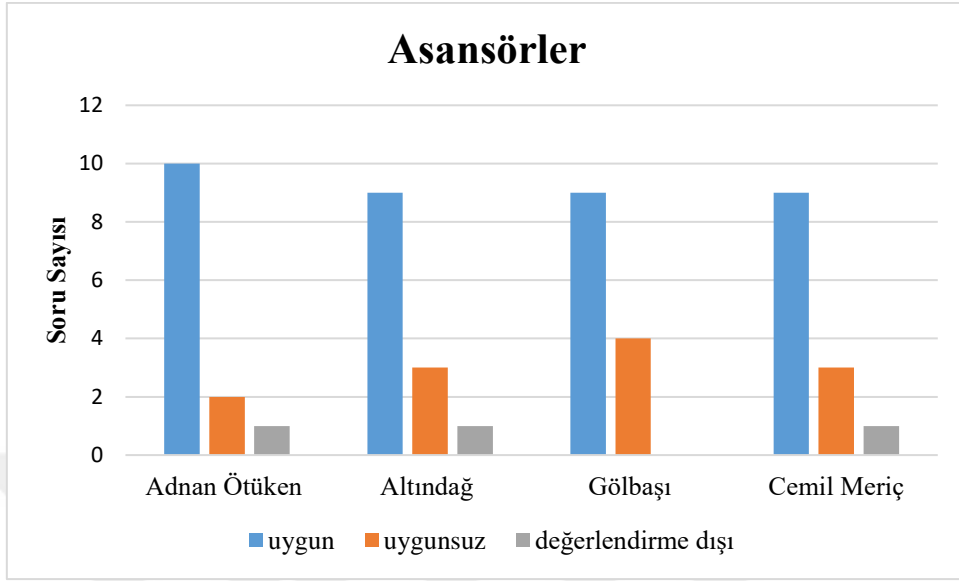
Grafik 6: Rampalar

Tablo 3: Asansör Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Adnan Ötügen İl Halk Ktp.	Altındağ İlçe Halk Ktp.	Gölbaşı İlçe Halk Ktp.	Cemil Meriç İlçe Halk Ktp.
Birbirinden farklı özelliklerde asansör var	-	-	√	-
Girişten itibaren asansörlere yönlendirme işaretleri var	x	x	x	x
Asansör kapıları otomatik	√	√	√	√
Kapı temiz geçiş genişliği en az 90 cm	√	√	√	x
Girişten itibaren asansöre engelsiz ve en fazla 30 m mesafede ulaşım sağlanmış	√	√	√	√
Asansör kapısı bulunduğu duvarla zıt renkte	√	√	√	√
Kabin iç ve dış kontrol düğmelerinin yerden yüksekliği 90-110 cm aralığında veya en fazla 137 cm	√	√	√	√
Görme engelliler için Braille yazılı işaretler var	x	x	x	√
Asansör kapısı önünde en az 150 cm x 150 cm'lik bir alanlar var	√	√	√	√
Kabin içinde ve dışında görsel uyarı sistemleri var	√	√	√	√
Kabin içinde ve dışında sesli uyarı sistemleri var	√	√	x	√
Kabin içi net boyutları (asansör kovası boyutlarına göre) en az 120 cm x 150 cm veya 95 cm x 140 cm	√	√	x	x
Kabinde, yerden 90 cm ($\pm$ 2 cm) yüksekliğinde tutunma barı var	√	x	√	√

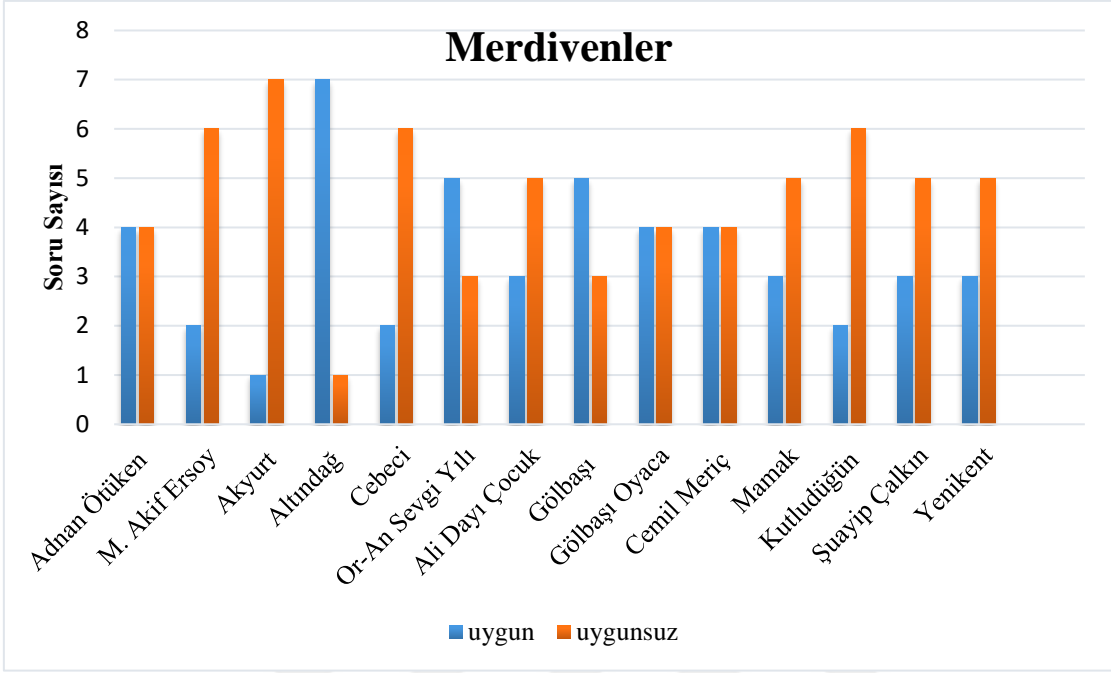
Grafik 7: Asansörler

Tablo 4: Merdiven Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Basamak derinliği en az 28 cm	Basamak yüksekliği en fazla 10-18 cm	Basamak derinlik ve yükseklikleri eşit	Basamaklar düz, sabit, dayanıklı ve kaygan olmayan malzeme ile kaplı	En az 2.5 cm kaymaz şeritler kullanılmış	Boşluk olan tarafta tırabzan ve küpeşte var	30 cm öncesi ve sonrasında 60 cm derinliğinde uyarıcı yüzey bulunmakta	Her 8-10 basamakta bir sahanlık var
Adnan Ötüken İl Halk Ktp.	x	√	√	x	x	√	x	√
M. Akif Ersoy Edebiyat Müze Ktp.	x	√	x	x	x	√	x	x
Akyurt İlçe Halk Ktp.	x	x	x	x	x	√	x	x
Altındağ İlçe Halk Ktp.	√	√	√	x	√	√	√	√
Cebeci Halk Ktp.	x	√	x	x	x	√	x	x
Or-An Sevgi Yılı Halk Ktp.	√	x	√	x	√	√	x	√
Ali Dayı Çocuk Ktp.	x	x	x	√	√	√	x	x
Gölbaşı İlçe Halk Ktp.	√	√	√	x	x	√	x	√
Gölbaşı Oyaca Halk Ktp.	x	√	√	x	√	x	x	√
Cemil Meriç İlçe Halk Ktp.	√	√	√	x	x	x	x	√
Mamak İlçe Halk Ktp.	√	√	x	x	x	x	√	x
Kutludüğün Halk Ktp.	√	x	x	x	x	√	x	x
Sincan Şuayip Çalkın Halk Ktp.	x	√	√	x	x	√	x	x
Sincan Yenikent Halk Ktp.	√	√	x	x	x	√	x	x

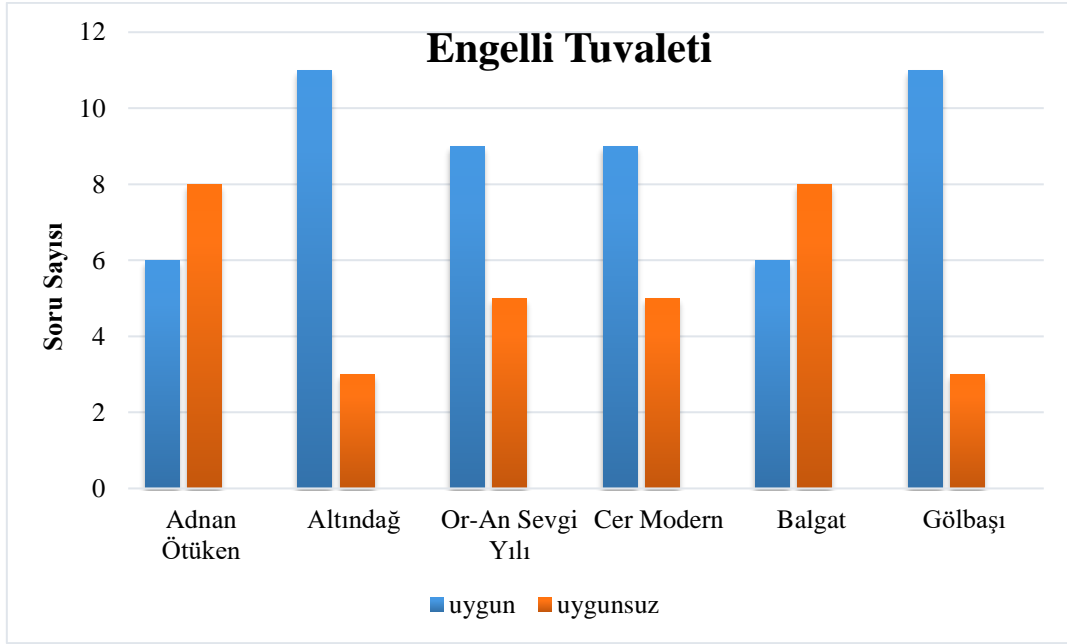
Grafik 8: Merdivenler

Tablo 5: Engelli Tuvaleti Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Adnan Ötügen İl Halk Ktp.	Cer Modern Sanat Ktp.	Altındağ İlçe Halk Ktp.	Or-An Sevgi Yılı Halk Ktp.	Balgat Hüseyin Alpar Halk Ktp.	Gölbaşı İlçe Halk Ktp.
Engelli tuvaletlerine ana girişten itibaren yönlendirme var	x	x	x	x	x	x
Kapı yanında bilgilendirici işaret var	√	√	√	√	√	√
Engelli tuvalet kabinine erişimde kot farkı yok	√	√	√	√	x	√
Kapının temiz geçiş genişliği en az 90 cm	x	x	√	√	x	√
Kapı dışarı doğru açılıyor	x	√	x	x	x	√
Tekerlekli sandalye ile klozete erişim için yeterli manevra alanı (boşluk) var	√	√	√	√	√	√
El yıkama lavabosunun alt ve üst yükseklikleri en az 75 - en fazla 86 cm ve altında en az 20,5 cm derinliğinde diz boşluğu var	√	√	√	√	√	√
Klozetin yerden yüksekliği 43 cm - 48 cm aralığında	x	√	√	x	x	√
Tuvalet kağıtlığı yüksekliği 43 cm - 48 cm arasında ve klozetten erişilebilecek konumda	x	x	√	x	x	√
Sabunluklar yerden 80-110 cm yüksekliğinde	√	√	√	√	√	√
Musluklar tek el ile ve kavramaya ihtiyaç olmadan açılıp kapanabilecek özellikte	√	√	√	√	√	√
Ayna alt kenar yüksekliği en fazla 90 cm	x	x	√	√	x	x
Klozetin iki tarafında da (biri hareketli) tutunma çubuğu var	x	√	√	√	√	√
Acil durum çağrı aparatı var	x	x	x	x	x	x

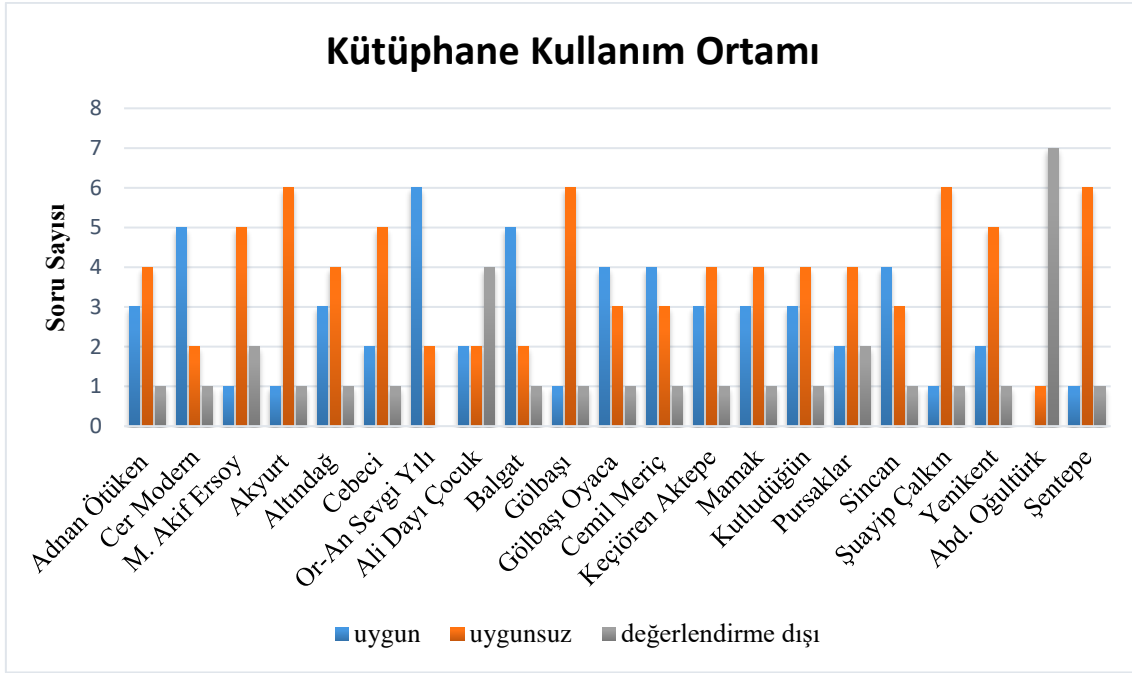
Grafik 9: Engelli Tuvaleti

Tablo 6: Kütüphane Kullanım Ortamı Değerlendirme Tablosu

Kütüphane Adı	Kaygan olmayan yüzey	Dolaşım alanında kot farkı yok	Erişilebilir danışma masası var	Tüm çalışma yerlerinin birden az olmamak üzere en az %5'i erişilebilir	Çalışma masası alt ve üst yükseklikleri sırayla en az 75 cm, en fazla 86 cm	Karlı katalog ve dergi teşhir alanlarında en az 90 cm geçiş genişliği var	Karlı katalog ünitesi yerden en fazla 1,22 m yükseklikte	Kitap rafları arası en az 90 cm
Adnan Ötüken İl Halk Ktp.	x	x	√	x	x	√	-	√
Cer Modern Sanat Ktp.	√	√	√	x	x	√	-	√
M.Akif Ersoy Edebiyat Müze Ktp.	x	x	√	x	x	-	-	x
Akyurt İlçe Halk Ktp.	x	√	x	x	x	x	-	x
Altındağ İlçe Halk Ktp.	x	x	√	x	x	√	-	√
Cebeci Halk Ktp.	x	x	x	x	√	√	-	x
Or-An Sevgi Yılı Halk Ktp.	√	x	√	√	√	√	√	x
Ali Dayı Çocuk Ktp.	√	x	-	-	-	√	-	x
Balgat Hüseyin Alpar Halk Ktp.	√	√	x	√	√	x	-	√
Gölbaşı İlçe Halk Ktp.	x	x	x	x	x	√	-	x
Gölbaşı Oyaca Halk Ktp.	x	√	√	x	x	√	-	√
Cemil Meriç İlçe Halk Ktp.	x	√	√	x	x	√	-	√
Keçiören Aktepe Halk Ktp.	√	x	√	x	x	√	-	x
Mamak İlçe Halk Ktp.	x	x	√	x	x	√	-	√
Kutludüğün Halk Ktp.	x	x	√	x	x	√	-	√
Pursaklar Saray Halk Ktp.	x	√	√	x	x	-	-	x
Sincan İlçe Halk Ktp.	√	x	√	x	√	√	-	x
Sincan Şuayip Çalkın Halk Ktp.	√	x	x	x	x	x	-	x
Sincan Yenikent Halk Ktp.	√	x	√	x	x	x	-	x
Abdurrahman Oğultürk Halk Ktp.	-	x	-	-	-	-	-	-
Şentepe Halk Ktp.	x	x	√	x	x	x	-	x

Grafik 10: Kütüphane Kullanım Ortamı

Ankara'da bulunan ve tablolarındaki toplam 59 soru üzerinden incelenen halk kütüphanelerinin, engellilere yönelik düzenleme yönünden yetersiz kaldığı görülmektedir.

Kütüphane çalışanları ile yapılan görüşmelerde engelli kullanıcı sayılarının çok az olduğu öğrenilmiştir. Tüm bu ziyaretlerde yalnızca Cebeci Halk Kütüphanesinde bir engelli kullanıcı ile karşılaşmıştır. Koltuk değnekleri ile hareket eden kullanıcı, bina girişi için personellerin kendisine yardımcı olduğunu ve üst kata çıkmakta zorlandığı için giriş katta bulunan çocuk bölümünü kullandığını ifade etmiştir. Düzenli olarak kütüphaneye gelen ve emekli öğretmen olduğu için çocuklara ders çalıştırdığını ifade eden kullanıcı, ihtiyaç duyduğu kaynakların okuma salonundan, çalışan personel tarafından kendisine getirildiğini belirtmiştir. Erişilebilir olmayan ortamlarda çalışanların özverili tutumları sayesinde hizmet sunulurken engelli bireylerin yardımsız dolaşım imkanı bulunmamaktadır.

Kütüphanelerin bahçe ve bina giriş özelliklerine bakıldığında düz giriş, sadece Cer Modern Sanat Kütüphanesinde bulunmakta; Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi de rampası olan küçük bir kot farkı ile düze yakın bir girişe sahiptir. Bu iki kütüphane dışında engelli bir bireyin yardımsız bina içine girebileceği tek kütüphane yeni yapılan Altındağ İlçe Halk Kütüphanesidir. Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi de yeni açılmış olmasına rağmen, bahçe girişindeki kot farkı ile bina girişine çıkan ve görevli kontrolünde çalışan asansör, yardımsız erişime engel olan unsurlardır. Bahçeden bina girişine çıkan bu asansörün fark edilebilmesi için yönlendirme işareti eklenmelidir. Asansörün ya da görevliye ulaşmak için bulunan zilin bozulma ihtimali nedeniyle, merdivenlerin yanına uygun eğimli bir rampa yapılması da yardımsız erişilebilirlik için gereklidir.

Rampası bulunan dokuz kütüphanenin, rampa yüzey özellikleri ve genişlik ölçüsü, Or- An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi rampa genişliğinin 100 cm altında olması dışında, standarda uygundur. Tırabzan ve küpeşte kriterleri açısından yarıdan fazlası uygunsuz iken, eğim konusunda rampaların hiçbiri standart değerlere uygun değildir.

Gölbaşı Oyaca, Cemil Meriç İlçe, Mamak İlçe, Akyurt İlçe ve Sincan Şuayip Çalkın Halk kütüphaneleri bina dışına, doğrudan açılan bir çıkışı olmayan ve farklı amaçlarla hizmet veren binalar içinde yer almaktadır. Bunlardan Gölbaşı Oyaca Halk Kütüphanesi, bir ilkokul içinde yer alması ve bina dışında bilgilendirici bir unsurun olmaması sebebiyle, halk kütüphanesi hizmetlerinin sunumu için uygun görünüm vermemektedir.

Akyurt İlçe Halk Kütüphanesinin ise bina dışında kütüphanenin yerini gösteren bilgilendirici işaret olmaması, bina içi erişim zorlukları, kütüphane alanının darlığı ve ferah bir görünüm vermemesi gibi eksikleri göze çarpmaktadır. Diğer taraftan aynı binanın arka tarafından girişi bulunan Akyurt Aile Yaşam Merkezinin yeni bir

yapılanma içinde olduğunu, içeride bir asansörün bulunduğunu, ayrıca farklı hizmet alanları ile daha cezbedici bir görünüm sergilediğini söylemek mümkündür. Ziyaret tarihinde henüz kullanıma açılmadığı için içeriden görme imkanının olmadığı bir kütüphanesi de bulunmaktadır. Böylece aynı bina içinde iki ayrı kütüphanenin bulunması, idari yapılanmaları farklı olmasına karşın kamu kaynaklarının etkin kullanılmadığını göstermektedir.

Kütüphanelerde bina giriş kapı genişlikleri yönünden 100 cm koşulunu karşılayan yalnızca beş kütüphane bulunurken, bir kısmında ise ancak kanatlı kapıların her iki kanadı açık olduğu durumda uygun genişliğe ulaşılabilmektedir. Bina girişlerinde bilgilendirici işaret sadece beş kütüphanede bulunmakta ve Braille yazılı bilgi ise hiçbirinde bulunmamaktadır.

Yeni yapılanlar dahil hiçbir halk kütüphanesinde kullanıcılar için ayrılmış uygun nitelikte otopark bulunmamaktadır.

Çalışma kapsamındaki halk kütüphanelerinden yalnızca dördünde asansör bulunmaktadır. Söz konusu bu dört kütüphanede de bina girişinden asansöre yönlendirme işareti ile Braille yazı kullanılmamıştır. Asansör kabin iç genişliği açısından Cemil Meriç ve Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi, standart değerlerin altında kalırken; asansör kapı genişliği bakımından Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi, 90 cm'nin altındadır. Belirtilen bu noktaların dışında asansörlerin engelliler için kullanılabilir olduğu söylenebilir.

Kütüphane merdivenlerinin genel durumuna bakıldığında, yaklaşık olarak yarı yarıya bir uygunsuzluktan söz edilebilir. Hissedilebilir yüzey uygulaması dışında diğer kriterleri tam olarak karşılayan tek birim Altındağ İlçe Halk Kütüphanesidir. Burada da bina girişinde kullanılmış olan uyarıcı yüzey, iç mekanlarda devam etmemektedir.

Kütüphanenin henüz açılmış ve çalışmaların devam etmesi nedeniyle yerleştirilememiş olma ihtimali yüksektir.

Engelli tuvaleti bulunan altı kütüphanenin tümünde ana girişten engelli tuvaletlerine yönlendirme işareti bulunmaz iken, tuvalet kapısında bilgilendirici işaret tümünde vardır. Tuvalete girişte kot farkı sadece Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesinde (5 cm'lik bir yükseklik) görülmüş ve bu fark için, eğimi uygun olmayan küçük bir rampa bulunmaktadır. Diğer tuvaletlerde kot farkı görülmemiştir. Kapı genişlikleri konusunda da yarı yarıya bir uygunluktan bahsedilebilir. Sabunluk, musluk ve lavabolar standart değerlere uygun ve tuvalet genişlikleri de manevra için yeterli genişliktedir. Diğer taraftan tuvalet kağıdı askılığı ve özellikle de klozetin yükseklik ölçüleri üç kütüphanede standart değerlerin dışında kalmıştır. Standart tekerlekli sandalye ölçüleri göz önünde bulundurulmadan seçilen klozetlerin kullanımı, sorun teşkil edecek yapıdadır. Benzer şekilde hiçbir kütüphanede acil durum çağrı aparatının bulunmaması, engelli bireylerin yanı sıra yaşlılar için de bir risk oluşturmaktadır.

Kütüphane kullanım alanı yönünden bakıldığında zemin kaplama, kot farkı, dolaşım yerlerinde uygun manevra alanı, kitap raf aralıkları konularında yarıdan fazla kütüphanede uygunsuzluk görülmüştür. “Tüm çalışma yerlerinin birden az olmamak üzere en az %5'inin ulaşılabilir olması” kriterine göre, yeni hizmete girenler dahil çoğu kütüphanede çalışma masalarının yüksekliği, standart değerlere uymadığı için bir engel durumu görülmektedir. Bazı kütüphanelerde de (Cebeci ve Mamak İlçe Halk kütüphanelerinde olduğu gibi) bina girişi ve içi erişilebilir olmadığı için çalışma yerlerine yardımsız ulaşma imkanı bulunmamaktadır. Kitap raf aralıkları ve dolaşım için gereken en az geçiş genişliğini (90 cm) karşılayan kütüphane sayısı sekizdir. Yeni kurulmuş olan Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesinde de raf aralıklarının bazı noktalarda 83 ve 74 cm'ye kadar düştüğü görülmektedir. Bu uygunsuzluklar nedeniyle Balgat Hüseyin

Alpar ve Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphaneleri dışında diğer kütüphaneler, %5'lik çalışma alanı kriterini sağlayamamaktadır. Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesinde bazı çalışma masaları duvar tarafına yakın olmakla beraber alan, düzeltme yapmak için uygundur. Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesinde ise üst katta bulunan okuma salonunda raf aralıkları değişken ve bir kısmında 90 cm'nin altındadır. Üst kata erişim imkanı bulunmamakta ancak giriş katta çalışma yapılabilecek odalar vardır. Kitaplara erişim için personel desteğine ihtiyaç duyulur, yürüme engelli kullanıcının istediği kaynakları yerinde görme imkanı yoktur. Ancak bu koşullar ile, çalışma alanının uygunluğundan bahsedilebilir. Kartlı katalog kullanılan tek yer olarak Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesinde, üst katta bulunan ve merdivenle çıkılan kartlı katalog ünitesinin üst yükseklik değeri ve çevresel genişliği standart değerlere uygundur.

Erişilebilirlik için yapılan çalışmalara bakıldığında, genelde ilk girişim olarak, rampa ve engelli tuvaleti düşünüldüğü görülmektedir. Ancak bu rampa ve engelli tuvaletinde de, yapım aşamasında standart değerlerin pek de göz önünde bulundurulmadığı ve erişilebilirlik konusuna bir bütün olarak bakılmadığını göstermektedir.

V. BÖLÜM - SONUÇ VE ÖNERİLER

V.1. Sonuç

Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan çalışma kapsamındaki 21 kütüphanenin değerlendirme sonucuna göre; hipotezde öngörüldüğü üzere halk kütüphanelerinin fiziksel erişilebilirliğinde ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Binaların çoğunluğundaki eksikleri, eski yapılı olmalarına bağlamak mümkündür. Diğer taraftan bir kısmında, rampa ve engelli tuvaleti gibi bazı çalışmalar yapılarak erişim engelleri aşılmaya çalışılmıştır.

Erişilebilirliğin sağlanması konusunda yasal düzenlemelere bakıldığında, ulusal ve uluslararası sözleşmelere uygun düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. Söz konusu eksiklerin mevzuattan ziyade uygulamadan kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Yeni inşa edilmiş iki kütüphane ile kısmi düzenlemelerin yapıldığı bazı kütüphanelere bakıldığında;

- Asansörlere yönlendirme işaretlerinin olmaması,
- Bahçeden bina girişine rampa olmadığı için yapılmış olan asansörün otomatik değil, görevli kontrolünde çalışmasının, engelli bireye bağımsız dolaşım imkanı sunmaması,
- Yeni açılmış kütüphanelerde dahi kapı genişlikleri ve çalışma masası ölçülerinin uygunsuz olması,
- Rampalarda standart değerlere uygun olmayan eğim oranı ve tırabzanların eksikliği,
- Engelli tuvaletlerindeki ölçülerin olması gerekenden belirgin fark göstermesi ve acil durum çağrı aparatının hiçbir tuvalette bulunmaması,
- Bir kütüphanedeki engelli tuvaletinin, erkek tuvaleti girişi sonrası ayrı bir kapıdan olması (bayan bir engelli personelin bu konudaki rahatsızlığını dile

getirmesi ile fark edilmiştir), mevzuata uygun olmasına karşın kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulmaması,

gibi unsurlar, erişilebilirlik çalışmalarının tüm alanları kapsayacak şekilde ve mümkün olduğunca yapım aşamasında, standart değerler ve engellilerin ihtiyaçları referans alınarak yapılmadığını göstermektedir. Engelli bireylerin görüşlerine başvurulmaması, daha sonra ek düzenleme maliyetine yol açarak kamu kaynaklarının israfına yol açacak niteliktedir.

V.2. Öneriler

Engelli bireyleri sınırlayan başlıca unsurlar, fiziksel erişim engelleri, eğitim eksikliği, yoksulluk, sosyal dışlanma ve teknolojiye erişememe gibi başlıklarda toplanabilir. Bu engelleri aşmak için yapılacaklar aslında çok zor olmayıp, sadece kararlı ve sürekli bir politikayı gerektirmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar, anlaşmalar, standartlar, yürütülecek politika hakkında yol gösterici olacaktır.

Eğitimden sosyal hayata, sağıktan istihdama kadar hemen her alanda sağıklı bireylere göre çok daha fazla sorunla karşılaşan engelliler, bilgiye erişemediklerinde sorunları katlanmaktadır. Sağıklı bireyler için bile dönem dönem sıkıntıların yaşandığı bilgiye ulaşmada, farklı engel gruplarının farklı ihtiyaçları olmaktadır.

Engelli bireylerde eğitim eksikliğinin de başlıca sebepleri fiziksel erişim engelleri başta olmak üzere, gelir seviyesinde düşüklük ve sosyal dışlanma kaynaklı olmaktadır. Diğer taraftan engellilik, eğitim eksikliği, işsizlik ve yoksulluk gibi kavramlar da sosyal dışlanmanın nedenleri arasında olup genellikle birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir.

Engelli bireylerin ve ailelerinin güven duyarak sosyalleşebilecekleri bir toplumsal organizasyon olarak halk kütüphaneleri, çok önemli bir yere sahiptir.

Buradan hareketle halk kütüphanelerinin fiziki erişilebilirlik durumu da bu güveni sağlamalıdır.

Ayrımcılığın önlenmesinin ancak bir zihniyet değişimi ile mümkün olduğunu kabul edersek bu noktada genel olarak yapılabilecekleri şöyle sıralamak mümkündür:

- a. Sosyal dışlanmanın önemli sebeplerinden biri olan yoksullukla mücadele adına, dışlanmış kesimlere yönelik eğitim ve istihdam konularına ağırlık verilmelidir.
- b. Bireylerin ayrımcı tutum ve davranışlarını ortadan kaldırmak için toplumsal olarak eğitim ve farkındalığın artırılması çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalarda herkesin bir gün engelli olabileceği noktasından hareket etmek yerine, insan olmanın zorunlu sonucu olarak eşit muamele talep etme hakkının, engellilerin de temel hakkı olduğu gerçeğini tüm topluma benimsetmek daha yararlı olacaktır. Böylece hiç kimse engelli bireylere verdikleri hizmeti bir lütuf gibi görmeyecektir.
- c. Engelli bireylerin toplumsal yaşama ve ihtiyaç duydukları bilgiye erişebilmelerini kolaylaştıran bir unsur olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının teşviki, onları sosyal ortamlardan uzaklaştırma tehlikesini barındırmaktadır. Özellikle eğitim kurumları, istihdam alanları gibi konularda bireylerin uzaktan erişimi veya evden çalışma modelleri, engellilere bir taraftan kolaylık sağlarken diğer taraftan da toplumdan uzak bir yaşamı dayatmaktadır. Bu nedenle kamu hizmetlerinin sunumunda özellikle toplumun tüm bireylerini kapsayacak şekilde bir düzenleme yapılması sosyal dışlanmayı en aza indirmede etkin bir yoldur.
- d. Sosyal sermayeyi artıracak sosyal bağların kurulup geliştirilebileceği toplumsal organizasyonlar desteklenmelidir.

- e. Sosyal sermayeye katkıda bulunabilecek en önemli kuruluşlardan biri olarak halk kütüphanelerinin sayısı, niteliği ve sunduğu hizmetler artırılmalıdır.

Fiziksel alan düzenlemelerinde başlıca yapılabilecekler;

- a. Mekan düzenlemelerini sonradan yapmak yerine, özellikle yeni binaların yapım aşamasında standartları, tüm kullanım alanları düşünülerek ve uzman görüşüne başvurarak uygulamak, daha az maliyet ve daha fazla verimlilik sağlayacaktır.
- b. Mevcut yapılar olarak tarif edilen eski binalarda ise, yine standart formlar takip edilmek suretiyle mümkün olduğunca tek seferde düzenlemeleri yapmak ve konuya bütüncül yaklaşmak, kısıtlı kamu imkanları düşünüldüğünde çok daha etkin olacaktır.
- c. Merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının sunduğu hizmetlerde devamlılık unsuru gözetilmelidir. Böylece hem kamu kaynakları daha verimli kullanılmış olur hem de eksik kalan konular tamamlanmış olur. Akyurt İlçe Halk Kütüphanesinin binasında olduğu gibi aynı yerde iki kütüphanenin olması, kaynakların etkin kullanılmadığını göstermektedir. Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi hem erişilebilirlik hem de ortam olarak çok eksikleri olan bir kütüphane iken, Aile Yaşam Merkezi, içinde kütüphanenin yanı sıra internet odası ve farklı etkinliklerin olduğu daha düzenli ve ferah bir görünüm sergilemektedir.
- d. Zamanla değişen ve gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda gerek engelliler gerek kütüphane çalışanlarının önerileri ile yeni düzenlemelere açık olunmalıdır.
- e. Çevresel düzenlemeler yapılırken ve sonrasında engelli bireylerin görüşlerine mutlaka başvurulmalıdır.
- f. Erişilebilirlik yalnızca bina içi değil aynı zamanda tüm kentsel alanı da kapsamalıdır. Aksi takdirde sadece binalarda yapılacak düzenlemeler bu

binalara erişemeyenler için bir anlam ifade etmeyecektir. Bu noktada yerel yönetimlerin katkısı olmadan kesintisiz erişim düşünülemez ve Özürlüler İdaresi Başkanlığının (2005: 3-8) II. Özürlüler Şura Kararları'nda önemli konulara değinilmiştir;

- f.1. Trafik düzenlemelerinde özellikle trafiğin yoğun olduğu bölgelerde, yaya geçişleri için ayrılan sürelerin, yaşlı ve engellilerin yavaş hareket ettiği hesaplanarak ayarlanması,
  - f.2. Kentsel alan kullanımında yaya öncelikli düzenlemeye gidilerek, kaldırım genişlikleri, rampalar, yaya geçitleri, kent mobilyalarının standartlara uygunluğu,
  - f.3. Tüm çalışmaların öncesi ve sonrasında engelli örgütleri, engelliler ve ailelerinin görüşlerinin alınması ve onların önerileri doğrultusunda gerekli düzeltmelerin yapılması,
  - f.4. Engellilerin erişilebilirliğinin sağlandığı binalar ve projeler, ödül ve kredi kolaylıkları ile teşvik edilmelidir,
  - f.5. Fiziksel çevrenin düzenlenmesinde engellilere yönelik düzenlemeler için yerel yönetimlerde kaynak ayrılmalıdır,
  - f.6. Yerleşim birimlerinde erişilebilir kurum ve kuruluşlar ile ulaşım araçları ve hatları gösteren ayrıntılı “kent rehberleri” olmalıdır,
  - f.7. İnşaat ve ruhsat işlerinde yerel yönetimler, erişilebilirlik standartlarını denetlemeli ve buna göre ruhsat verilmesi için düzenlemeleri yapmalıdır,
  - f.8. Yerel yönetimlerce ihtiyaç halinde insan gücü desteğini devreye sokacak önlemler alınmalıdır.
- g. Mevzuat ve standartların içeriğinden ziyade uygulama konusunda eksikler olduğu görülmektedir. Hem kamu hem de özel sektöre yönelik çalışmalarda

özendirici unsurlar (ödül, tanıtım gibi) teşvik edilerek tüm alanlarda erişilebilirlik hedeflenmelidir.

- h. Kesintisiz erişim için yerel yönetimlerin yanı sıra merkezi yönetimin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün desteği şarttır. Amaç engelli bireyleri daha fazla yaşam alanlarına çekmek, görünür kılmak ve topluma dahil etmektir.
- i. Engelli bireylerin bağımsız hareket edebilmesi için, çevresel düzenlemeler kadar ihtiyaç duyacağı diğer teknolojik desteklere de kavuşabilmeleri, toplumun tüm kesimlerinin katkısı ile sağlanmalıdır. Bu çerçevede bedensel engellilerin hareket kabiliyetini artırma amaçlı kullanımı kolay, hafif, farklı eğimlerde rahat kullanılabilen, mümkün olduğunca uzun mesafe kat edebilen, bireye farklı hareket imkanları sunan sandalyelerin erişimi sağlanmalıdır.
- j. Elini kullanma konusunda sıkıntı yaşayan bireylere ve yaşlılara yönelik ihtiyaçları karşılamak için, telefonların dokunmatik ekranlarında daha az hassas, tuş takımlarında daha geniş tuşları olanlar kullanışlı olacaktır. Bilgisayarlar için de; çene veya ayakla hareket ettirilebilen kumandalı klavye gibi yardımcı teknolojiler ile Braille kabartmalı klavye kontrolleri, ekran büyütme gibi özellikleri olanlara ihtiyaç sahiplerinin, makul fiyatlarla ulaşabilmeleri sağlanmalıdır.
- k. Bilgi iletişim teknolojileri ve engelliliğe yönelik teknolojik destek unsurları, bireysel ve çevresel düzenleme ve yasal uygulama desteği, ancak tümü bir arada sunulduğunda etkili olacaktır. Böylece engelli birey her konudaki bilgi ihtiyacı için hem evinden hem de ilgili bilgi erişim noktalarını çekinmeden kullanacak ve her biri birbirinin hem sebebi hem sonucu olan eğitimsizlik, işsizlik, yoksulluk, özgüven eksikliği ve sosyal dışlanma zinciri kırılabilecektir.

Kütüphanelerde yapılabilecek başlıca düzenlemeler:

- a. Kütüphane bahçe ve bina girişi için;
  - a.1. Yeterli sayıda ve uzaktan rahat görülebilir ölçülerde işaretlemeleri ve aydınlatması olan, engelli otopark alanı bulunmalıdır. Engelli otoparkı bina girişine yakın konumda bulunmalı ve yağışlı hava koşulları düşünülerek üstü kapatılmalıdır.
  - a.2. Bahçe girişi mümkün olduğu kadar düz ayak olmalı. Zemin kaygan olmamalı ve çakıl gibi gevşek malzeme kullanılmamalıdır. Bahçe yolu en az 200 cm genişlikte olmalı, bilgilendirici levhalar ve hissedilebilir yüzey uygulaması ile yönlendirme yapılmalıdır.
  - a.3. Bina çevresi ile girişi için kolay ve güvenli erişim sağlamalıdır. Giriş rampası ve kapı genişliği en az 100 cm olmalı ve girişte bulunan banko iletişim engeli oluşturmayacak ölçülerde (masa üst yüksekliği en fazla 86 cm) seçilmelidir. Kütüphane yerleşim düzeninde sık kullanılan alanlar mümkün olduğu kadar girişe yakın konumlanmalıdır.
  - a.4. Bina girişinde okuma ve öğrenme gücünü çekenlerin de rahatlıkla anlayabileceği kadar açık ifade edilmiş, kütüphane yerleşim planı olmalıdır. Bahçe ve bina içi aydınlatması yeterli seviyede olmalıdır.
- b. Kütüphane yerleşim düzeni için;
  - b.1. Mobilya düzeninde yürüme ve görme engelliler için, olası bir kaza ihtimaline karşı, takılma düşmeye sebep olabilecek unsurlara azami dikkat edilmeli, güvenli geçiş genişlikleri (bina giriş kapısı ve bölümler arası geçişler için en az 100 cm, iç kapılar ve koridorlar için en az 90 cm) korunmalıdır.
  - b.2. Tekerlekli sandalye kullanan bir kişi kütüphanenin tüm alanlarını rahatlıkla kullanabilmelidir. Kapı önleri ve dönüş noktalarında yeterli

manevra alanları düşünölmelidir. Aynı şekilde kılavuz köpek kullanan görme engelliler için de güvenli dolaşım alanı sağlanmalıdır. Halı, paspas gibi döşemeler mümkün olduğunca zeminle eşit seviyede seçilmelidir.

b.3. Bina içinde dolaşım alanları mümkün olduğu kadar düz olmalı, kot farkının, kaçınılmaz olması halinde alternatif olarak rampa, asansör veya platform asansör gibi çözümler getirilmelidir. Ayrıca merdiven ve basamaklar, zemin ile zıt renklere boyanmak suretiyle dikkat çekmesi sağlanmalıdır.

b.4. Büyük cam kapıların kolay fark edilmesi için, belirli aralıklarla renkli bant uygulanmalıdır. Otomatik kapılar tercih edilmelidir.

b.5. Kitap rafları, tekerlekli sandalyeden erişilebilir olmalıdır. Alt raflar için eğimli raf modeli gibi kullanım kolaylığı sunan farklı seçenekler düşünölmelidir.

b.6. Çalışma masaları ve bilgisayar masalarının en azından bir kısmının boyu ayarlanabilir özellikte olması, farklı engel grupları için bir çözüm olarak düşünölmelidir. Böylece hem standarda uygun olmayan tüm masaların değişimi gerekmeyecek hem de engelli kullanıcılar için uygun maliyetle kullanılabilir çalışma alanı sağlanmış olacaktır.

b.7. Bilgilendirici yazılar yeterince açık, net ve kısa olmalıdır. Bulunduğu zeminle zıt renkli olmalı, yabancı sözcük kullanılmamalı ve satır aralıkları yeterli genişlikte olmalıdır.

b.8. Kütüphanelerde sesli ve görsel acil uyarı sistemleri bulundurulmalıdır.

c. Teknolojik donanım yönünden;

c.1. Kütüphanelerde ellerini kullanmakta zorlananlar ve yaşlılar için özel klavye, baş, çene veya ayakla hareket ettirilebilen kumandalı klavye gibi yardımcı teknolojiler bulundurulmalıdır.

c.2. Görme engelliler için geniş ekranlı ve sesli iletişim imkanı sunabilen bilgisayar modelleri olmalıdır. Braille yazılı basılı kaynak, sesli kitap, büyük punto baskılı kitap, kabartma resim içerikli kitaplar gibi seçenekler de bulundurulmalıdır.

c.3. İşitme engelliler için danışma ve ödünç alma masalarında indüksiyon dönüşüm sistemleri kurulmalıdır.

c.4. Kütüphane web siteleri de kolay ve erişilebilir olmalıdır.

d. Kütüphane çalışanlarının engellilere yönelik donanımı;

d.1. Kütüphane personeli, engelli bireylere hizmet sunumunda en önemli unsurlardandır ve tüm engel gruplarına karşı nasıl bir yaklaşım sergileneceği konusunda bilinçli ve uyanık olmalıdır.

d.2. Engellilerle iletişim, özel önem arz eden bir konu olduğu için çalışanlar, engellilere ihtiyaç duydukları her konuda yardımcı olabilecek şekilde eğitim görmeli ve bu eğitim belirli aralıklarla tekrarlanmalıdır.

d.3. İşitme engellilerin erişebilirliği, kendileri ile iletişim kurabilen personel aracılığı ile olduğu için kütüphane personelinin, en azından bir kısmının işaret dili bilmesi sağlanmalıdır.

d.4. Kütüphaneciler, normal ve özel donanımlı bilgisayarların kullanımı konusunda, engelli kullanıcılara teknik destek verebilecek düzeyde bilgi sahibi olmalıdır.

d.5. Kütüphane çalışanları acil durumlara karşı da hazırlıklı ve eğitilmiş olmalıdır. Acil durum tahliye planlarında engelli personel ve okuyucular göz önünde bulundurularak tatbikat yapılmalıdır. Aynı şekilde personelin, acil müdahale konusunda ilk yardım becerilerine sahip olması gerekir.

- d.6. Kütüphaneler sivil toplum kuruluşları ile iletişim halinde olmalı ve engelli, evsiz, iş arayan, yoksul kullanıcılara giyecek, gıda yardımı, iş arama ve bulma konularında destek hizmetleri de sunabilmelidir.
- d.7. Engellilerin yanı sıra yaşlılar, çocuklar, ev hanımları, işsizler gibi farklı gruplara yönelik okuma yazma, bilgisayar öğretimi, beceri kursları gibi yeni hizmet sunumları planlanmalıdır.
- d.8. Kütüphaneye gelemeyenler için evlere, hastanelere, bakım evlerine vb. hizmet sunumu sağlanmalıdır.
- e. Erişilebilirlik konusunda eksiklerin giderilmesi ve daha iyi hizmet verebilmek için kütüphanelere, yeterli personel ve mali kaynak sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AB Mevzuat. (2018). <https://eyh.aile.gov.tr/uluslararasi-mevzuat> adresinden 03.05.2018 tarihinde erişildi.

AB ve Özürlülük (2017). <http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8412/1.4> adresinden 07.05.2017 tarihinde erişildi.

ADA Standards. (2010).
<https://www.ada.gov/regs2010/2010ADASTandards/2010ADASTandards.pdf>
adresinden 18.01.2018 tarihinde erişildi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2014).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219-1.htm> adresinden 05.03.2018 tarihinde erişildi.

Akkaya, Mehmet Ali. (2010). *Endüstriyel Örgütlerde Bilgi Hizmetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Altan, Ömer Zühtü. (1976). *Sakatlar ve Türkiye’de Çalışma Sorunları*. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Anameriç, Hakan. (2008). *Türkiye’de Çağdaşlaşma Sürecinde Bilginin Toplumsallaşması ve Bilgi Merkezleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Anayasa. (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden 11.01.2018 tarihinde erişildi.

Arıkan, Çiğdem. (2001). *Türkiye’de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri*. Ankara: Körler Federasyonu.

Arıkan, Rauf. (2013). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş Bir Taahhüt. (2010). www.turged.org.tr/Belgeler/AvrupaEngellilikStratejisi2010-2020.doc adresinden 08.04.2018 tarihinde erişildi.
- Aysoy, Mehmet. (2008). *Hayatı Paylaşmak İçin Engel Çok*. İstanbul: Açık Yayınları.
- Aysoy, Mehmet. (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası*. İstanbul: Açık Yayınları.
- Aysoy, Mehmet. (2009). Sosyal Devlet Üzerine. <http://spakutuphane.blogspot.com.tr/p/sosyal/-devlet.html> adresinden 09.12.2017 tarihinde erişildi.
- Barnes, Colin. (2005). "Independent Living, Politics And Policy In the United Kingdom: A Social Model Account". *The Review of Disability Studies*.1 (4): 5-13. https://www.um.es/discatif/PROYECTO_DISCATIF/Textos_discapacidad/Barnes0.pdf adresinden 19.04.2018 tarihinde erişildi.
- BM Accessibility For The Disabled A Design Manual For A Barrier Free Environment. (2004). <http://www.un.org/esa/socdev/enable/designm/> adresinden 14.08.2018 tarihinde erişildi.
- BM Mevzuat. (2018). <https://eyh.aile.gov.tr/uluslararası-mevzuat> adresinden 03.05.2018 tarihinde erişildi.
- Burcu, Esra. (2006). "Özrürlük Kimliği ve Etiketlemenin Kişisel ve Sosyal Söylemleri". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2): 61-83. <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/view/430/300> adresinden 05.11.2017 tarihinde erişildi.
- Çağlar, Selda. (2009). *Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri*. İstanbul: Beta Yayınevi
- Çalık, Selma. (2004). "Özürlülüğün Ölçülmesinde Metodolojik Yaklaşımlar ve 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması". *Özveri Dergisi*. 1(2).

<http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/ozveri-dergisi/2sayi-2004-cilt1sayi2>
adresinden 11.11.2017 tarihinde erişildi.

Çınarlı, Serkan. (2008). *Kamu Hizmetlerinin Yürütülmesinde Engelli Hakları*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Demircioğlu, Mağdula. (2009). *Üretim Sürecinde Sakat Emeğinin Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Doktora Tezi).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden
03.05.2018 tarihinde erişildi.

Elektronik Haberleşme Kanunu. (2008). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081110M1-3.htm> adresinden 21.09.2018 tarihinde erişildi.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2018). <https://eyh.aile.gov.tr/kurum-hakkinda> adresinden 03.05.2018 tarihinde erişildi.

Engelliler Hakkında Kanun. (2005). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden 15.03.2018 tarihinde erişildi.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. (2008). <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081218.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081218.htm> adresinden
15.08.2018 tarihinde erişildi.

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. (2013). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130720-9.htm> adresinden 05.03.2018 tarihinde erişildi.

Evrensel Hizmet Kanunu. (2005). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5369.pdf> adresinden 15.09.2018 tarihinde erişildi.

Ferguson, Stuart. (2012). "Are Public Libraries Developers Of Social Capital? A Review of Their Contribution And Attempts To Demonstrate It". *Australian*

Library Journal. 61 (1): 22-33. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00049670.2012.10722299?needAccess=true> adresinden
01.06.2018 tarihinde erişildi.

From Exclusion To Equality: Realizing The Rights Of Persons With Disabilities. (2007). <http://www.un.org/disabilities/documents/toolaction/ipuhb.pdf> adresinden 07.04.2018 tarihinde erişildi.

Gökmen, Fatma. (2007). "Türkiye'de Özürlü Haklarının Gelişimi". *Öz-Veri Dergisi*, 4 (2): 1085-1106. <https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/yayin-ve-kaynaklar/8sayi-2007-cilt-4-sayi-2.pdf> adresinden 08.01.2018 tarihinde erişildi.

Grover, Chris ve Piggott, Linda. (2007). "Social Security, Employment and Incapacity Benefit". *Disability & Society*. 22 (7): 733-746. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09687590701659584?needAccess=true> adresinden 15.03.2018 tarihinde erişildi.

Gül, İdil Işıl. (2006). Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması ve Uluslararası Standartların İç Hukuka Yansıması. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Güneş, Ayşenur. (2017). "Yaratıcı Kütüphane Hizmetleri: Yaratıcı Mekanlar (Makerspace)". *Kamusal Alan Olarak Bilgi Merkezleri ve Yenilikçi Yaklaşımlar* içinde (99-126). Yay. Hazl. Özgür Külcü, Tolga Çakmak ve Şahika Eroğlu. İstanbul: Hiperyayın.

Güngör, Fethi ve Güneş, Güler. (2011). "Dünya'daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye'de Değişen Özürlülük Politikaları". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (3): 25-44. <http://yusbed.net/article/view/5000000809/5000001500> adresinden 15.03.2018 tarihinde erişildi.

- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2012). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120111-18.htm> adresinden 15.04.2018 tarihinde erişildi.
- IDRM.(2004). <http://idrmnet.org/images/TsunamiReport.pdf> adresinden 03.02.2018 tarihinde erişildi.
- IDRM.(2005). http://idrmnet.org/images/CIR_IDRM_Asia_05.pdf adresinden 03.02.2018 tarihinde erişildi.
- IDRM. (2007). http://idrmnet.org/images/IDRM_Europe_2007.pdf adresinden 03.02.2018 tarihinde erişildi.
- Irvall, Birgitta ve Nielsen, GydaSkat. (2005). *Access To Libraries For Persons With Disabilities – Checklist.* <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/89.pdf> adresinden 10.11.2018 tarihinde erişildi.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948). <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf> adresinden 08.04.2018 tarihinde erişildi.
- İş Kanunu.(2003). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> adresinden 15.05.2018 tarihinde erişildi.
- Johnson, Catherine A. (2012). "How Do Public Libraries Create Social Capital? An Analysis Of Interactions Between Library Staff And Patrons".*Library &Information Science Research.* 34 (1): 52–62. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740818811000995> adresinden 07.08.2018 tarihinde erişildi.
- Kamanlıoğlu, Müge.(2007). *Feminist Perspektifte Özürlü Kadına Bakışın Sosyolojik Değerlendirilmesi Üzerine Kuramsal Bir Çalışma.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2009). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/08/20090809-3.htm> adresinden 15.07.2018 tarihinde erişildi.
- Kanter, Arlene S. (2003). "The Globalization of Disability Rights Law", *Syracuse Journal of International Law and Commerce*. 30: 241-269. https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/sjilc30&id=253&men_tab=srchresults adresinden 10.10.2017 tarihinde erişildi.
- Karadeniz, Şenol ve Yılmaz, Bülent. (2015). "Sosyal Sermaye Bağlamında Kütüphane Kurumu". *Bilgi Dünyası*. 16 (2): 180- 203 <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/487/536> adresinden 07.08.2018 tarihinde erişildi.
- Köten, Esra ve Erdoğan, Barış. (2014). *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*. Yay. Hazl.: Esra Köten ve Ahmet Şenol Armağan. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Lennard, Davis J. (2011). "Normalliğin İnşası: Çan Eğrisi, Roman ve 19. yy.' da Sakat Bedenin İcadı". *Sakatlık Çalışmaları: Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (187-208). Derl: Dikmen Bezmez, S. Yardımcı ve Y. Şentürk. Çev: F. B. Aydar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Libraries 2016. (2016). <http://www.pewinternet.org/search/?query=libraries%202016> adresinden 15.11.2018 tarihinde erişildi.
- Mackelprang, Romel W.ve Salsgiver, Richard O. (1996). "People With Disabilities And Social Work: Historical And Contemporary Issues". *Social Work*. 41(1): 7-14. <http://sw.oxfordjournals.org/content/41/1/7.full.pdf+html> adresinden 10.02.2018 tarihinde erişildi.
- Michailakis, Dimitris. (2003). "The Systems Theory Concept of Disability: One Is Not Born A Disabled Person, One Is Observed To Be One". *Disability & Society*. 18(2): 209-229.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0968759032000044184?needAccess=true> adresinden 10.08.2018 tarihinde erişildi.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Kurumları Yönetmeliği. (2012). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-27..htm> adresinden 21.09.2018 tarihinde erişildi.

Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.652.pdf> adresinden 15.04.2018 tarihinde erişildi.

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 15.04.2018 tarihinde erişildi.

Okur, Necla ve Erdugan, Fatma Erbil. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu içinde (245-264) Yay. Hazl.: Mesut Gülmez ve diğerleri. Denizli: Pamukkale Üniversitesi. <http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/okur.pdf> adresinden 08.10.2017 tarihinde erişildi.

Oliver, Michael. (2011). “Sakatlığın İdeolojik İnşası”. *Sakatlık Çalışmaları: Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (227-242). Derl: Dikmen Bezmez, S. Yardımcı ve Y. Şentürk, Çev: F. B. Aydar. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Özürlü Bireylere Uygulanacak Destek Eğitim Programları ve Eğitim Giderlerinin Karşılmasına Dair Yönetmelik. (2009). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090709.htm> adresinden 21.09.2018 tarihinde erişildi.

Özürllüer İdaresi Başkanlığı. (1999). *I. Özürllüer Şurası: Çağdaş Toplum Yaşam ve Özürllüer: Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, T.C. Başbakanlık Özürllüer İdaresi Başkanlığı.

Özürllüer İdaresi Başkanlığı. (2005). *II. Özürllüer Şurası: Yerel Yönetimler ve Özürllüer*. Ankara: Başbakanlık Özürllüer İdaresi Başkanlığı.

Özürllüer ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2005).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-2.htm> adresinden 15.09.2018 tarihinde erişildi.

Özürllüerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik. (2011).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111003-7.htm> adresinden 15.09.2018 tarihinde erişildi.

Özürllüerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik. (2004).

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/09/20040916.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/09/20040916.htm> adresinden 15.09.2018 tarihinde erişildi.

Özürllüerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010. (2010). Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu <http://www.tuik.gov.tr/images/kitapikonlari/244.jpg>

adresinden 11.11.2017 tarihinde erişildi.

Özürllülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması. (2010). Ankara: Özürllüer İdaresi Başkanlığı.

Özürllülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürllülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik. (2013). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130330-4.htm>

adresinden 15.03.2018 tarihinde erişildi.

- Rights Of Disabled Persons. (2018). <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightsOfDisabledPersons.aspx> adresinden 10.09.2018 tarihinde erişildi.
- Rukancı, Fatih ve Anameriç, Hakan. (2004). Bilgi Toplumu ve Toplumun Bilgilenmesinde Kütüphanelerin Rolü. Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler: Saga of 327 Librarianship International Symposium Proceedings içinde (330-338). Yay. Hazl.: Sacit Arslantekin ve Fahrettin Özdemirci. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. <http://www.humanity.ankara.edu.tr/bilgibelge/fr.html> adresinden 08.03.2018 tarihinde erişildi.
- Seyyar, Ali. (1998). "Dünden Bugüne Özürlülerin Yaşama Hakkı". *Yaşama Sevinci Dergisi* 9 (103). http://www.sosyalsiyaset.net/documents/dunden_bugune.htm adresinden 07.12.2017 tarihinde erişildi.
- Silver, Hilary. (1994). "Social Exclusion And Social Solidarity: Three Paradigms" *International Labour Review*. 133: 5-6. https://www.researchgate.net/publication/247563087_Social_Exclusion_and_Social_Solidarity_Three_Paradigms adresinden 07.08.2018 tarihinde erişildi.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Özürlülerin Bakımı, Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik. (2010). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/09/20100903-4.htm> adresinden 15.03.2018 tarihinde erişildi.
- Subaşıoğlu, Fatoş. (2008). "Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri'nin Engellilik Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma". *Bilgi Dünyası* 9 (2): 399-430 <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/329/334> adresinden 07.08.2018 tarihinde erişildi.

Standard Rules On The Equalization Of Opportunities For Persons With Disabilities.

(1993). <http://www.un.org/esa/socdev/enable/dissre01.htm> adresinden
03.05.2018 tarihinde erişildi.

Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı ILO Sözleşmesi.

(1999). <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23815.pdf> adresinden 11.08.2018
tarihinde erişildi.

Türk Dil Kurumu (2018). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=%gts&guid=TDK.GTS.5bbcafa0c4d5e6.88209726 adresinden 04.09.2018
tarihinde erişildi.

TS 9111 (2011). *Özürllüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

TS 12576 (2012). *Şehir İçi Yollar – Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

Türkiye Özürllüler Araştırması. (2002). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu 2004.

Uşan, M. Fatih. (1999). *İş Hukuku'nda Sakat İstihdamı*. Ankara: Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası.

Ürker, Şule. (2010). "Türk Mevzuatında Özürllülük Terminolojisi". *Özveri Dergisi* 7 (1). <http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/ozveri-dergisi/13sayi-2010-cilt-7sayi1> adresinden 10.09.2017 tarihinde erişildi.

Vural, Sezgin ve Yücesoy, Şerife. (2003). "Türkiye'de Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Hizmetlerin Yasal Yapılanmasında Avrupa Birliği'ne Uyum Çabalarının Yansımaları". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3 (1):141-157.

WHO Disabilities. (2018). http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/ adresinden 03.03.2018 tarihinde erişildi.

Winter, Jerry Alan. (2003). “Toplumsal Bir Sorun Çözümleyici Olarak Özürlü Hakları Hareketinin Gelişimi”. *Özveri Dergisi* Çev: Mehmet Ergün. 1 (2): 341-356.
<http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/ozveri-dergisi/2sayi-2004-cilt1sayi2>
adresinden 11.10.2018 tarihinde erişildi.

Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2006).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/04/20060422.htm> adresinden
21.09.2018 tarihinde erişildi.

Yaşamış, Firuz Demir. (2015). “Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Hakkı”.
http://www.bilgiedinmehakki.org/doc/Anayasa_Hukuku_ve_Insan_Haklari_Aci_sindan_Bilgi_Edinme_Hakki_F_Yasamis.pdf adresinden 01. 07. 2018 tarihinde erişildi.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Bülent. (2007). *Halk Kütüphanesi Hizmeti: Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkeleri*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Yılmaz, Ejder. (2005). *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları

Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (2009).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/04/20090425.htm> adresinden
21.09.2018 tarihinde erişildi.

Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği. (2010).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100814.htm> adresinden
21.09.2018 tarihinde erişildi.

<https://www.statista.com/statistics/829269/reasons-not-going-library-colombia/> adresinden 15.11.2018 tarihinde erişildi.

<https://www.statista.com/statistics/295513/public-library-usage-uk-england-by-illness-or-disability/> adresinden 15.11.2018 tarihinde erişildi.

<http://www.ankara.net.tr/ankara-sehir-rehberi/adnan-otuken-il-halk-kutuphanesi/> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<https://placesmap.net/TR/Oran-Sevgi-Yili-Halk-Kutuphanesi-644512/> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<http://www.alidayicocukkutuphanesi.gov.tr/TR,156127/ali-dayi-cocuk-kutuphanesi.html> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<https://www.google.com.tr/maps/> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<http://www.kygm.gov.tr/TR,93638/halk-kutuphaneleri.html> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<http://www.golbasikutup.gov.tr/TR-173909/kutuphanemizden-kareler.html> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

[https://www.google.com/maps/place/Şehit+Komando+Onbaşı+Mükremin+Başaran+İlk okulu](https://www.google.com/maps/place/Şehit+Komando+Onbaşı+Mükremin+Başaran+İlk+okulu) adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

http://www.kecioren.bel.tr/YUNUS_EMRE_KULTUR_MERKEZI-4-tesis.html adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

<http://www.cemilmerickutup.gov.tr/TR,153360/galeri.html> adresinden 01.07.2018 tarihinde erişildi.

ÖZET

Bilginin toplumsallaşmasında kilit rol oynayan ve toplumun tüm kesimlerine eşit hizmet verme amacı taşıyan halk kütüphaneleri, her yaş grubundan tüm bireylerin tereddüt etmeden bilgi edinme ihtiyacını karşılayabileceği ortamlardır. Bu özelliği ile halk kütüphaneleri, dışlanmış kesimler arasında en geniş grup olan engelliler için de, hem fiziki hem de dışlanmışlık duygusunun mümkün olduğunca az hissedildiği bir çevreyi sunabildiği ölçüde amacına yaklaşmış olacaktır.

Çalışmada öncelikle halk kütüphaneleri, bilginin toplumsallaşması, bilgi hizmetleri ve bilgi edinme hakkına değinilmiştir. Ardından engelli ve engellilikle bağlantılı bulunan bazı kavramlar, tarihsel gelişim içinde engelli hakları ve gerek dünyada gerek ülkemizde konuyla ilgili yasal düzenlemeler incelenmiştir. Ulusal ve uluslararası düzenlemeler ve standartlar çerçevesinde, özellikle de Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği ekinde yer alan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları esas alınarak Ankara'da bulunan 22 tane halk kütüphanesi fiziki erişilebilirlik yönünden değerlendirilmiştir. Hipotezde öngörüldüğü şekilde halk kütüphanelerinin büyük çoğunluğu erişilemez durumdadır. Yasal zorunluluklar kapsamında bazı kütüphanelerde yapılan iyi niyetli düzenlemeler bulunmakla birlikte, bunlarda da önemli eksiklerle karşılaşmaktadır. Sonuç olarak toplumun tüm kesimlerinin bilgi ihtiyacını karşılama amacı güden halk kütüphanelerinin, engelli bireyler söz konusu olduğunda bu amacından uzak düştüğü görülmektedir. Çözüm olarak yapılacak iş, öncelikle soruna bütüncül ve katılımcı yaklaşım sunmaktır. Yasal düzenleme ve yaptırımlarla sorunun giderilemeyeceği, sadece kütüphaneler için değil, tüm kentsel açık alanlar ve binalar için teşvik edici girişimlerin yanı sıra toplumsal bilincin de, bir arada ve eşit imkanlarla yaşamayı normalleştiren bilinç seviyesine yükseltilmesi büyük önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Halk kütüphanesi, bilgi hizmetleri, engelli, dışlanma / ayrımcılık, erişilebilirlik.

SUMMARY

Public libraries, which play a key role in the socialization of knowledge and aim to provide equal service to all sections of the society, are the environments where all individuals from all age groups can meet the need to obtain information without hesitation. With this feature, public libraries will be close to the goal as far as they can offer an environment where the physical and the feeling of exclusion are felt as little as possible for the disabled, which is the largest group among the excluded.

In the study, public libraries, socialization of knowledge, information services and the right to information are mentioned. Then, some concepts related to the disability, the rights of people with disabilities in historical development and the legal regulations in the world and in our country are examined. 22 public libraries in Ankara were evaluated in terms of physical accessibility by taking the Accessibility Monitoring and Supervision Forms in the context of the Accessibility Monitoring and Supervision Regulation prepared by the General Directorate of Services for the Disabled and Elderly, in accordance with national and international regulations and standards. The majority of public libraries, as envisaged in the hypothesis, are inaccessible. Although there are good intentions made in some libraries within the scope of legal obligations, there are significant shortcomings. As a result, it is seen that public libraries aiming to meet the information needs of all segments of society have fallen away from this aim when it comes to people with disabilities. The work to be done as a solution is primarily to provide a holistic and participatory approach to the problem. It is clear that the problem cannot be solved only by legal regulations and sanctions. In addition to encouraging initiatives not only for libraries, but also for all urban open spaces and buildings, it is of great importance to raise social awareness to the level of consciousness that normalizes living together and with equal opportunities.

Keywords: Public library, information services, disabled, exclusion / discrimination, accessibility.

Ek 1: Değerlendirme Formu

Bina Giriş Özellikleri	
1	Bina girişi düz ayak
2	Sabit, dayanıklı ve kaygan olmayan bahçe ve giriş yüzeyi
3	Rampa var
4	Kapı geçiş genişliği en az 100 cm
5	Büyük cam kapılarda uyarıcı renkli bant var
6	Bilgilendirici işaret var
7	Braille işaret var
8	Erişilebilir otopark var
Rampalar	
9	Sabit, dayanıklı ve kaymayan yüzey
10	Rampanın genişliği en az 100 cm
11	Rampa eğimi uygun
12	Rampa başlangıç ve bitiminde manevra alanı var
13	9 m'den uzunsu her 9 m'de bir, 150cm x 150cm'lik düz dinlenme alanları var
14	Tırabzan var
15	Küpeşte, 90 cm yükseklikte
16	70 cm yükseklikte ikinci küpeşte var
Merdivenler	
17	Basamak derinliği en az 28 cm
18	Basamak yüksekliği en fazla 10-18 cm
19	Basamak derinlik ve yükseklikleri eşit
20	Basamaklar düz, sabit, dayanıklı ve kaygan olmayan malzeme ile kaplı
21	En az 2.5 cm kaymaz şeritler kullanılmış
22	Boşluk olan tarafında tırabzan ve küpeşte var
23	30 cm öncesi ve sonrasında 60 cm derinliğinde uyarıcı yüzey bulunmakta
24	Her 8-10 basamakta bir sahanlık var
Asansörler	
25	Birbirinden farklı özelliklerde asansör var
26	Girişten itibaren asansörlere yönlendirme işaretleri var
27	Asansör kapıları otomatik
28	Kapı temiz geçiş genişliği en az 90 cm
29	Girişten itibaren asansöre engelsiz ve en fazla 30 m mesafede ulaşım sağlanmış
30	Asansör kapısı bulunduğu duvar ile zıt renkte
31	Kabin iç ve dış kontrol düğmelerinin yerden yüksekliği 90-110 cm aralığında veya en fazla 137 cm
32	Görme engelliler için Braille yazılı işaretler var
33	Asansör kapısı önünde en az 150 cm x 150 cm'lik alanlar var

34	Kabin içinde ve dışında görsel uyarı sistemleri var
35	Kabin içinde ve dışında sesli uyarı sistemleri var
36	Kabin içi net boyutları (asansör kovası boyutlarına göre) en az 120 cm x 150 cm veya 95 cm x 140 cm
37	Kabinde, yerden 90 cm ($\pm$ 2 cm) yüksekliğinde tutunma barı var
Engelli Tuvaleti	
38	Engelli tuvaletlerine ana girişten itibaren yönlendirme var
39	Kapı yanında bilgilendirici işaretler var
40	Engelli tuvalet kabinine erişimde kot farkı yok
41	Kapının temiz geçiş genişliği en az 90 cm
42	Kapı dışarı doğru açılıyor
43	Tekerlekli sandalye ile klozete erişim için yeterli manevra alanı (boşluk) var
44	El yıkama lavabosunun alt ve üst yükseklikleri en az 75 - en fazla 86 cm ve altında en az 20,5 cm derinliğinde diz boşluğu var
45	Klozetin yerden yüksekliği 43 cm - 48 cm aralığında
46	Tuvalet kağıtlığı yüksekliği 43 cm - 48 cm arasında ve klozetten erişilebilecek konumda
47	Sabunlukların yerden yüksekliği 80-110 cm arasında
48	Musluklar tek el ile ve kavramaya ihtiyaç olmadan açılıp kapanabilecek özellikte
49	Ayna alt kenar yüksekliği en fazla 90 cm
50	Klozetin iki tarafında da (biri hareketli) tutunma çubuğu var
51	Acil durum çağrı aparatı var
Kütüphane Kullanım Ortamı	
52	Kaygan olmayan yüzey
53	Dolaşım alanında kot farkı yok
54	Erişilebilir danışma masası var
55	Tüm çalışma yerlerinin birden az olmamak üzere en az %5'i ulaşılabilir.
56	Çalışma masası alt ve üst yükseklikleri sırayla en az 75 cm, en fazla 86 cm
57	Karlı katalog ve dergi teşhir alanlarında en az 90 cm geçiş genişliği var
58	Karlı katalog ünitesi yerden en fazla 1,22 m yükseklikte
59	Kitap rafları arası en az 90 cm

Ek 2: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İzni

**T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü**

Sayı : 65574261.200.02.99
Konu : Lisans Programı

10864

11 Ekim 2017

Sayın: Ayşe BAŞKAN
Balkiraz Mahallesi Tıp Fakültesi
Cad. NO:3/A
Cumhuriyet Öğrenci Evi
Dikimevi
MAMAK/ANKARA

İlgi: 06.10.2017 tarihli dilekçeniz.

“Bilginin Toplumsallaşmasında Dışlanmış Kesimlere Yönelik Hizmetler” başlıklı tez hakkında ilgi dilekçenizde yer alan İlimiz kütüphanelerinde yapmak istediğiniz çalışmalar Valilik Makamınca uygun görülmüştür.
Bilgilerinizi rica ederim.

Kudret CABILAR
İl Müdürü V.

Anafartalar Cad. No:67 Ulus 06250 ANKARA
Telefon : (0 312) 310 04 02 – (0 312) 310 87 87
e – posta : anarakulturveturizm@mynet.com

Ayrıntılı bilgi için irtibat:
Faks : (0 312) 310 03 42
Elektronik Ağ: